

AZ EURÓPÁBA IRÁNYULÓ ÉS 2015-TŐL
FELGYORSULT MIGRÁCIÓ TÉNYEZŐI,
IRÁNYAI ÉS KILÁTÁSAI

A Magyar Tudományos Akadémia Migrációs
Munkacsoportjának elemzése

2015

A munkacsoport tagjai:

MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézet, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet

A kutatást vezette és az összefoglalót készítette: Török Ádám

Szerkesztette: Csuka Gyöngyi és Török Ádám

A résztanulmányok szerzői: Balizs Dániel, Bene Márton, Biedermann Zsuzsánna, Bördös Katalin, Csillag Márton, Fazekas Károly, Gyulai Attila, Hárs Ágnes, Hoffmann Tamás, Kocsis Károly, Kováts András, Körösenyi András, Michalkó Gábor, Morauszki András, Novák Tamás, Orosz Anna, Papp Z. Attila, Patkós Veronika, Szabó Balázs, Szanyi Miklós, Szigetvári Tamás, Varga György, Wagner Péter, Ziegler Tamás Dezső

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	5
Bevezető	8
Az elemzésben használt fontosabb fogalmak magyarázata	10
1. A migrációs folyamat tényei 2015-ben	11
1.1. Menedékkérők Magyarországon 2015-ben	11
1.1.1. A Magyarországon menekült státust kérők főbb demográfiai jellemzői	11
1.1.2. A menedékkérők összetételének időbeli változásai	18
1.1.3. A menekültügyi eljárások állása	20
1.2. Az EGT-t érintő nemzetközi migráció térbeli sajátosságainak vizsgálata	23
1.2.1. Külföldi származásúak az Európai Gazdasági Térségben.....	24
1.2.2. Az Európai Gazdasági Térségbe irányuló nemzetközi migrációban leginkább érintett küldő régiók	26
1.2.3. Az Európai Gazdasági Térségbe irányuló nemzetközi migráció legfőbb útvonalai.....	28
1.2.4. Az Európai Gazdasági Térségbe irányuló nemzetközi migrációban leginkább érintett fogadó országok.....	31
2. Küldő országok és a kiáramlás felgyorsulásának egyes okai	36
2.1. Közel-keleti migráció	36
2.2. Afganisztán, Pakisztán és Irán szerepe a nemzetközi migrációban.....	39
2.3. Nyugat-Balkán.....	42
2.4. Migráció Szubszaharai Afrikából Európába.....	44
3. Munkaerőpiaci folyamatok és beilleszkedési lehetőségek Magyarországon.....	46
3.1. A bevándorlás hatása a befogadó országok munkaerő-piaci helyzetére Európában .	46
3.2. Korábbi magyarországi tapasztalatok és várható hatások	47
3.3. A vizsgálat feladata, adatforrás, módszer	49
3.4. A migráns népesség jellemzői a népszámlálás alapján	50
3.5. Kísérlet a konfliktus-régiókból érkezők sajátosságainak a vizsgálatára.....	51
3.6. A munkapiaci elemzés tanulságai.....	53
4. Megjegyzések a folyamatok európai politikai háttéréről és tényezőiről.....	56
4.1. A menekültügy jogi szabályozása	56

4.1.1.	A menekültügy nemzetközi és európai uniós jogi szabályozása.....	56
4.1.1.1.	A nemzetközi jogi szabályozási keret	56
4.1.1.2.	Az európai uniós jog alkotta keretek	57
4.1.2.	Más országok menekültügyi szabályozása.....	58
4.2.	Politika és migráció	59
4.2.1.	Migráció és politikai rendszer	60
4.2.2.	Nyilvánosság és közvélemény	60
4.2.3.	Pártverseny és pártrendszer	63
4.2.4.	Európai Unió és tagállami szuverenitás	65
5.	Összefoglaló és javaslatok	66
6.	Irodalomjegyzék	71
7.	Függelék	77
8.	Melléletek.....	85

Vezetői összefoglaló

2015-ben a napi legföljebb néhány százról néhány hét alatt több ezerre nőtt a Dél felől Magyarországra érkező illegális határátlépők száma. Világossá vált, hogy a határellenőrzés „schengeni” eszközei csak kisebb csoportok ügyeinek a kezelésére alkalmasak. A menekülési útvonalon délebbre fekvő európai országok képtelenek bizonyultak a regisztrációs teendők tömeges elvégzésére, terheik nagy részét Magyarországnak kellett átvennie.

Kutatási feladatunk a következő volt. Hogyan fordíthatnánk hazánk hasznára azt a folyamatot, amely az ország egy részén komoly fennakadásokkal, infrastrukturális működési zavarokkal jár, próbára teszi sok ezer ember tűrőképességét, és vannak bizonyos nemzetközi politikai kockázatai is?

Eredetileg a migránsok magyarországi beilleszkedésének vizsgálatát tűztük ki célul. Az első lépésben a 2010-2014 között Magyarországra került néhány ezer közel-keleti és délkelet-ázsiai bevándorló beilleszkedését vizsgáltuk. A 2015 előtti migrációs problémákat vizsgáló szakirodalom nagyobb részével (például az amerikai Kongresszusi Költségvetési Hivatal 2013-as tanulmányával) összehangban alapvetően sikeresnek találtuk ezt a folyamatot, bár tény, hogy ennek a néhány ezres csoportnak is csak kis része maradt végül tartósan Magyarországon.

A 2015-ben tömegessé váló bevándorlás esetében a magyarországi beilleszkedés csak nagyon kis arányban releváns lehetőség (rontja az esélyeket, hogy az eddig ismert igen kevés nemzetközi elemzés nem találja jónak a szakképzettségi mutatókat ennél a 2015-ös bevándorló populációnál). Mivel a Magyarországon regisztrált bevándorlók legalább 97 százaléka továbbmegy, a 2015-ös év beilleszkedési problémái helyett az új migrációs hullám eredetének és szerkezetének vizsgálatát és a munkapiaci hatások feltárását kíséreltük meg.

A 2015-ös bevándorlás szerkezete az év első nyolc hónapjának regisztrációs adatai alapján a szíriai eredetű migránsok számának és arányának hirtelen növekedését mutatja. Relatív súlyuk 2015 nyarától kezdett nőni, mindenekelőtt a másik nagy bevándorló népcsoport, az afgánok visszaszorulása mellett. Az arányváltás tényezői között – közvetlen bizonyítékok hiányában – csak erős sejtésként említhetjük, hogy az arab nyelvű bevándorlók egy része esetleg szíriai menekültként regisztráltathatta magát.

A vizsgált, több mint 132 ezer fős bevándorló sokaságban nagy többségben vannak a férfiak, mégpedig elsősorban a fiatal férfiak. „A Közel-Keletről érkező fiatal férfiak” fogalmához egyaránt kapcsolódhatnak negatív és pozitív jelentéstartalmak.

Az egyik esetben feltételezhetjük, hogy e fiatal férfiak többsége nemcsak a háború, hanem a munkanélküliség miatt is, sőt akár csak „szerencsét próbálni” menekült Európába. Ez önmagában nem teszi kérdésessé ezen csoport sikeres nyugat-európai beilleszkedését, de a jelenség akár komoly hosszabb távú integrációs és biztonsági problémákat is okozhat.

A másik esetben viszont abból indulhatunk ki, hogy ezek a fiatal férfiak már dolgoztak igényesebb munkahelyeken. „Társadalmi készségeiket” (*social skills*) így nem kell külön felépíteni, szakképzettségük is van, s valóban dolgozni akarnak. E második feltételezhető esetben a munkaerő-beáramlás valóban enyhítheti a nyugat-európai „mag-országok” munkaerő-kínálati problémáit komolyabb biztonsági, politikai és fiskális kockázatok nélkül.

A minta alapján azonban nem tudjuk megbecsülni e két feltételezhető csoport egymáshoz viszonyított arányát. **Szakpolitikai (policy) javaslatunk** tehát az lehet, hogy a kormány hozza létre azt az intézmény- és támogatási rendszert, amely képes a Magyarországon maradni akaró menekültek nagyobb csoportjainak fogadására. Mégpedig azzal, hogy a nyelvvoktatás és szakképzés rendszerét ésszerű mértékű megélhető támogatásokkal egészíti ki azok számára, akiktől *megalapozottan várható a sikeres beilleszkedés*. Ugyanakkor ismert számunkra a kormányzat igen óvatos álláspontja az ázsiai vagy afrikai országokból érkező bevándorlók magyar társadalom általi fogadtatásával és munkaerő-piaci beilleszkedésével kapcsolatban. Ez az álláspont részben a kulturális különbségek beilleszkedést gátló hatását hangsúlyozza, részben a magyar szakképzési rendszer átalakításától és a határon túli szakképzett magyarok nagyobb foglalkoztatásától várja a munkaerő-hiány enyhítését.

Véleményünk szerint *letelepedési ösztönzőkre* is szükség lehet a magyarországi munkaerőhiány enyhítésére. A magyarországi munkavállalás egyelőre sokkal kevésbé vonzó lehetőség a nem-európai bevándorlók nagy része számára, mint a németországi vagy az ausztriai. 2015-ös ismereteink szerint a munkaerő-piaci szemléletű befogadás kínálkozik a legjobb „proaktív” megoldásként a magyar gazdaságot egyre jobban fenyegető munkaerőhiány enyhítésére.

Nemzetközi elemzésünk megmutatta, hogy *a menekültek beáramlása várhatóan nem áll le, sőt talán nem is mérséklődik a 2010-es évtized második felében*. A szíriai, iraki és afgán (sőt már növekvő mértékben pakisztáni és fekete-afrikai) menekülttömeg egyfajta „puffer” forrása a törökországi és libanoni menekülttáborok több milliós populációja, amelynek a mozgása nem látható előre. Onnan tehát bármikor megindulhatnak újabb százezrek akár akkor is, ha a helyzet stabilizálódik Szíriában, Irakban vagy Afganisztánban. A klímaváltozás valószínűleg tovább erősíti a migrációs folyamatot.

A bevándorlási útvonalak elemzése ugyancsak azt mutatja, hogy a bevándorlás volumene várhatóan nem fog csökkenni. A „küldő” országok csoportja nyugat felé bővül. Az etiópai, eritreai és szomáliai eredetű bevándorlás már korábban növekedésnek indult, újabban pedig a szubszaharai Afrika nyugati része is megjelent a „küldő” régiók között. Van bővülés kelet felé is – például Bangladesből ugyancsak növekszik a kiáramlás.

Rövidtávon aligha várhatjuk a balkáni bevándorlási útvonal „eldugulását”. A macedón és a szerb gazdaság ereje még jelentős uniós segítség mellett is csekély ahhoz, hogy rövid időn belül hatékony határellenőrzési, regisztrációs és menekülttámogató rendszereket építsenek ki lényegében a semmiből.

A hirtelen felfutó bevándorlás nyugat-európai nagypolitikai és társadalmi megítélése *előbb volt etikai és emberieségi, mint gyakorlati politikai alapú*. Megfigyelhető a nyugat-európai – kiemelten a német és az osztrák – közvélemény lassú, de folyamatos átalakulása ebben az ügyben azzal párhuzamosan, ahogy a fő végső célországok lakossága egyre szélesebb felületen találkozik személyesen is a menekültekkel. A nagypolitika kénytelen volt felismerni, hogy támogatottságát kockáztatja (és a radikális/populista erőknek kedvez), ha a rövidtávú gazdasági és társadalmi szempontokat háttérbe szorítva próbálja *csak* erkölcsi és szolidaritási ügyként kezelni a menekültkérdést. Az etikai megfontolásokat nem kellene háttérbe szorítani, de elemzésünk most a gazdasági, társadalmi és földrajzi tényezőkre koncentrál.

A magyar vezetésnek azt ajánlhatjuk, hogy adjon nagyobb hangsúlyt az egyelőre feltartóztathatatlan látszó európai bevándorlási folyamat Magyarországot illető része *szakpolitikai*, ezen belül munkaerő-piaci kezelésének. Fontosnak tartjuk a makrogazdasági, geostratégiai, vízügyi, közegészségügyi, kulturális, vallási és egyéb szempontok alapján történő szakpolitikai felkészülést is. A migráció rendkívül összetett jelenségének sokoldalú szakpolitikai elemzése közelebb hozhatja a lehetséges válaszlépések rendszerének kidolgozását.

Bevezető

A magyarországi migrációs folyamatok elemzésére kapott kormányzati felkérés eredetileg a migránsok beilleszkedési lehetőségeinek vizsgálatára szólt. A kutatás forrásainak és lehetőségeinek felmérése során azonban arra a következtetésre jutottunk, hogy a migráció problematikáját tágabb összefüggésrendszerben érdemes megközelítenünk. A bevándorlási folyamat 2015 folyamán több szempontból meglepő módon új irányokat vett. A tömeges bevándorlás alaposabb megértéséhez szükségesnek ítéltük a jelenségeket előidéző legfontosabb tényezők felvázolását, és magának a folyamatnak a behatóbb elemzését.

Ezért kezdődik tanulmányunk a 2015 első 8 hónapjában felvett, illetve összegyűjtött menekültügyi regisztrációs adatok elemzésével, illetve folytatódik a küldő (vagy talán pontosabban: kibocsátó) országok gazdasági és társadalmi helyzetének áttekintésével arra figyelemmel, hogy milyen szerepük lehet a csakhamar talán millióssá váló kivándorlásban Európa felé. A rendelkezésre álló hatósági adatok részletezettsége nem teszi lehetővé a mélyebb összefüggések feltárását, a migrációs folyamat dinamikájára, az újonnan érkezők demográfiai összetételére vonatkozóan azonban hasznos információkkal szolgálnak.

Ezt követi a magyarországi munkapiac elemzése a bevándorlás és a beilleszkedési lehetőségek szempontjai szerint. Magának a beilleszkedésnek a friss vizsgálatát megnehezíti, hogy az újonnan és elsősorban menedékkérőként beérkező migránsok legalább 97 százaléka gyorsan el is hagyja Magyarországot nyugat felé. Így elsősorban a néhány megelőző év adatai alapján rendelkezünk beilleszkedési tapasztalatokkal, amelyek – természetesen egy nagyságrendekkel kisebb sokaságra vonatkoztatva – éppen a Közel- és Közép-Keletről származó migránsok esetében kedvezőbbek az átlagnál.

Ezek a következtetések azonban nem vetíthetők rá automatikusan a 2015-ben beérkezettek tömegére, hiszen egyelőre nincsenek adataink az utóbbiak szakképzettség, illetve munkapiaci tapasztalatok szerinti összetételére. Fontos mindvégig szem előtt tartanunk, hogy a rendelkezésre álló adatok és tapasztalatok egy más időpontban, más társadalmi és munkapiaci helyzetben belépő és Magyarországon maradó személyek helyzetét mutatják be. Az azonos származási országok vagy régiók ellenére is csak nagyon óvatos következtetéseket lehet levonni a jelenleg tömegesen érkező, és döntő többségében Nyugat-Európába távozó csoportok társadalmi beilleszkedésére vonatkozóan. Világosan látszik ugyanakkor, hogy a magyar munkapiac kínálati problémáit a korábbi években még enyhítő források (például a magyar nyelvű munkaerő beáramlása a környező országokból) kezdenek elapadni, és rendszeres, szakpolitikai stratégián alapuló pótlásukat már alig lehet halogatni. Ezért indokolt tekintetbe venni minden lehetséges külföldi munkaerő-forrást, akár olyan országokból is, amelyek talán nem is jöttek volna számításba a sok tekintetben turbulens 2015-ös fejlemények előtt.

A migrációs folyamat megértésének utolsó lényeges elemét a jogi és politikai keretfeltételek jelentik. Ezek nemcsak a döntéshozói mozgástér meghatározói, hanem akár korlátai is

lehetnek. Megmutathatják azt is, hogy egy fejlett európai társadalomban és jogállamban intézményi okok miatt lehet sokkal fáradtságosabb, nagyobb körültekintést igénylő feladat a menekültkérdés kiegyensúlyozott kezelése annál, ahogy például a Közel-Kelet egyes országai fogadják be háború sújtotta szomszédaik milliónyi polgárát, sokszor megalázó körülmények között, és a garanciális feltételek szinte teljes hiánya mellett. Fontos továbbá az említett keretfeltételek vizsgálata azért is, mert rávilágíthat arra, hogy a menekültkérdés kezelésének bármilyen útja-módja befolyásolhatja az adott befogadó ország jogi és politikai rendszerének fejlődését.

Ebben a fejezetben érinthetnénk egy fontos, kivált a sajtóban előszeretettel emlegetett témát, a terroristaveszély kérdését, de ezt nem tesszük. Első kézből származó empirikus forrásaink ugyanis nincsenek, másodlagos forrásaink (mindenekelőtt nyugat-európai napi- és szaklapok) pedig többnyire leegyszerűsíteni látszanak a problémát. Érvelésük általában az, hogy a terroriszervezetek számára egyszerűbb dolog az eleve nyugat-európai útlevelemmel rendelkező tagjaik Európába juttatása, mint vállalni azt, hogy embereiket kitegyék a több hónapos vándorlás fáradalmainak és kockázatainak. Nem szeretnénk pusztán logikai alapon vitába szállni az effajta fölényeskedő állításokkal, de adatok híján a cáfolatukra sem vállalkozhatunk.

Munkánkkal elsősorban a szakpolitikai (*policy*) döntésekhez kívántunk segítséget nyújtani, a politikai vitákban való állásfoglalás ezen a területen sem kutatói feladat. Fontos azonban megjegyezni, hogy az adatok és a tények részletes ismerete hasznos lehet a politikai döntéshozók és tanácsadók számára is akkor, ha ez elősegíti a másik oldal motivációinak jobb megértését például egy konfliktusos (de nem feltétlenül konfliktus-) helyzetben. Ez ugyanis eszköze lehet a saját pozíciók még megfontoltabb kialakításának.

További kormányzati, illetve tudományos érdeklődés esetén szívesen folytatnánk munkánkat – elképzeléseink szerint további kutatási területek bevonásával. A rövid idő miatt ugyanis itt nem volt lehetőségünk a migrációs folyamat több fontos, ám csak a kvantitatív elemzés eszközeit ritkábban alkalmazó társadalomtudományok művelői által jól ismert tényezőjének vizsgálatára. Hadd említsük meg ezek között például a történeti, a kulturális, a szociális, az antropológiai és – egyáltalán nem utolsósorban – a vallási elemzés lehetőségeit. Ezek a vizsgálatok talán lehetőséget teremtenének a beérkező és igen gyakran tovább is álló embercsoportok magatartásának és motivációjának jobb megértéséhez. Szükségesnek látjuk, hogy a fenti szempontok az eddigieknél nagyobb szerepet kapjanak a témáról folytatott magyarországi szakmai vitákban is.

Az elemzésben használt fontosabb fogalmak magyarázata

Hontalan: A hontalan személyt egyetlen állam sem tartja állampolgárának. A hontalanok jelentős része egyben menekült is. A jelen tanulmányban hivatkozott statisztikai adatokban szereplő hontalanokat az adatközlő hatóságok is hontalanként tartják nyilván, akként regisztrálják.

Menedékkérő: Menedékkérő az a külföldi, aki menedékjogi kérelmet terjesztett elő, és ügyében még nem született jogerős döntés.

Menekült: Az 1951-es Genfi Egyezmény értelmében a menekült olyan, a származási országán kívül tartózkodó személy, aki megalapozottan fél attól, hogy származási országában üldözés érne faja, vallása, nemzetisége, politikai véleménye vagy egy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása miatt, és saját állama védelmét nem tudja, vagy az üldözéstől való félelme miatt nem akarja igénybe venni. Menekültként a befogadó államok ismerik el azokat a személyeket (migránsokat) akik ezt kérelmezik (menedékkérők) és akikről a hatóságok megállapítják, hogy a fenti definíciónak megfelelnek. A menekültként elismerés mellett egy sor hasonló védelmi forma is van az Európai Unió tagállamaiban (kiegészítő védelem, humanitárius védelem), ezeket jelen tanulmány – ha külön nem jelzi – egységesen a 'menekült' fogalom alatt tárgyalja. A tanulmányban többször szerepel a menekült fogalom a migránsok olyan csoportjára ahol nem feltétlenül a jogi státusz, hanem az élethelyzet indokolja a használatát annak érdekében, hogy megkülönböztethetők legyenek a migránsok más csoportjaitól.

Migráns: Olyan személyekre vonatkozó gyűjtőfogalom, akik hosszabb (általában három hónapot meghaladó) tartózkodás céljával érkeznek külföldről egy adott országba. A statisztikai rendszerek vagy állampolgárság szerint (külföldiek) vagy születési hely szerint (külföldön születettek) tartják nyilván a migránsokat. A célországokra vonatkoztatva használjuk a 'bevándorló' kifejezést is, a származási országok szempontjából 'kivándorlókról' beszélünk. A menedékkérők és menekültek a migránsok egy speciális alcsoportját alkotják. Jelen tanulmány több esetben használja a migráns kifejezést általános gyűjtőfogalomként az úton lévő, az egyes országokba belépő vagy ott tartózkodó külföldiekre.

1. A migrációs folyamat tényei 2015-ben

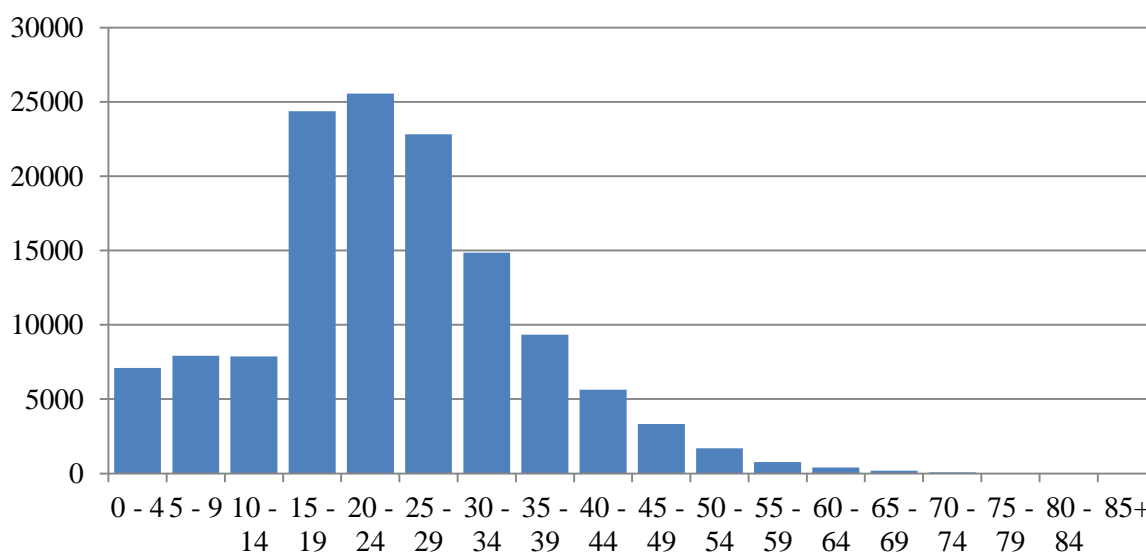
1.1. Menedékkérők Magyarországon 2015-ben¹

1.1.1. A Magyarországon menekült státust kérők főbb demográfiai jellemzői

A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Menekültügyi Információs Rendszere (MIR) tartalmazza a Magyarországon menedékkérőként regisztrált külföldi állampolgárok néhány adatát. Elemzésünkben azokat a menedékkérőket vizsgáltuk, akiket 2015. január 1-je és augusztus 31-e között regisztráltak Magyarországon. A teljes adatbázis 132 006 főből áll, időbeli terjedelme pedig a fenti 243 nap. Az adatbázisban csupán a főbb demográfiai adatok (életkor, nem, állampolgárság, születési hely) szerepelnek, valamint a regisztráció időpontja, és a menekültügyi eljárás állása. Az adatbázisban nincsenek az iskolai végzettségre, munkatapasztalatra, nyelvtudásra és vallási hovatartozásra vonatkozó megbízható adatok, így ezeket a szakmát és közvéleményt egyaránt érdeklő kérdéseket jelen elemzés nem tudja megválaszolni.

A regisztráltak között jelentős többségben vannak a férfiak, arányuk 79,2%, a nők aránya mindössze 20,7%. A menedékkérők jellemzően fiatalok, az átlagéletkor a mintában 23,8 év. A férfiak valamivel idősebbek, átlagosan 24,2 évesek, a nők 22,5 évesek. A medián életkor mindkét nem esetében 23 év. Az életkori eloszlást bemutató 1. ábrából jól látszik, hogy elsősorban a 15 és 30 év közötti korosztályokba tartozók érkeztek nagy számban, idősebbek alig találhatók közöttük. Ugyanakkor a regisztráltak csaknem negyede – 23,8%-a – 18 év alatti.

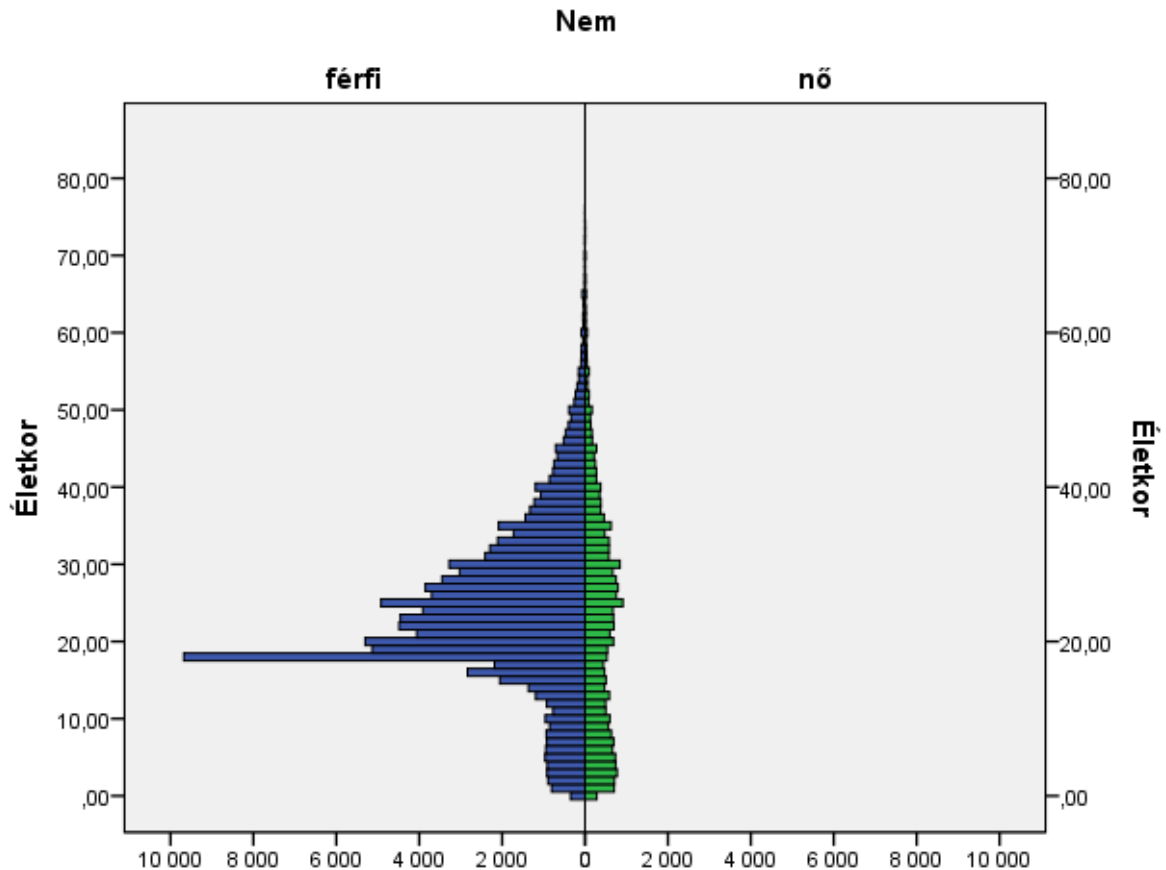
1. ábra. A menedékkérők életkor szerinti megoszlása

¹ Az alfejezet Papp Z. Attila, Kováts András és Morauszki András (MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont) munkája.

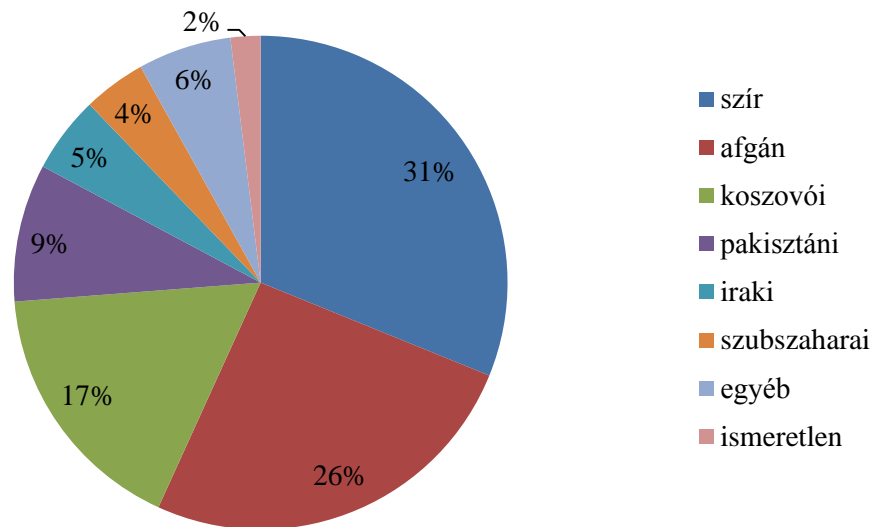
A regisztráltak korfájából (2. ábra) világosan látszik, hogy a férfiak túlsúlya a 15 év feletti körében fokozottan érvényesül. A fiatalabb korosztályok a nemi összetétel szempontjából kiegyenlítettebbek, de a szignifikáns férfitöbblet még esetükben is megfigyelhető.

2. ábra. A menedékkérők korfája nemek szerint

A vizsgált időszakban regisztrált menedékkérők között – saját bevallásuk alapján – a szír állampolgárok alkotják a legnagyobb csoportot (31,1%), őket az afgánok (25,7%) és koszovóiak (17,0%) követik. E három csoport adja a menedékkérők csaknem háromnegyedét (73,8%-át). A negyedik legnagyobb csoportot a pakisztáni állampolgárok (9,0%), az ötödiket pedig az irakiak (5,0%) adják. A szubszaharai afrikai államok állampolgárainak aránya a regisztráltak körében 4,1% (a földrajzi távolság és a jellemző migrációs útvonalak ismeretében még ezt az arányt is meglepően magasnak tarthatjuk), 6,1% egyéb állampolgárságú, 2% állampolgársága pedig ismeretlen. Ez utóbbi főleg a származási országok adminisztrációs és anyakönyvezési problémáira vezethető vissza: az ismeretlen állampolgárságúak a várhatónál nagyobb arányban (66,8%) származnak Szíriából vagy Afganisztánból, és jóval nagyobb arányban (50,1%) vannak köztük 18 évesnél fiatalabb gyerekek.

3. ábra. A menedékkérők megoszlása állampolgárság szerint

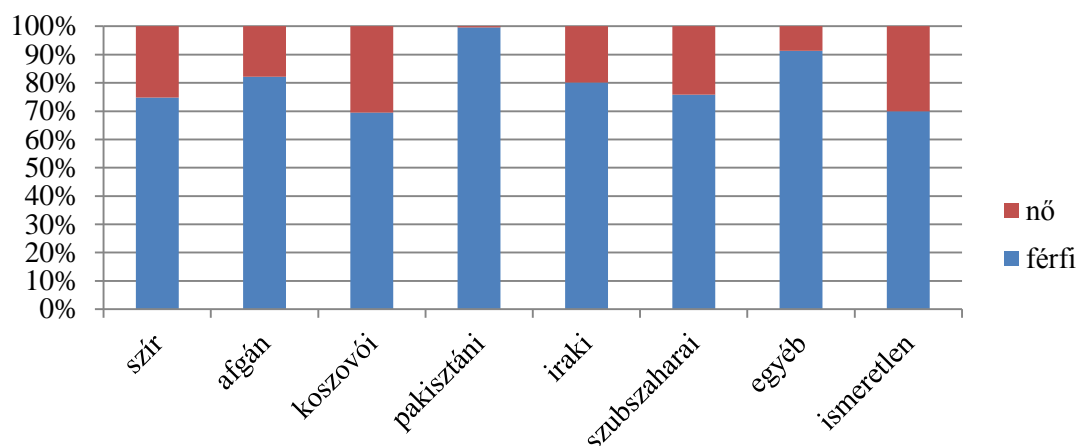
A különböző állampolgárságú csoportok életkori és nemi összetétele is jelentősen eltér. A férfiak aránya a pakisztáni állampolgárok körében jelentősen magasabb: a pakisztáni menedékkérők 99,6%-a férfi. Ugyancsak magasabb a férfiak aránya a főbb csoportokba nem tartozó, egyéb állampolgárok körében (91,4%). A nők aránya a koszovóiak körében a legmagasabb (30,5%), a szír állampolgárok között megközelítőleg minden negyedik nő, akárcsak a szubszaharai² országok állampolgárai körében, az irakiak közül minden ötödik, az afgánok között pedig 17,8% a nők aránya. A menedékkérők egészére vonatkozó férfiféltét – különösen a fiatal férfiaké – az egyes származási csoportokban külön-külön is érvényesül, azaz egyetlen csoport nemi összetétele sem közelíti a globális 50-50 százalék körüli megoszlást.³

Az adatbázisban családi állapotra vonatkozó adatok nem álltak rendelkezésre, így csupán következtetni tudunk arra, hogy a menedékkérők mekkora hányadát teszik ki családok. Egyedülálló nők és a 15 évesnél fiatalabb kísérő nélküli kiskorúak meglehetősen ritkán bukkannak fel a menekültügyi rendszerben, ezért a nők és 15 évesnél fiatalabb gyerekek nagy valószínűséggel családokban érkeznek. De még ha azt feltételezzük is, hogy minden nagykorú nő házastársával érkezett, jelentős férfiféltét marad a felnőtt korosztályban. A családok mindenképpen csak töredékét alkotják a menedékkérőknek, jellemzően fiatal, egyedülálló férfiakkal van szó.

²A Szaharától délre eső területek, korábbi nevén Fekete-Afrika.

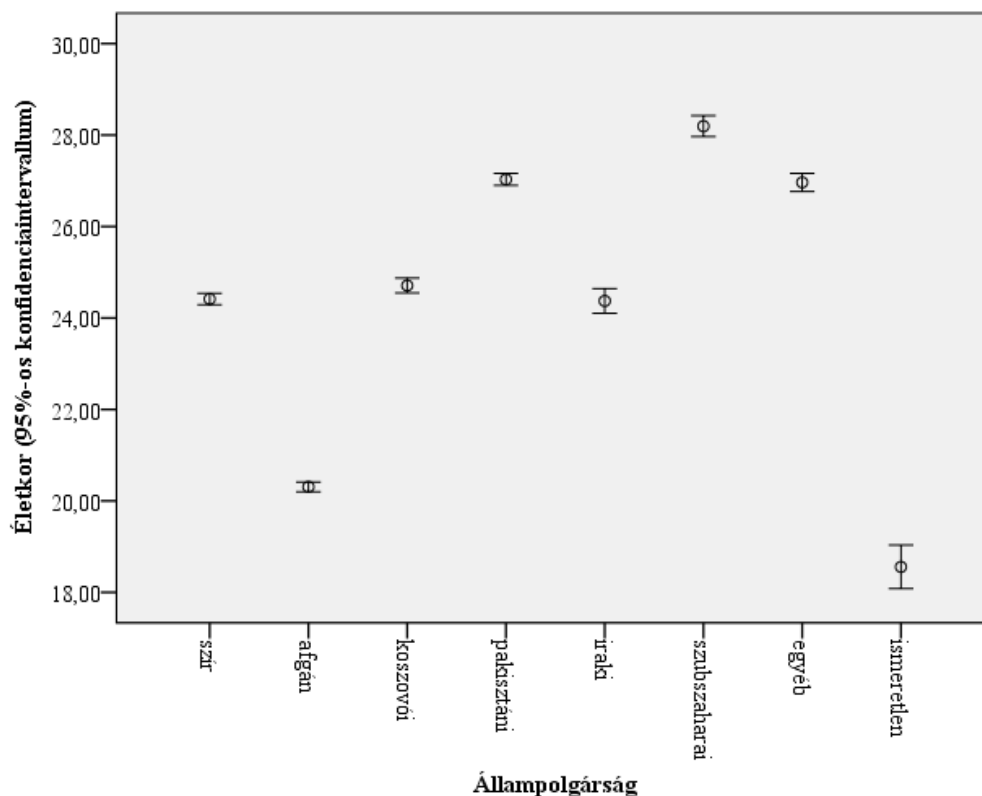
³A CIA World Factbook adatai szerint a főbb menedékkérő csoportok származási országaiban a férfi/nő arány a következő: Afganisztán 1,03; Irak 1,02; Kosovo 1,06; Pakisztán 1,06; Szíria 1,01. Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (utoljára megtekintve: 2015. október 2.)

4. ábra. A különböző állampolgárságú csoportok nemi megoszlása

Az átlagéletkort tekintve az ismeretlen állampolgárok a legfiatalabbak (18,6 év), őket az afgánok követik (20,3 év). A koszovóiak, szírek és irakiak megközelítőleg ugyanolyan idősök: ezekben a csoportokban rendre 24,7 év, 24,4 és 24,4 év az átlagos életkor. A három legidősebb csoport a szubszaharai afrikai (28,2 év), pakisztáni (27 év), illetve az egyéb állampolgárságúak csoportja (27 év).

5. ábra. Átlagos életkor állampolgárság szerint (95%-os konfidencia-intervallum)

A két legnagyobb (szír és afgán) állampolgársági csoportba tartozók születési helyét vizsgálva arra is választ kaphatunk, mennyire jellemző körükben a másodlagos migráció. Kérdés ugyanis, hogy a migránsok Magyarországra érkezésük előtt éltek-e az állampolgárságuk szerinti országon kívül is. Az adatok szerint a szírek túlnyomó többsége Szíriában is született (98,8%), a más országokban születettek aránya országonként nem haladja meg a 0,1%-ot. Ha csak az 5 évnél fiatalabbak korosztályát nézzük, a Szíriában születettek aránya 97,2%, de ekkor is csak egy ország részesedése nagyobb 1%-nál, ez pedig Törökország (1,5%).

A második legnagyobb csoportot alkotó afgánok esetében ennél magasabb arányban találunk olyanokat, akik más országokban születtek: 7,2%-uk Iránban, 1%-uk pedig Pakisztánban született. Az öt éven aluli afgán állampolgárságúak 17,5%-a született Iránban, és 2,2%-uk Törökországban. A többi államban születettek aránya nem jelentős. Az Afganisztánban születettek aránya 79,2% ebben a korcsoportban. *Az adatok alapján kijelenthető, hogy főleg az afgán állampolgárságú személyek esetében jellemző a másodlagos migráció, és joggal feltételezhetjük, hogy az 5 év alatti gyerekek egyötöde már iráni és törökországi településeken vagy menekülttáborokban született.*

A menedékkérőket még egy további szempontból is meg tudjuk vizsgálni: születési helyük alapján elkülöníthetjük azokat, akik nagyvárosokból származnak azoktól, akik máshonnan érkeznek. Az elemzést itt is csak a Szíriából és Afganisztánból származók esetében végeztük el. Nagyvárosnak tekintettük Szíriában Damaszkuszt, Homszt és Aleppót, Afganisztánban pedig Kabult, Kandahárt, Mazár-e Sarifot, illetve Herátot. Különösen a szírek körében magas azoknak az aránya, akik a fenti nagyvárosok egyikéből érkeznek (54,6%), az afgánok között ez az arány 27,8%.

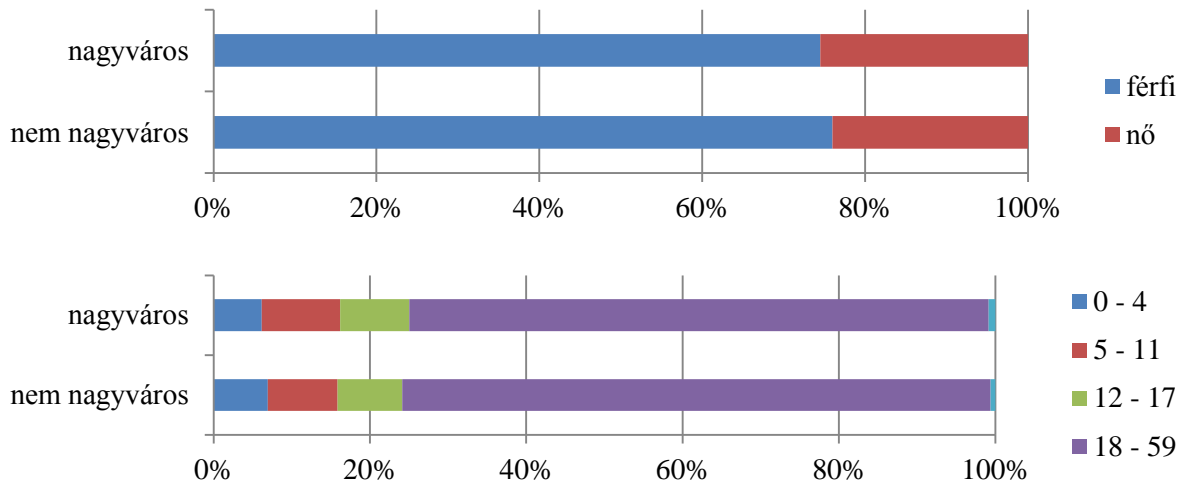
Markáns különbség mutatkozik a két csoport között a tekintetben is, hogy a menedékkérők mennyire reprezentálják a kibocsátó országok lakosságát településtípus szerint.⁴ Szíria lakossága közvetlenül a polgárháború kitörése előtti 2011-es népszámlálás szerint 21,377,000 fő volt. Damaszkuszban 1,414,913, Aleppóban 2,132,100, Homszban 652,609 ember élt, a három nagyváros lakossága az összlakosság 19,7 százalékát tette ki. Látható, hogy a Magyarországra érkező szír menedékkérők körében magasan túlreprezentáltak a nagyvárosokból származók, arányuk több mint két és félszerese a szíriai adatok alapján várhatóan. *Egyértelműen látszik, hogy a Magyarországra érkező szírek elsősorban a nagyvárosi lakosságból kerülnek ki.*

Afganisztán lakossága a 2013-ra vonatkozó népesség-előszámítás alapján 26,023,100 fő volt. Kabulban 3,414,100, Herátban 449,600, Kandahárban 409,700 és Mazár-e Sarif-ban 379,300 ember élt, együtt a lakosság 17,9 százaléka. Az afgánok körében szintén túlreprezentált a nagyvárosi lakosság, azonban messze nem olyan mértékben, mint a szíriaiak esetében.

⁴ A népességi adatok a <http://www.citypopulation.de> honlap adatai alapján készültek (utoljára megtekintve: 2015. szeptember 30.).

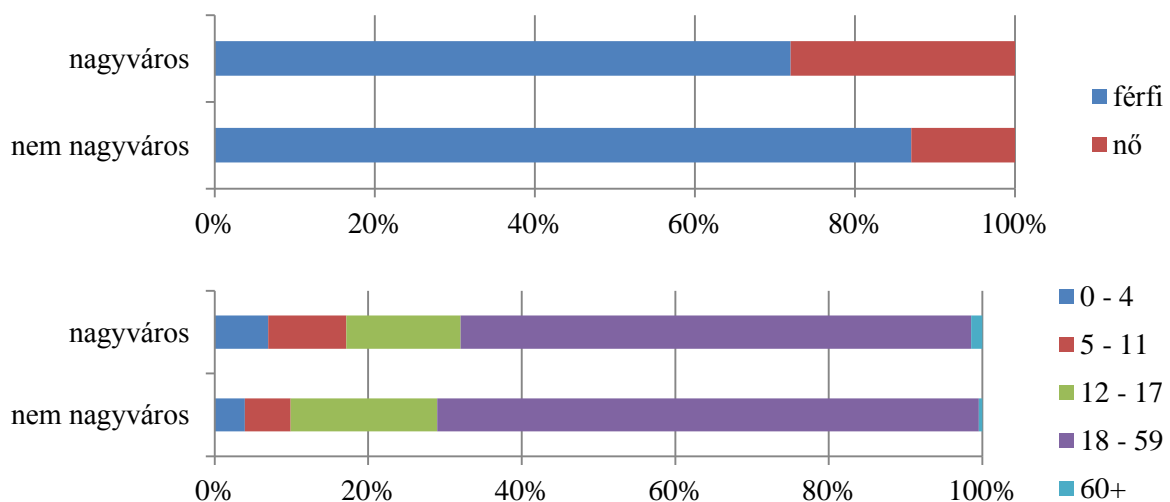
A szírek között a nagyvárosiak és a nem nagyvárosi születésűek sem nemi, sem életkori megoszlásukban nem különböznek jelentősen egymástól (6. ábra). A szírek között mindenütt többségben vannak a nagyvárosi születésűek, arányuk megközelítőleg állandó.

6. ábra. A szír nagyvárosi és nem nagyvárosi születésű menedékkérők nemi és életkori megoszlása

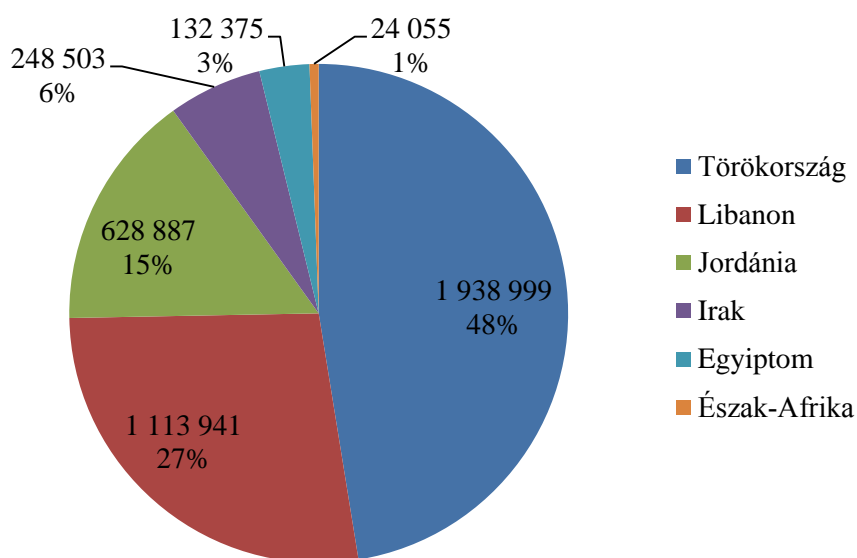
Az afgánok esetében a nagyvárosiak között a nem nagyvárosi születésűekhez képest magasabb a nők aránya, életkorukat tekintve pedig a nagyvárosban születettek között a 0-4, 5-11 és 60+ éves korcsoport jelentősen felülreprezentált. Tehát a nagyvárosi lakosságból nagyobb arányban kelnek útra családostok, a vidékieket az átlagosnál is nagyobb arányban képviselik a fiatal, egyedülálló férfiak.

7. ábra. Az afgán nagyvárosi és nem nagyvárosi születésű menedékkérők nemi és életkori megoszlása

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) hivatalos statisztikái segítségével lehetőség van a Magyarországra érkező menedékkérők, és a Libanonban, Jordániában, Irakban, Egyiptomban és Törökországban regisztrált menekültek nemi és életkorbeli megoszlásának összehasonlítására.⁵ Az UNHCR összesen 4,086,760 szír menekültet tart számon. Ezek befogadó országok szerinti megoszlását mutatja a 8. ábra.

8. ábra. Az UNHCR által nyilvántartott menekültek befogadó országok szerinti megoszlása

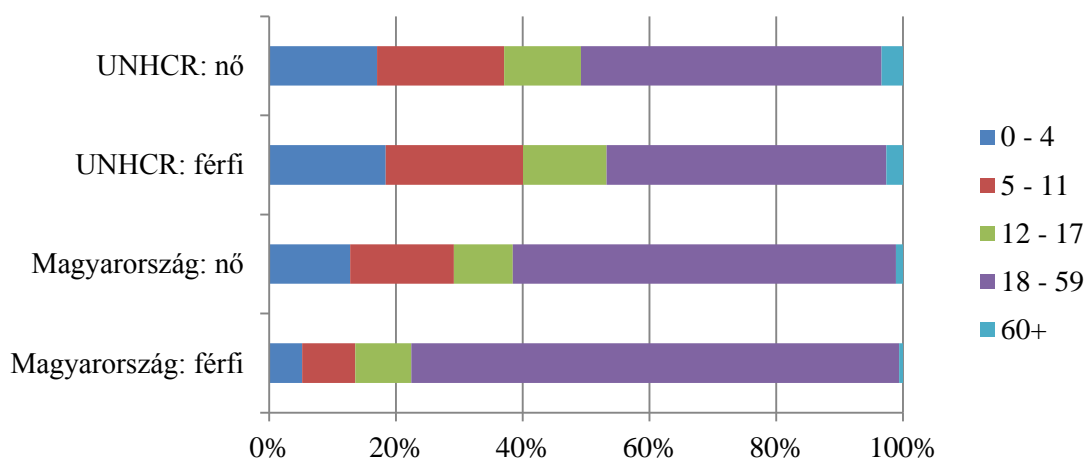

Az ezekben az országokban számon tartott szír menekültek között megközelítőleg azonos arányban vannak a férfiak és a nők. A férfiak aránya csak Irakban haladja meg jelentősebben a nőkéét, itt a férfiak adják a menekültek 56,6%-át. A legmagasabb férfi arány Irakon belül Szulejmánijában van, itt 59,2% a férfiak aránya. Ezzel szemben a Magyarországon összesen regisztráltak csaknem háromnegyede (74,8%-a) férfi.

Ugyancsak különbözik a magyarországi szír menedékkérők és az UNHCR által nyilvántartottak életkori összetétele. Mint a 9. ábrán látható, a közel-keleti államokban regisztrált szír menekültek között magasabb a 4 év alattiak és 5-11 évesek aránya, ezzel szemben a Magyarországon regisztráltak között sokkal nagyobb arányban találunk 18 és 59 év közöttieket, ami fokozottan igaz az ide érkező férfiakra. Mint fentebb láthattuk, a 18-59 éves korosztályon belül elsősorban a fiatalabbak, 30 év alattiak jönnek nagy számban. Az úton lévő szírek között tehát a közel-keleti menekülttáborokban tartózkodókhöz képest felülreprezentáltak a fiatal férfiak. Ugyanakkor az úton lévő nők körében a gyerekek (18 év alattiak) aránya csak néhány százalékponttal kevesebb, mint az UNHCR táborokban tartózkodó 18 évesnél fiatalabb nőké, a 18 évesnél fiatalabb férfiak (fiúk) esetében ez a különbség lényegesen nagyobb. Ezen adatok azt jelzik, hogy a menedékkérők zöme ugyan – valószínűleg egyedülálló – fiatal férfi, a nők körében viszont jóval magasabb a serdülő és gyerekkorú lányok aránya.

⁵ Az összehasonlításhoz a <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> oldalon található adatokat használtuk (utoljára megtekintve: 2015. szeptember 25.).

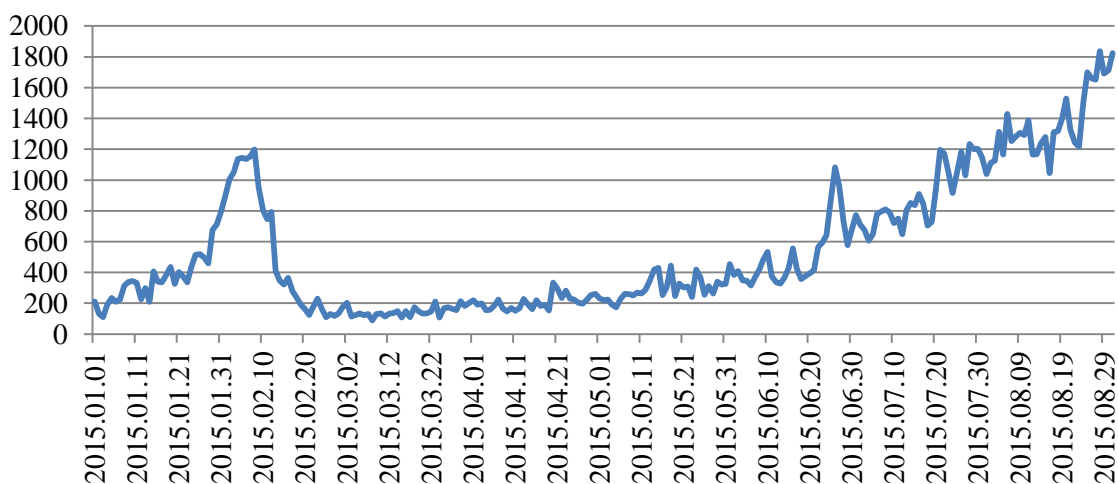
9. ábra. A Magyarországon regisztráltak és a közel-keleti országokban nyilvántartottak életkori megoszlása

1.1.2. A menedékkérők összetételének időbeli változásai

A 10. ábrán látható, hogy az egyes napokon hány főt regisztráltak. Látható, hogy először 2015 februárjának elején volt egy csúcs a regisztrációk számában, ezután pedig ugyanilyen ütemű visszaesés következett be. Ezt követően a menedékkérők száma lassú ütemben kezdett növekedni megközelítőleg 2015 júniusának közepéig, amikor a növekedés üteme megnőtt. A növekedés trendjének vizsgálatában mindenképpen érdemes elválasztani a 2015. februárig tartó időszakot az azt követő hónapoktól.

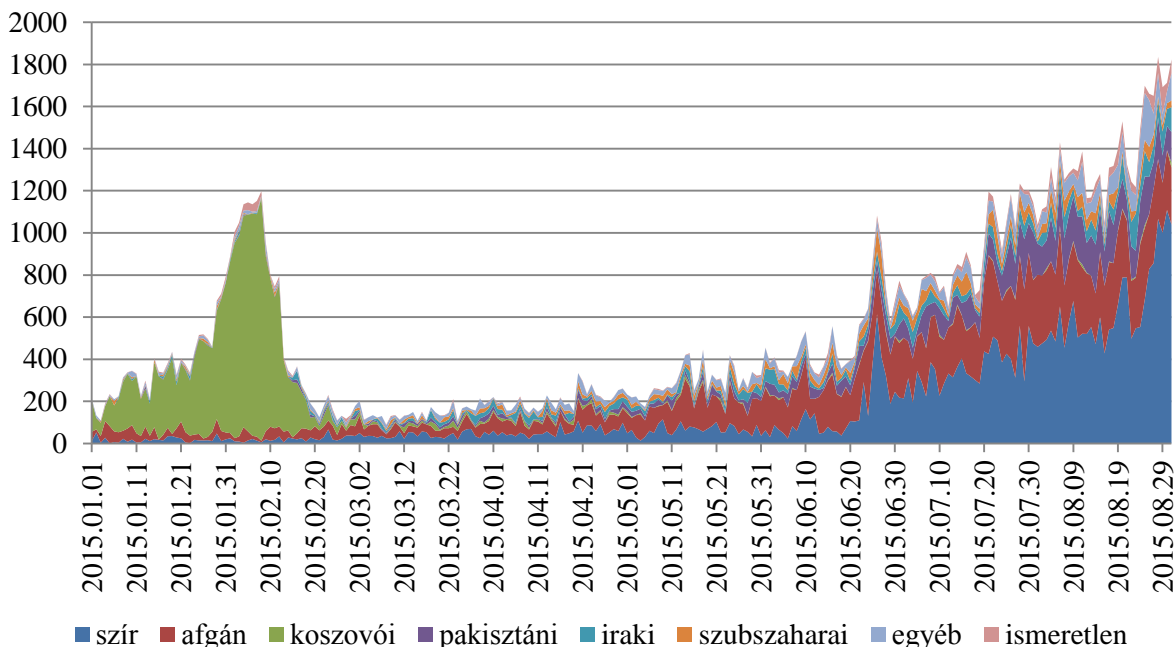
10. ábra. A naponta regisztráltak számának változása

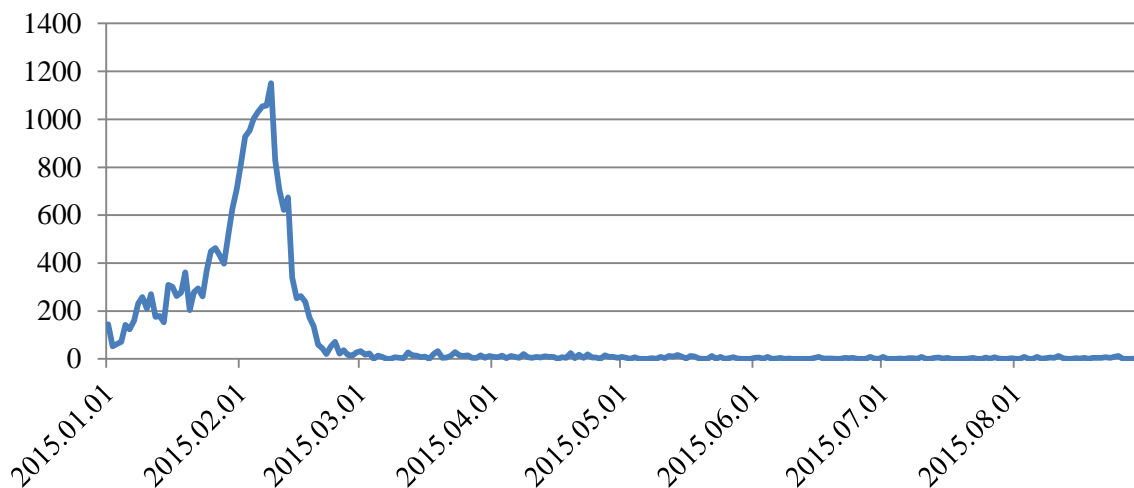
A 11. ábra a regisztrációk számának időbeli változását állampolgárság szerinti bontásban mutatja, amiből egyértelműen látszik, hogy az első időszakban (2015. februárig) a koszovói állampolgárok adták a regisztráltak zömét. Az ezt követő időszakban a koszovóiak száma már

elhanyagolható a más állampolgárokhoz képest. Ekkor már a sírek és afgánok alkotják a beérkező menedékkérők túlnyomó többségét.

11. ábra. A naponta regisztráltak száma állampolgárság szerint

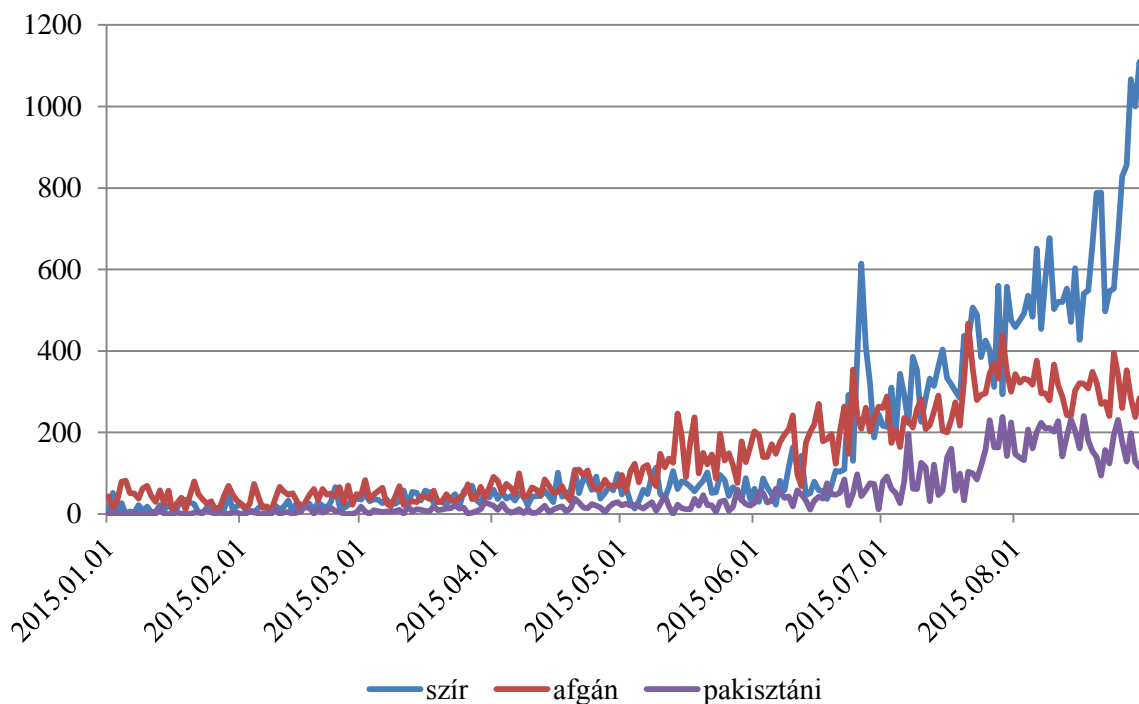
12. ábra. A koszovói állampolgárok számának változása

E két csoport az első négy hónapban még alig szerepelt a regisztráltak között, számuk a vizsgált időszak második felében kezdett megnőni. Ez különösen igaz a sírekre, akiknek száma június közepén kezdett nagy ütemben nőni, és hamarosan minden más csoportot maga mögött hagyott. A második legjelentősebb csoportot adó afgánok száma már korábban növekedésnek indult, de a növekedés üteme nem volt olyan jelentős, és bár folyamatosan gyorsult, augusztus elején megtört, és ebben a hónapban már inkább csökkenés volt

megfigyelhető az újonnan regisztráltak napi számában. A harmadik legnagyobb csoport, a pakisztániak elmaradnak az előbbieket mögött. Számuk július második felében nőtt meg valamelyest, de augusztusban az afgánokéhoz hasonlóan ez a növekedés is leállt. Nem látható világosan, hogy az afgán bevándorlás megtorpanása és a szír bevándorlás növekvő lendülete mennyiben hozható összefüggésbe a szír bevándorlók iránti nyitottságot kiemelten hangsúlyozó 2015 nyár végi német politikai nyilatkozatokkal, illetve az ezek által keltett várakozásokkal.

13. ábra. A szír, afgán és pakisztáni állampolgárok számának változása

1.1.3. A menekültügyi eljárások állása

A 2015. január 1. és augusztus 31. között regisztrált menedékkérők többségénél folyamatban volt a kérelem elbírálása augusztus 31-én. Körülbelül 40%-uk esetében megszüntették az eljárást, ez elsősorban az év elején érkezett koszovóiakat érinti. Az eljárás megszüntetése szinte minden esetben azt jelenti, hogy a kérelmező ismeretlen helyre távozott, valószínűleg továbbutazott az országból. Az ország elhagyásának időpontja és az eljárás megszüntetése között több hét is eltelhet, ezért a folyamatban lévő eljárások számából nem következtethetünk a ténylegesen az országban tartózkodók számára.

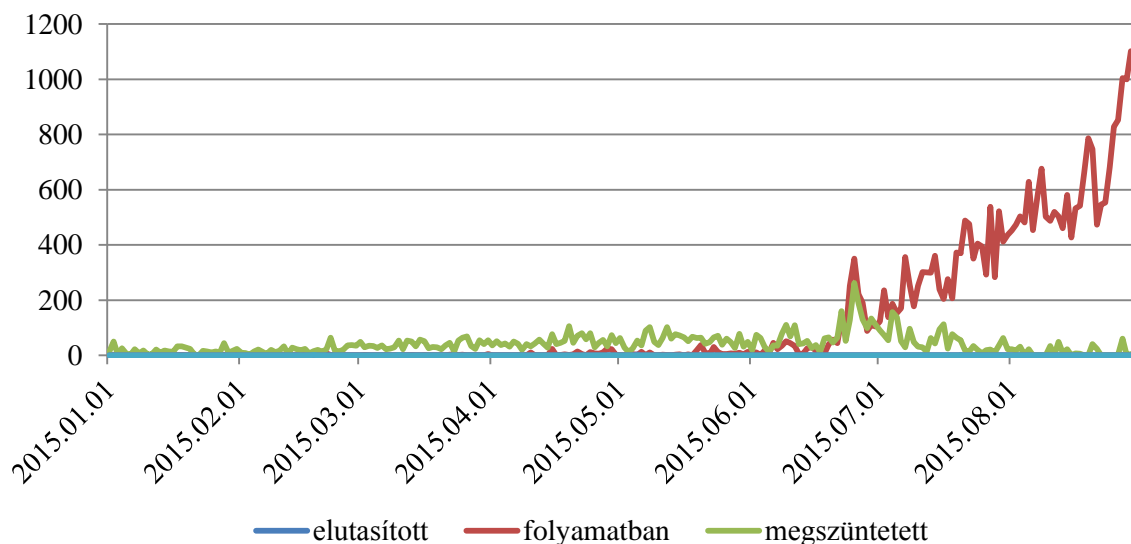
A vizsgált időszakban 1463 határozat született, túlnyomó többségük elutasító. A koszovóiak közül például senki sem kapott menekült vagy oltalmazott státust. A szírek és afgánok esetében 34 illetve 93 érdemi határozat született. *Az eljárás végét megváró szírek több mint fele részesült nemzetközi védelemben, az afgánoknak csupán 14 százaléka.*

1. táblázat. A menedékkérők megoszlása állampolgárság és az eljárásuk állapota szerint

	Eljárás állapota						Total
	befogadott	elutasított	folyamatban	megszüntetett	menekült	oltalmazott	
szír	0	15	31197	9883	6	13	41114
afgán	0	80	20915	12852	3	10	33860
koszovói	0	887	795	20726	0	0	22408
pakisztáni	1	95	9123	2691	0	0	11910
iraki	0	1	3962	2662	2	1	6628
szubszaharai	0	60	3234	2113	5	7	5419
egyéb	0	235	4772	3065	3	5	8080
ismeretlen	0	27	1960	593	3	4	2587
Total	1	1400	75958	54585	22	40	132006

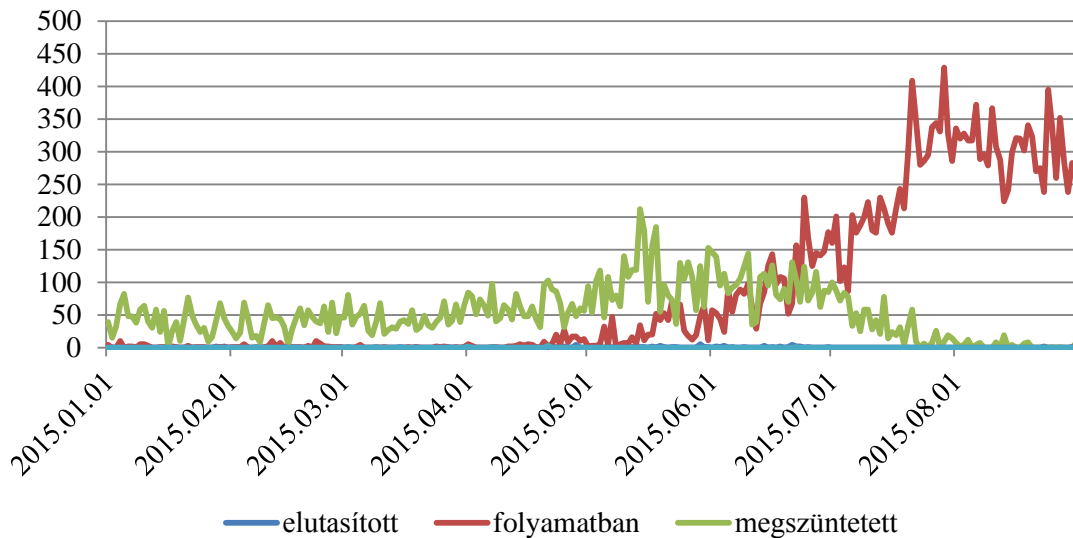
A 14. ábra a szír és afgán állampolgárok eljárásainak állapotát mutatja a regisztráció napja szerint. Ebből jól látható, hogy a szírek körében a folyamatban lévő eljárások rendkívül magas aránya abból következett, hogy számuk a nyár folyamán kezdett jelentősen növekedni, a júniustól érkezők eljárása még legtöbbször folyamatban volt a vizsgált időszak végén.

14. ábra. A szír állampolgárok eljárásának állapota a regisztráció dátuma szerint

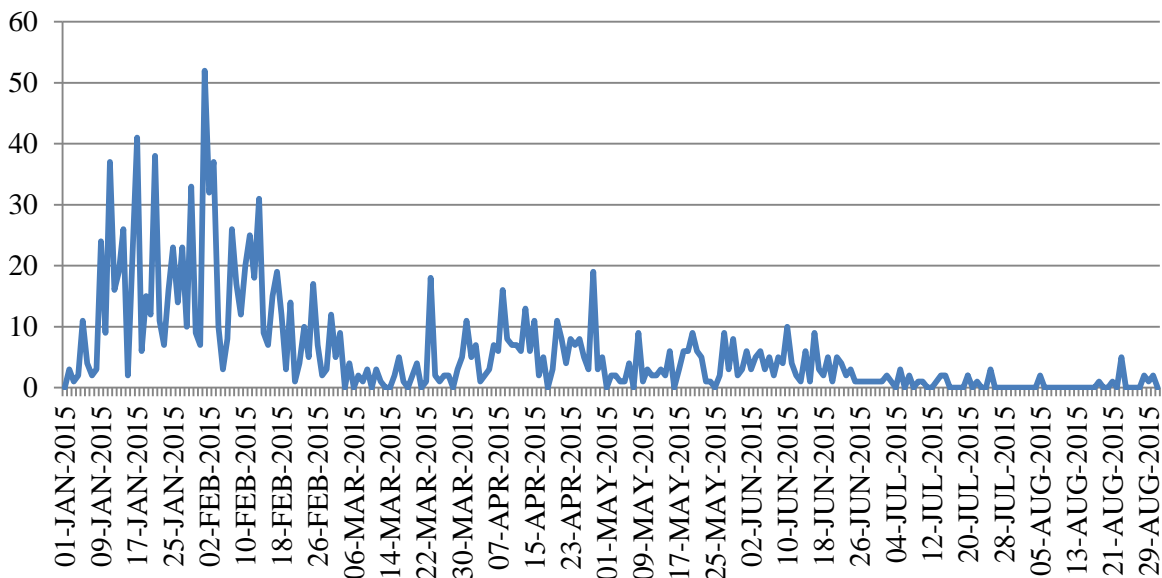
Az afgánok esetében hasonló mintázat figyelhető meg. Itt is a később érkezettek eljárásai alkotják a folyamatban lévő ügyek többségét, de nagyobb arányban figyelhetők meg az év eleje óta húzódó eljárások is.

15. ábra. Az afgán állampolgárok eljárásának állapota a regisztráció dátuma szerint

A menekültként és oltalmazottként való elismerések száma annyira alacsony a teljes esetszámhoz képest, hogy itt nem tudunk mintázatokra következtetni. Az elutasítások mintázatát elsősorban a februárig nagy számban regisztrált koszovói menedékkérők számának alakulása magyarázza (16. ábra).

16. ábra. Elutasított kérelmek száma a regisztráció dátuma szerint

Végezetül fontos hangsúlyoznunk, hogy a fenti elemzésben szereplő adatok ügyfélforgalmi (*flow*) adatok, tehát az egy adott időpontban menedékkérőként az országban tartózkodók számára (*stock*) nem következtethetünk belőlük. Általános tapasztalat – és közvetve a fenti elemzésekből is láthatjuk – hogy a Magyarországon regisztrált menedékkérők túlnyomó többsége nem maradt tartósan az országban; a regisztrációt követő néhány napon vagy legfeljebb néhány héten belül továbbutazott.

Az UNHCR budapesti irodája által közölt adatok szerint 2015. augusztus 25-én összesen 2357 fő tartózkodott a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal által működtetett befogadó állomásokon, és további legfeljebb 50 fő menekültügyi őrizetben. A befogadó állomásokon a vizsgált időszakban nagyon nagy volt a fluktuáció, az egy fő által átlagosan eltöltött idő néhány napra csökkent a vizsgált időszak végére. Még ha valószínűsítjük is, hogy voltak olyanok, akik magánszálláson éltek kérelmezőként, illetve, hogy a nemzetközi védelemben részesített 62 fő egy része is elhagyta már a befogadó állomásokat, de még az országban tartózkodott, *az elemzésben szereplő személyek közül legfeljebb két és fél ezren tartózkodtak rendezett körülmények között Magyarországon, ami a teljes vizsgált sokaság kevesebb, mint 2 százaléka.*

1.2. Az EGT⁶-t érintő nemzetközi migráció térbeli sajátosságainak vizsgálata⁷

A 2015 nyarán a magyar társadalom által is érzékelhető módon eszkalálódó migrációs válság egyes térbeli sajátosságainak vizsgálata a vándorlókat kibocsátó és az őket befogadó térségek, valamint a migrációs útvonalak áttekintő feltárására vállalkozik. A vizsgálat az információk összehasonlíthatósága, hitelessége és koherenciája érdekében nemzetközi adatbázisokra támaszkodik, amelyek ugyan alkalmasak a folyamatok tudományos igényű értékelésére, de nem naprakészek. A vizsgálat három, a világhálón szabadon hozzáférhető adatbázist hasznosít:

- UNHCR – The UN Refugee Agency
- FRONTEX – European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union
- EUROSTAT - Statistical Office of the European Union

Ahol a rendelkezésre álló információk ezt lehetővé tették, ott a vizsgálat idősíkját a 2011. évi „arab tavaszhoz” igazítottuk, mivel az áttekintett szakirodalom alapján úgy ítéltük meg, hogy az érintett térségben lezajlott forradalmi események jelentős mértékben hozzájárultak a 2015 őszi érzékelhető migrációs válsághoz. Ebből kifolyólag esetenként a 2007–2010 és a 2011–2014/2015 idődimenziókat alkalmaztuk.

A vizsgálat elsősorban az Európai Gazdasági Térséget (azon belül hangsúlyozottan az EU-t) érintő migrációs válság területi vonatkozásainak feltárására vállalkozott, így a vándorlókat kibocsátó és őket befogadó országok lehatárolásakor kitüntetett figyelemmel voltunk az EGT-be érkező menekültek kibocsátó országaira és azon belül is a legintenzívebb mobilitási mutatókkal rendelkezőkre. Kibocsátó ország alatt a menekültek állampolgársága szerinti, úgynevezett eredet (*origin*) országot, míg befogadó ország alatt az őket először regisztráló államot értjük.

⁶ Európai Gazdasági Térség (EGT, European Economic Area): EU 28 tagállama + Izland, Liechtenstein, Norvégia. A vizsgálatba bevontuk az EGT-nek nem hivatalos tagját, de hozzá kétoldalú szerződésekkel Svájcot is.

⁷ Az alfejezet Kocsis Károly, Michalkó Gábor, Szabó Balázs és Balizs Dániel (MTA CSFK Földrajztudományi Intézet) munkája.

1.2.1. Külföldi származásúak az Európai Gazdasági Térségben

2014 elején az EGT-ben igen jelentős külföldi származású, nem az adott országban született lakos élt (2. táblázat, 17. ábra⁸).

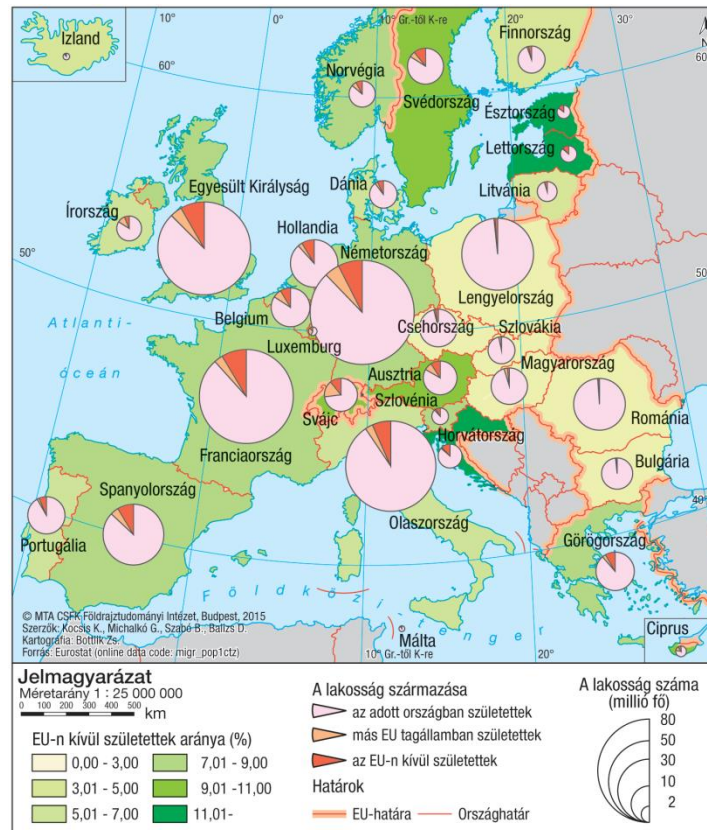
2. táblázat. Külföldön született lakosság az EGT országaiban (2014.01.01.)

ország	összlakosság (ezer fő)	az összlakosságból			
		külföldön született (ezer fő)	%	EU-n kívül született (ezer fő)	%
Ausztria	8 507,8	1 410,9	16,6	771,5	9,1
Belgium	11 204,0	1 773,1	15,8	937,7	8,4
Bulgária	7 245,7	109,2	1,5	68,7	0,9
Ciprusi Köztársaság	858,0	191,6	22,3	80,3	9,4
Csehország	10 512,4	396,2	3,8	241,1	2,3
Dánia	5 627,2	569,6	10,1	378,0	6,7
Egyesült Királyság	64 308,3	8 035,6	12,5	5 229,3	8,1
Észtország	1 315,8	196,6	14,9	183,4	13,9
Finnország	5 451,3	297,8	5,5	188,9	3,5
Franciaország	65 856,6	7 661,7	11,6	5 494,6	8,3
Görögország	10 992,6	1 246,5	11,4	912,2	8,4
Hollandia	16 829,3	1 953,4	11,6	1 445,0	8,6
Horvátország	4 246,7	568,7	13,4	498,2	11,7
Írország	4 604,0	741,3	16,1	269,8	5,9
Izland	325,7	37,1	11,4	12,9	3,9
Lengyelország	38 495,7	620,3	1,6	398,3	1,0
Lettország	2 001,5	271,1	13,5	243,2	12,2
Liechtenstein	37,1	23,4	63,1	15,4	41,4
Litvánia	2 943,5	137,4	4,7	119,8	4,1
Luxemburg	549,7	237,8	43,3	60,3	11,0
Magyarország	9 879,0	447,0	4,5	146,9	1,5
Málta	425,4	40,2	9,4	21,2	5,0
Németország	80 780,0	9 818,0	12,2	5 979,5	7,4
Norvégia	5 108,0	704,4	13,8	386,4	7,6
Olaszország	60 782,7	5 737,2	9,4	3 921,8	6,5
Portugália	10 327,3	859,1	8,2	637,5	6,1
Románia	19 942,6	211,2	1,1	129,7	0,7
Spanyolország	46 507,8	5 958,3	12,8	3 930,8	8,5
Svájc	8 139,6	2 183,2	26,8	861,3	10,6
Svédország	9 644,9	1 532,6	15,9	1 023,0	10,6
Szlovákia	5 415,9	174,9	3,2	28,6	0,5
Szlovénia	2 061,1	235,3	11,4	166,5	8,1
EGT	520 927,2	54 381,1	10,4	34 781,5	6,7
EU	507 316,8	51 432,7	10,1	33 505,6	6,6

Forrás: Eurostat (online data code: migr_pop1ctz)

⁸ A nagyobb felbontású térképeket a függelék tartalmazza.

17. ábra. Külföldön született népesség az Európai Gazdasági Térség országaiban (2014. január 1.)

2014-ben az EGT-ben 10,4% (az EU-ban 10,1%) volt a *nem az adott országban születettek aránya*, a dobogón Liechtenstein (63,1%), Luxemburg (43,3%) és Svájc (26,8%) osztozott. A legkisebb arányú külföldön született lakosságot Romániában (1,1%), Bulgáriában (1,5%) és Lengyelországban (1,6%) regisztrálták. Magyarországon ez a mutató – túlnyomórészt a határon túlról beköltözött magyaroknak köszönhetően – 4,5% volt.

A vizsgált területen élő, nem az adott államban születettek közül 64% az EU területén kívül látta meg a napvilágot. Az *EU-n kívül született* lakosság száma különösen Németországban, az Egyesült Királyságban, Franciaországban, Spanyolországban és Olaszországban magas (6 – 4 millió fő).⁹ Ezen népesség aránya a Balti- és Fekete-tenger közötti, volt szocialista országok (Szlovákia, Románia, Bulgária, Lengyelország, Magyarország) területén elenyésző (0,5 – 1,5%). Az EU-n kívül születettek viszonylag magas aránya Észtország, Lettország és Horvátország esetében első sorban nem gazdasági vonzerejüknek, hanem politikai háttérű migrációnak volt köszönhető.¹⁰

⁹ Az EU-n kívül születettek körében Németország területén a törökországiak, az Egyesült Királyságban az indiaiak, pakisztániak, Franciaországban az algériaiak, marokkóiak, Spanyolországban a marokkóiak, ecuadoriak, kolumbiaiak, Olaszországban az albániaiak és marokkóiak képezik a legjelentősebb csoportot.

¹⁰ Észtország és Lettország esetében az 1945-1989 közötti, jórészt politikai indíttatású orosz (részben belarusz, ukrán) betelepítés, Horvátország esetében az 1991-1995 közötti délszláv háború idején Bosznia-Hercegovinából és Szerbiából ide menekült horvátoknak tudható be az EU-n kívül születettek magas (12-14%-os) aránya.

1.2.2. Az Európai Gazdasági Térségbe irányuló nemzetközi migrációban leginkább érintett küldő régiók

2014. január 1. és 2015. augusztus 31. között az EGT országaiban 1,2 millió menedékkérelmet nyújtottak be, melyeknek 47,1%-a Nyugat- és Dél-Ázsiából érkezett (18. ábra).

18. ábra. Az Európai Gazdasági Térségben 2014. január 1. és 2015. augusztus 31. között menedékkérelmet benyújtottak megoszlása származási ország szerint

Az itt érzékelhető, különböző motivációjú migrációs folyamatokban leginkább *Szíria*, *Afganisztán*, *Pakisztán* és *Irak* a leginkább érintettek (az EGT-ben benyújtott kérelmek 22,4, 9,4, illetve 4 – 4% -ával).

A Földközi-tenger és a Himalája között húzódó konfliktustérségben a hazáját elhagyó, külföldön nyilvántartott, szinte teljes egészében muzulmán vallású menekültek az *EGT felé irányuló nemzetközi migráció tartós*, jelenleg *legfontosabb forrását* jelentik. Az innét származó menekültek számát tekintve legnagyobb mértékű változás Irak és Szíria esetében mutatható ki (3. táblázat). Az Irakból menekültek száma 2007 és 2014 között 2,3 millióról 370 ezerre csökkent, a Szíriából menekülteké 14 ezerről 3,9 millióra (2015. szeptember végén 4,1 millióra) nőtt. Hasonlóan kiugró növekedést regisztráltak a Pakisztánt elhagyók esetében is, ahol ez időszakban a menekültek száma tízszeresére, 336 ezerre nőtt. Az afganisztáni menekültek száma ugyanakkor magas szinten, 2,6 – 3,1 millió között stabilizálódott.

Szíria Európa irányában legnagyobb menekült-kibocsátó ország. A Közel-Kelet éghajlatának változásáról és a szárazságról, valamint ennek társadalmi-politikai hatásairól beszámoló

tanulmányok szerint a klímaváltozás fokozza a térség szárazodását és az üvegházhatású gázok növekvő kibocsátásának hatása a Kelet-Mediterráneum klímájának megváltozásában igen jelentős^{11,12}. Szíria területén az egyre szárazabb évek és a rossz talajvíz-gazdálkodás az elmúlt két évtizedben a mezőgazdasági termelés hanyatlásához vezetett. 2007 és 2010 között a műszeres mérések kezdete óta soha nem látott mértékű hároméves száraz periódust regisztráltak. Mintegy másfél millió, korábban mezőgazdaságból élő munkás vándorolt a városokba, ahol a feszültség csak tovább nőtt. Mindezek arra engednek következtetni, hogy a szíriai polgárháború kitörésének egyéb társadalmi-politikai-gazdasági okai mellé fel kell sorakoztatnunk a környezeti viszonyok megváltozását is. Ennek háttérében a természetes klímaciklusokon túl ott állnak az antropogén hatások is.

A vizsgált időszakban jelentős változások következtek be a szíriai menekültek száma és migrációs célországai tekintetében. *2012-ben* a (2011-ben kirobbant) polgárháború miatt főként a szomszédos *közel-keleti országokat lepték el a szír menekültek* (Törökországban 248 ezer, Jordániában 239 ezer, Libanonban 127 ezer szír menekültet regisztrált az UNHCR). A több mint 4 éve tartó háború elől külföldre menekült szíriaiak száma az UNHCR legfrissebb¹³ információi szerint *2015-ben* elérte a 4 milliót, (ebből *Törökországban közel 2 milliót, Libanonban 1,1 milliót, Jordániában 629 ezret, Irakban pedig 249 ezret*). A hazatérés és a menekülttáborok reménytelensége miatt 2011-2015 között egyre több *szíriai kelt útra Európába* és folyamodott az *EGT-ben menedékkérelemért*: 2011-ben 8 ezren, 2014-ben 41 ezren, *2015-ben (augusztus 31-ig) 150 ezren*.

3. táblázat A külföldön nyilvántartott menekültek száma a legnagyobb kibocsátó nyugat- és dél-ázsiai országok szerint (2007-2015)

Kibocsátó ország	Nyilvántartott menekültek száma (fő)						
	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Szíria	13 690	18 452	19 931	729 022	2 468 332	3 883 554	4 088 099
Afganisztán	3 057 661	3 054 709	2 664 436	2 586 152	2 556 502	2 593 332	na
Irak	2 309 245	1 683 579	1 428 308	746 206	401 466	369 850	na
Pakisztán	31 858	39 982	35 952	49 785	48 686	335 866	na
Irán	68 397	68 791	72 361	75 940	75 070	82 111	na
Törökország	221 939	146 794	139 779	135 372	66 575	63 940	na
Banglades	10 243	10 049	10 056	10 161	9 728	10 834	na

Forrás: UNHCR, 2015*: 2015. szeptember 17-i adat (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>)

Az EGT-be érkező menedékkérők további jelentős forrásterülete *Kelet- és Nyugat-Afrika* (a kérelmezők 9,5 illetve 9,1%-ával). Az innét, főként muzulmán területekről érkezők elsősorban *Eritreát, Szomáliát, Nigériát és Gambiát* hagyták el. Az EGT-ben új hazát keresők

¹¹ Gleick, P.H. 2014: Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria. *Weather, Climate, and Society* 6. pp. 331–340.

¹² Kelley, C.P. et al. 2015: Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)* 112. (11) pp. 3241–3246.

¹³ <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (2015. szeptember 17.)

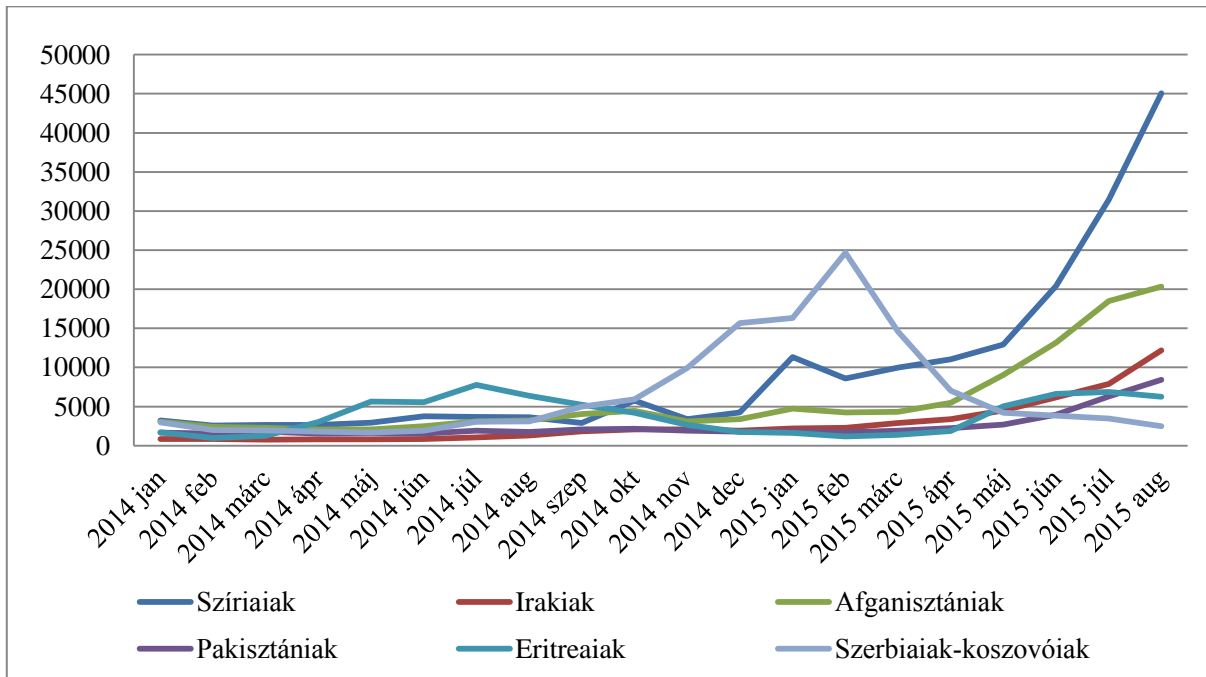
közel ötöde (18,7%, 220 ezer fő) a *Nyugat-Balkánról* (főként *Szerbiából, Koszovóból és Albániából*) érkezett, többnyire muzulmán albán. A több mint 50 ezer *Kelet-Európából* áttelepült ember elsősorban *Ukrajnából* érkezett, jelentős részben az országnak az orosz-ukrán polgárháború által érintett részeiből.

1.2.3. Az Európai Gazdasági Térségbe irányuló nemzetközi migráció legfőbb útvonalai

A 2014. január 1. és 2015. augusztus 31. között az EGT-ben menedékkérelmet benyújtó, ismert származási helyű személyek közül 53,2% Ázsiából, 20,4% a Nyugat-Balkánról, 26,4% Afrikából érkezett. A származási országok földrajzi fekvése miatt a *menedékkérők közel háromnegyede a Balkánon keresztül* (illetve eleve onnét származva), negyede (az afrikaiak túlnyomó része) a Földközi-tenger nyugati és középső részén, tengeri úton *érkezett* az EGT területére.

2011 és 2015 között az *illegális határátlépések száma a Balkán nyugati és déli részén meredek emelkedést mutatott*, miközben irányai és trendjei jelentősen átrendeződtek. Az EU-nak a menekült elismerési gyakorlata, befogadó készsége 2015-ben már éles különbséget tett a nyugat-balkániak és a közel-keletiek (pl. szíriaiak) között. Ennek eredményeként a szerbiai-koszovói menedékkérők száma 2015. február és augusztus között a tizedére zuhant, míg a szíriaiaké több mint ötszörösére nőtt (19. ábra).

19. ábra Az EGT területén, néhány kibocsátó országból menedékkérelmet benyújtók számának havi változása 2014 január és 2015 augusztus között

A nyugat- és dél-ázsiai migránsok túlnyomó része Törökországon keresztül érkezett az EU határához, melynek szárazföldi (európai) részén, főként a törökországi Drinápoly (Edirne)

közeli szakaszain a *görögök és bolgárok műszaki határzárát* emeltek a növekvő emberáradat feltartóztatására.¹⁴ A bolgár oldalon most is folyamatosan bővülő határzár kikerülése érdekében a több százezernyi migráns tömeg túlnyomó része fokozódó mértékben választotta a tengeri utat, a török partok és a közeli görög szigetek közötti néhány km-nyi távolság leküzdését (20. ábra).

20. ábra. Regisztrált illegális határátlépések a Kárpát-Balkán térség határvidékein (2014 első felében)

Az évszázadok óta a Kis-Ázsiából Közép-Európa felé vezető (Isztambul-Szófia-Belgrád) főút helyett az ázsiai migránsok fő áramlási útvonala a görög szigeteken át az Athén-Szaloniki-Szkopje-Belgrád útvonalra helyeződött át.

A Frontex, az EU határőrizeti szervezeteinek koordinációjáért felelős intézmény adatai szerint a *görög-török tengeri határszakaszon* 2015. június végéig 78.641, augusztus 28-ig 204.954, *szeptember 23-ig 357.065 illegális határátlépést* rögzítettek (21. ábra).¹⁵

¹⁴ <http://bulgaria.bordermonitoring.eu/>

¹⁵ <http://data.unhcr.org/mediterranean/documents.php?page=2&view=grid>

21. ábra. Regisztrált illegális határátlépések a Kárpát-Balkán térség határvidékein (2015. első felében)

Mindez 2014. hasonló időszakához (január-szeptember) képest 12-szeres növekedést jelentett, melynek során a határsértők fele Lészvosz (Leszbosz) szigetén, a többiek főként Hioszonon (Chioszon), Számoszon és Kószon léptek be engedély nélkül az EU területére. A görög (együttal EU-s és schengeni) területre szinte akadálytalanul bejutó több százezernyi migráns tömeget a minél gyorsabb áthaladás érdekében, jelentős állami segítséggel görög, macedón és szerb területeken át a *magyar-szerb határhoz* szállították, ahol 2015 első felében közel 75 ezerre (2014 első feléhez viszonyítva itt is 12-szeresére) *nőtt a regisztrált illegális határátkelések száma.*

2015. szeptember közepe óta a migráns tömegek Németország felé irányuló fő útvonala a műszaki határázárral védett magyar-szerb határról áthelyeződött a *horvát-szerb határnak* a Duna és Száva folyók közötti, szerémségi részére. Innét 2015 szeptemberében is folyik a vándorlók szervezett, – az ország központi területeit, Zágrábot messze elkerülő – átszállítása a *magyar-horvát határra*, ahonnan szintén szervezett módon, magyar és osztrák területen folytatják útjukat Németország felé.

Az EGT területére érkezett *menedékkérők negyede a Földközi-tengeren keresztül érkezett főként Olaszországba* (2015 első felében 67.500-an) és *Spanyolországba* (1230-an).¹⁶ Afrika

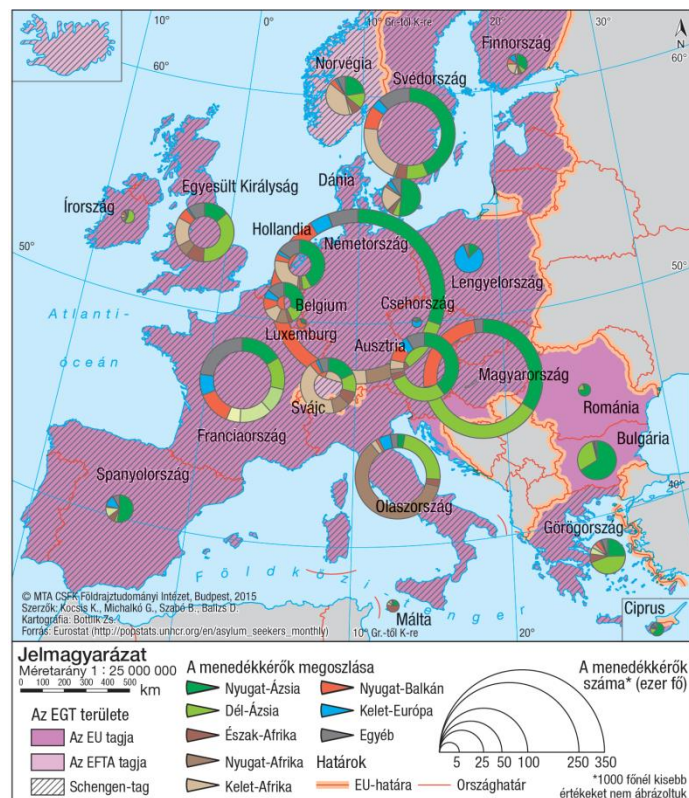
¹⁶ <http://www.unhcr.org/5592bd059.html>

nyugati és északnyugati részéről a spanyol fennhatóságú Kanári-szigeteken és az afrikai Ceuta, illetve Melilla városokon keresztül jutnak a migránsok az EU-ba. A fekete kontinens északi felének többi részéről azonban a jobb életre vágyók nigeri, líbiai, egyiptomi csomópontokon (Agadéz, Sabhah, Kairó) át a tunéziai és líbiai partokról kísérik meg elérni az olasz Lampedusa szigetet, vagy Máltát.

1.2.4. Az Európai Gazdasági Térségbe irányuló nemzetközi migrációban leginkább érintett fogadó országok

A 2014. január 1. és 2015. augusztus 31. között az EGT országaiban 1,2 millió menedékkérelmet nyújtottak be, mely számottevően meghaladhatja a ténylegesen menedéket kérő személyek számát, hiszen egy személy útja során akár több EU-tagállamban is menedékkérőként lehetett regisztrálva (pl. Görögországban, Magyarországon és Németországban is). Ebből következik, hogy a kérelmek száma nem csupán a célországokban, különösen Németországban magas, hanem egyes, a migránsokat regisztráló, a menedékkérelmüket nyilvántartásba vevő, tranzit-országokban (főként Magyarországon) is (22. ábra).

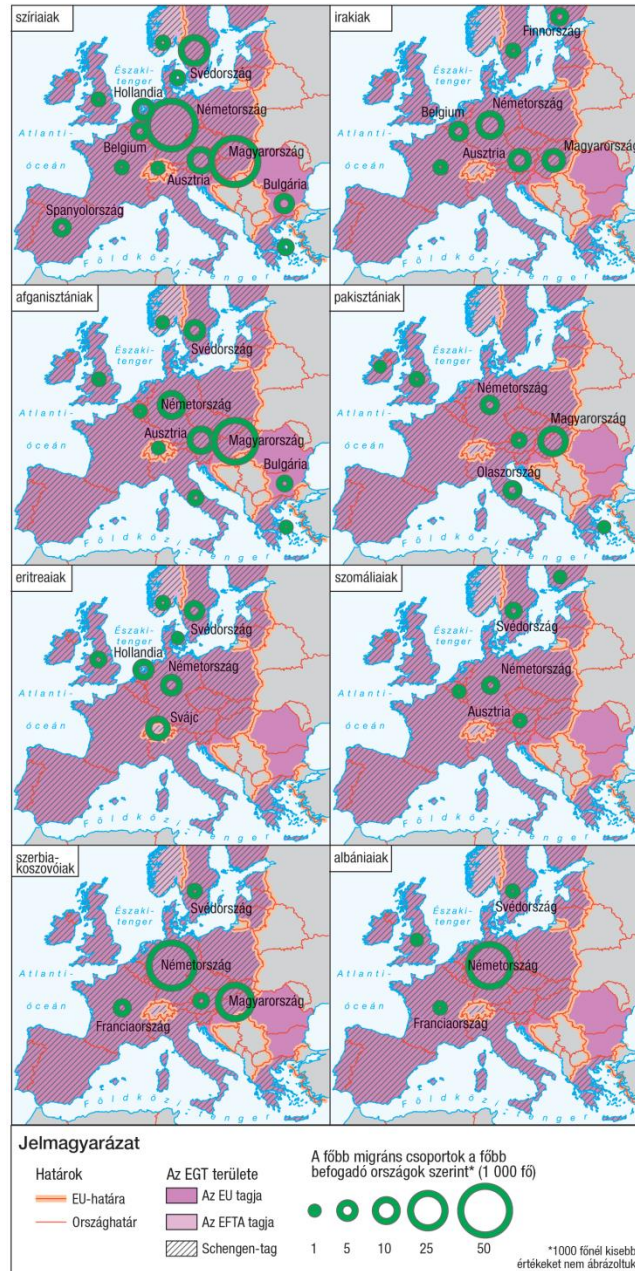
22. ábra. Az Európai Gazdasági Térségben 2014. január 1. és 2015. augusztus 31. között menedékkérelmet benyújtottak megoszlása makrorégiók szerint

A kérelmek megoszlása az egyes kibocsátó térségek, a migránsok érkezési útvonala és céljai szerint nagy területi változatosságokat mutat. A kérelmek közel harmadát kitevő nyugat-ázsiaiakat (túlnyomórészt szíriaiakat és irakiakat) Németországban és Svédországban (illetve

útközben *Magyarországon és Ausztriában*) vették legnagyobb számban nyilvántartásba (22. és 23. ábra).¹⁷

23. ábra. 2015. január 1. és augusztus 31. között az Európai Gazdasági Térségben menedékkérelmet benyújtott főbb migráncsoportok megoszlása a fogadó országok szerint

A több mint 200 ezernyi *dél-ázsiai* (többnyire afganisztáni, pakisztáni) kérelmező harmadát a *magyar*, a többit jórészt a *német*, olasz, osztrák, brit hatóságok regisztrálták. Az *észak-afrikai* arab menedékkérők száma legnagyobb értéket *Német- és Franciaországban* ért el, és az Afrikához közeli Máltán is a kérelmek többségét ők alkották. A *Fekete-Afrika nyugati részéről* érkezők több mint felét *Olaszországban*, jóval kisebb részét német és francia

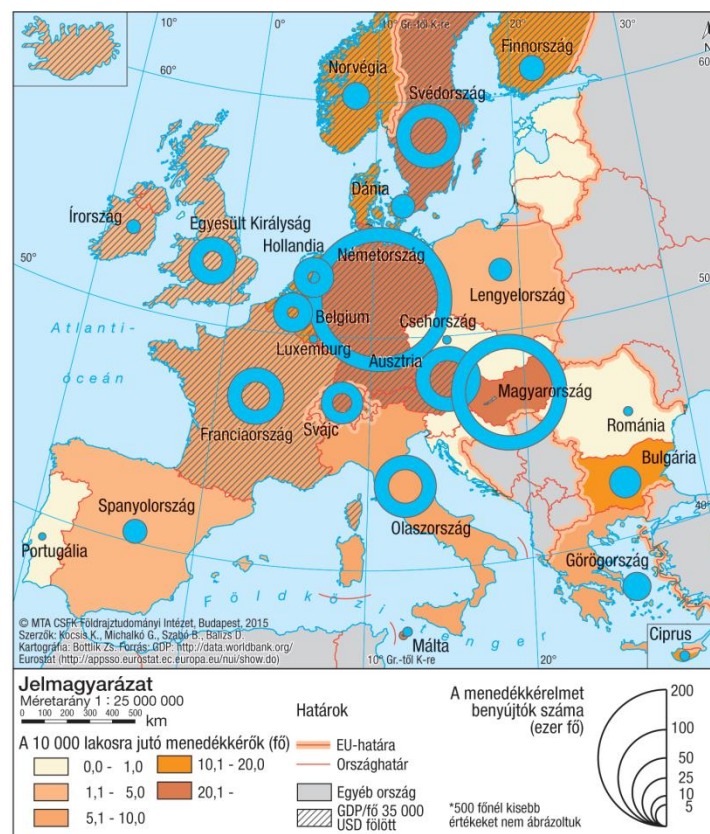
¹⁷ http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers_monthly

területen regisztráltak. *Kelet-Afrika* migránsai (főként az Eritreát és a polgárháborús Szomáliát elhagyók) legnagyobb számban *Német- és Svédországban*, illetve *Svájcban* folyamodnak menekült státuszért.

2015 elejéig a *Nyugat-Balkánról* (főként Koszovóból, Albániából) is sok menedékkérelmet nyújtottak be az EGT területén, túlnyomórészt *Németországban* (és útközben Magyarországon is). A *kelet-európai* (főként ukrán és orosz) migránsok kérelmeinek többségét a *német és francia* célterületeken (és útközben Lengyelországban) regisztrálták.

2015 első nyolc hónapjában az EGT területén szinte pontosan *annyi* (665 ezer) *menedékkérőt* regisztráltak, *mint tavaly egész év alatt*. *2014-hez képest* legjelentősebb változás, a közép-szeméiterrán (alapvetően olasz) térségre nehezedő migrációs nyomás enyhülése és a *balkáni országokra*, illetve ezzel összefüggésben a *Magyarországra nehezedő* (főként közel-keleti) *migrációs nyomás kirobbanó mértékű növekedése* (24. ábra).

24. ábra. Az Európai Gazdasági Térség országaiban menedékkérelmet benyújtottak (2015. január-augusztus)

Ezt bizonyítja az a tény is, hogy az idei év első nyolc hónapjában a Magyarországra illegálisan belépő, és menedékkérelmet benyújtó migránsoknak¹⁸ 10.000 lakoshoz

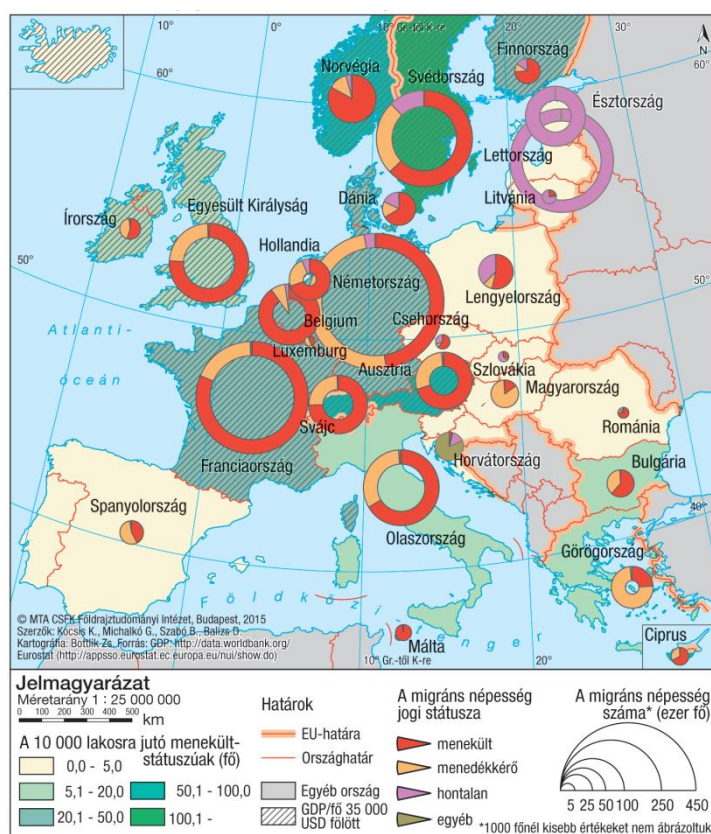
¹⁸ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>

viszonyított száma kiugróan magas értéket (144,7) képviselt (EGT átlag: 12,8, Ausztria: 52,9, Svédország: 46, Szlovákia, Horvátország, Románia: 0,1 - 0,4).

Az UNHCR (ENSZ Menekültügyi Főbiztosság) és az Eurostat adatai¹⁹ szerint 2014 végén az EGT területén tartózkodó menekültek vagy a nemzetközi védelem más formáját élvezők, menedékkérők és hontalanok együttes száma 2,2 millió fő volt. 54,1%-a volt menekült²⁰, 25,6% menedékkérő, 19,3% hontalan és 1,0% egyéb jogállású volt.

A menekültek lélekszáma és aránya egyértelműen az EGT legmagasabb jövedelmű, legkedvezőbb életkörülményeket kínáló országaiban, a migránsok elsődleges bevándorlási célterületein (Nyugat- és Észak-Európában) a legmagasabb, ahol az új hazát kereső, túlnyomórészt muzulmán vallású bevándorlók évek során kiépült saját kapcsolati hálókra is támaszkodhatnak (25. ábra).

25. ábra. Az Európai Gazdasági Térség országaiban élő migráns népesség jogi státusz szerinti megoszlása 2014-ben

Ezen országokban a 10.000 lakosra jutó menekült státuszú népesség száma 20 fölötti. Ugyanez a viszonyszám az EGT szerényebb jövedelmű, migránsok számára kevésbé vonzó, volt szocialista országaiban és az Ibériai-félszigeten 0 – 5 közötti. A migránsok sajátos

¹⁹ http://popstats.unhcr.org/en/persons_of_concern és <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>

²⁰ 'Menekült' alatt itt az 1951-es Genfi Konvenció szerinti menekülteket, a kiegészítő védelemben részesülteket és az egyéb, humanitárius védelmet élvezőket értjük, együttesen.

kategóriája a lakóhelyéhez ragaszkodó, de állampolgárságot nem kapó, ún. „*hontalan*” népesség, melynek száma és aránya különösen a *balti országokban* (főként Lettországon és Észtországban) különösen magas. Ezen volt szovjet tagköztársaságokban a jelenség mögött az 1945-1989 között betelepített, észt, lett, litván állampolgársággal nem rendelkező *oroszok* (kisebb részt belaruszok, ukránok) *tömeges jelenléte* áll.

Az EGT felé irányuló *nemzetközi migrációban leginkább érintett országok tartósan* kontinensünk legfejlettebb, migrációs szempontból legvonzóbb, *nyugati és északi részein*, illetve *ideiglenes, tranzit jelleggel déli és délkeleti periferiáin* (pl. Olaszország, Magyarország és a Nyugat-Balkán) találhatóak.

2. Küldő országok és a kiáramlás felgyorsulásának egyes okai²¹

Európa fejlett országai kedvelt célpontot jelentenek a Közel-Kelet, Nyugat-Balkán, Észak- és Szubszaharai Afrika országaiból induló menekültek és migránsok számára. A népességvándorlás évtizedek óta különböző intenzitással, de folyamatosan zajlik, sebessége és iránya változó. Az elvándorlást kiváltó legfontosabb okok valamennyi említett régióban hasonlóak, bár az egyes tényezők eltérő súllyal szerepelnek. *Általános ok a népesség növekedése, amelynek következtében a munkaképes korú lakosság létszáma ugrásszerűen megemelkedett, miközben a gazdaság bővülése, munkahelyek teremtése ezzel a folyamattal nem tudott lépést tartani.* A munkakeresők előbb a határokon belül változtattak tömegesen lakhelyet, költöztek a több munkalehetőséget kínáló városok közelébe. A városok közelségének a civilizációs vívmányokhoz való jobb hozzáférést kellett volna eredményeznie, azonban a szegénység, a munkahelyek hiánya miatt ez gyakran továbbra is távoli cél maradt. Az elvándorlásra ösztönző tényezők közé sorolható, hogy az érintett országok nagy részében a hagyományos gazdaság, főként a mezőgazdaság feltételei kedvezőtlenebbé váltak a klímaváltozás következtében. A vízhiány, az elsivatagosodás nagy területeken lehetetlenné tette el a megélhetést.

A kedvezőtlen ökológiai változások és demográfiai folyamatok miatt, de a világpolitikában, vagy a helyi hatalmi viszonyokban bekövetkezett változások következtében is a vizsgált országok politikai stabilitása megrendült. Háborúk és polgárháborúk robbantak ki, amelyek a lakosságot szintén emigrációra készítették. Súlyos problémát jelent, hogy a háború sújtotta térségek gazdasági kapacitásait a fegyveres konfliktusok szétrombolták. Ezért azok az országok, ahol a háború véget ért, még a korábbiaknál is sokkal nehezebb gazdasági helyzetbe kerültek, népességmegtartó képességük tovább csökkent. Tetézte ezt a hatalmat gyakorló politikai csoportok és az állami bürokrácia korrupciója, valamint a 2007 után kezdődött világgazdasági válság. *Így valamennyi érintett térségben kumulatív válságról, egymásra rakódó válságtényezők együttes jelenlétéről beszélhetünk.* Ezek feloldása bonyolult politikai egyeztetéseket igénylő feladat, és a gazdasági helyreállítás még politikai egyetértés esetén is alapvetően csak külső segítséggel oldható meg.

2.1. Közel-keleti migráció

A balkáni útvonalon keresztül Magyarországra érkező migránsok túlnyomó részben a Közel- és Közép-Kelet háború sújtotta országaiból, Szíriából, Afganisztánból és Irakból menekültek el. Nagy részük köztes országok (Irán, Törökország, Jordánia) menekülttáborában töltött hosszabb-rövidebb időt, majd onnan vándorolt tovább Európa felé. A kétezres évekig a közel-keleti régióban rendkívül magas volt a népességnövekedési ráta. Az 1950-es 100 millióról 350 millió fölé nőtt a régió lakossága, 2050-re pedig a 700 milliót is elérheti. A népességben belül magas a fiatalok aránya, az átlagos (medián) életkor 20 és 25 év között van (Magyarországon ez 41,3 év). *A fiatal népesség esetében a mobilitásra való hajlam jóval*

²¹ Az alfejezet Szigetvári Tamás, Novák Tamás, Wagner Péter és Biedermann Zsuzsánna háttér tanulmányainak felhasználásával készült.

magasabb, különösen jövőkép és munkalehetőség nélkül, kilátástalan gazdasági és politikai helyzetben. A régió „humántókéje” a népesség oktatási színvonala alapján ambivalens képet mutat. Az arab országok jelentős forrásokat költöttek az oktatásra az utóbbi évtizedekben. Ennek köszönhetően ma már a fiatalkorúak nagy része iskolába jár. A felnőtt lakosság estében azonban csak 78% az írástudók aránya, az analfabéták aránya magasabb a nőknél. Bár jelentős a műszaki képzésben résztvevők aránya, az oktatási minősége és gyakorlati értéke a (munkaadói) tapasztalatok szerint nem túl magas. Szíria esetében a gyerekek/fiatalok 2011 óta (négy éve) javarészt kimaradnak az oktatásból.

A Közel-Kelet arab országainak népessége vallási és etnikai szempontból sokszínű, ami hozzájárul a térség elmúlt időszakban kialakult, és részben a jövőben is kialakuló potenciális konfliktusaihoz. Ez a migráció egyik kiváltó oka lehet. Évtizedek óta feszültségforrás Izrael állam léte egyes szomszédos arab államok szerint, illetve ezzel összefüggésben a palesztin államiság hiánya, ami számos háborúhoz és összecsapáshoz vezetett (1948, 1956, 1967, 1973, 1982, 2006, 2008-9). Az UNRWA 2010-es adatai alapján közel 3 millió palesztin él a szomszédos államokban, és további 2 millió Ciszjordániában és a Gáza-övezetben. A Szíriában élő fél millió palesztin jelentős része a szintén fegyveres konfliktusoktól szenvedő Libanonban keresett újabb menedéket. Egy másik, évtizedek óta jelen lévő etnikai alapú konfliktus a térségben a kurdok kisebbségi léte török, perzsa, arab anyaországokban. A kurdok szintén az államiság hiányával küzdenek, a 30 millió kurd közel fele Törökországban, 24%-a Iránban, 18%-a Irakban, 4%-a pedig Szíriában él, de közel másfél millió kurd él Nyugat-Európában is (főleg Németországban). A részben török belpolitikai okok miatt fellángoló török – kurd ellentét közvetve hozzájárult a jelenlegi migrációs hullámhoz.

Vallási tekintetben a legtöbb ország esetében az iszlám szunnita ága az uralkodó. A szunnitákon belül a Szaúd-Arábiában is uralkodó vahhabita irányzat nyert teret, amely fundamentalista elveket vall – erre építi ideológiáját az al-Káida és az Iszlám Állam is. Az Iszlám Állam, amely Szíria és Irak egy részén szerzett befolyást, elsősorban a térségben élő nem szunnitákat tekinti ellenségnek (főként a síitákat, de a keresztényeket is), de fellép az iszlámot nem a vahhabita elképzelés szerint értelmező szunnitákkal szemben is. *A szunnita-síita ellentét jelenleg szinte minden országban kiéleződött, ami részben Irán aktivitásának, részben a radikális szunnita csoportok akcióinak következménye.* Az iraki és szíriai harcok is ezen ellentét leképeződéseinek tekinthetők, de a konfliktus Libanont, Jement és Bahreint is érinti a térségben.

A Közel-Kelet fejlettségi mutatói messze jobbakké a környező afrikai, dél-ázsiai (afgán, pakisztáni, indiai, bangladesi) mutatóknál. Az Öböl-országokban a fejlett országokét is meghaladó mértékű az egy főre jutó jövedelem. A többi, nagyobb népességű és/vagy kevesebb nyersanyaggal rendelkező ország az alsó-közép jövedelmű országok közé tartozik. Libanon (62., \$11068), Irak (89., \$6165), Jordánia (96., \$5358), Tunézia (105., \$4415), Egyiptom (121., \$3304), Marokkó (123., \$3291), de még a sereghajtó Jemen (144., \$1574) is megelőzi a fekete-afrikai országok jelentős részét.

A kétezres években felgyorsult ugyan a gazdasági növekedés, de hasznát jelentős részben egy szűk elit élvezte. A munkanélküliség pedig, különösen a fiatalok között, igen magas volt, ami növelte a társadalmi feszültségeket. A legtöbb ország a térségben a bürokrácia, a magas politikai kockázat, a rossz gazdasági struktúra miatt nem kellően versenyképes a külföldi befektetők szemében sem. A kőolaj alacsony ára (a legújabb prognózisok szerint akár 20 dollárra is leeshet a hordónkénti ár) nehéz helyzetbe hozza a termelő országokat, de a többi ország számára is csökkenő jövedelmet eredményez (a vendégmunkások csökkenő hazautalásai, az export-termékeik iránti kereslet csökkenése révén).

Hosszú távon a klímaváltozás is jelentős hatással lehet a térség gazdasági potenciáljára. A Közel-Kelet a világ édesvíz-forrásokkal egyik leggyengébben ellátott régiója. A mezőgazdasági termelés az édesvíz-készletek 85%-át hasznosítja, ennek ellenére a térség országainak egy része már ma is importra szorul élelmiszerekből, és ez a függés várhatóan tovább növekedik. A klímaváltozás veszteséges vízszegénységet okozhat, és a szűk vízforrások fölötti rendelkezés a közeljövőben akár katonai konfliktusok forrása is lehet.

A kilencvenes évek elején az arab országokban gazdasági rendszerváltás ment végbe, de az autoriter rendszer fennmaradt, mintegy „sajátos arab út”-ként. Az autoriter berendezkedésű államok korlátozott szabadságjogok mellett viszonylag széleskörű szociális biztonságot teremtettek, az alapvető szükségletek elérhetőségét jelentős szubvencionálással biztosították. Az elmúlt évek világgazdasági fejleményei, az emelkedő nyersanyag- és élelmiszerárak, és a világgazdasági válság külső kereslet-csökkentő hatása egyre inkább kikezdték a politikai alkut, amely fenntartotta ezeket a rezsimeket. Az arab országok lakosságának elégedetlensége a mélyben forrongott. A gazdasági növekedés nem tudott lépést tartani a növekvő népességgel, nőtt a társadalmi egyenlőtlenség, a korrupció, a szegénység.

A növekvő belső feszültségek vezettek az „arab tavasz” eseményeihez. Ez azonban nem demokratizálódási folyamatot eredményezett. Egyiptomban iszlamista orientációjú kormányzathoz, majd katonai diktatúrához, Líbiában és Szíriában pedig anarchiához és polgárháborúhoz vezetett. Alapvető probléma, hogy az uralmon lévő világi beállítottságú, autoriter rezsimeket iszlamista erők váltják le, amelyeken belül általában a radikális irányzat nyer teret. A térséget a különböző vallási és politikai csoportok és erők szinte átláthatatlan konfliktus-halmaza jellemzi, melyben külső (USA, EU, Oroszország, Szaúd-Arábia, Irán, Törökország, Izrael) és belső szereplők (síita és szunnita csoportok, kurdok) is részt vesznek. Emiatt a konfliktusok megoldása és lezárása rendkívül bonyolult, és komoly nemzetközi összefogást igényelne.

A térségbeli migrációnak tehát egymással összefüggő gazdasági és politikai okai vannak. A szíriai konfliktus miatt már több mint 4 millióan hagyták el az országot. Törökországban közel 2 millió szír menekült él, főként táborkban. Libanonba 1,1 millió, Jordániába 630 ezer menekült érkezett. Jordániában és Libanonban a szintén menekülttáborokban élő palesztinok ellátása is komoly problémákat okoz, amit a szírek érkezése tovább növelt. A térségbeli konfliktusok és a helyzet bizonytalansága miatt a menekültek és migránsok áramlását kiváltó ösztönző tényezők valószínűleg középtávon is fennmaradnak. Szíriában és Líbiában a

polgárháborús helyzet rendezése késik, Irakban és Libanonban is komoly belpolitikai kockázatokkal kell megküzdeni. Szíriában a harcok fellángolása Damaszkusz környékén újabb menekülthullám elindulását eredményezheti. Libanon, amely jelentős számú menekültet lát el, a politikai és gazdasági összeomlás szélén áll.

A közelmúltban a térségből Európába érkező migránsok esetében az volt látható, hogy a szíriai menekültek között a középosztálybeli, magasabb iskolai végzettségűek aránya viszonylag magas. *Svéd felmérések szerint a 2014-ben az országba érkező szírek 40%-ának van legalább középfokú végzettsége, ami jóval magasabb arány, mint az afgán (20%), vagy az eritreai (10%) menekültek esetében.* A német (önkéntes alapú) megkérdezések szerint a szíriai menekültek 21%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel, 22%-a középfokúval, ami szintén meghaladta az egyéb országokból érkező menekültek esetében jellemző arányt.

2.2. Afganisztán, Pakisztán és Irán szerepe a nemzetközi migrációban

E három ország immár több évtizede ismétlődően megjelenik a nemzetközi migráció forrásai között. A vegyes etnikai és vallási összetétel miatt korábban a politikai konfliktusok által kiváltott elvándorlás elsősorban a környező országokba illetve a volt gyarmattartó Egyesült Királyságba vagy a hagyományos befogadó országokba (USA, Kanada, Ausztrália) irányult. Irán és Pakisztán jelentős befogadó állomásai az afgán menekülteknek, de a tranzit mellett időnként maguk is jelentős kibocsátók. Afganisztánra és Pakisztánra jellemző a bevezetőben említett kumulatív válság több tényezője, az iráni rezsím pedig rendkívül autoriter jellege miatt ad(hat) okot az elvándorlásra. Bár Afganisztánnal ellentétben Iránban és Pakisztánban jó ideje nincsenek jelentősebb háborús konfliktusok, a háttérben húzódó feszültségek feloldása nem történt meg.

Afganisztánban a NATO 2003-ban indította el ISAF (International Security and Assistance Force) nevű műveletét, amely 2014. december 31-ig tartott, azaz 2015 elejére az afgán kormánynak és biztonsági erőknek készen kellett volna állniuk, hogy saját maguk vegyék fel a harcot az ellenállással. 2015. január elsejével indult el a Resolute Support művelet, amely a 2010-2012-es csúcsidezakhöz képest (150.000 NATO katona) csak mintegy 12000-15000 katonát állomásoztat Afganisztánban és ezek feladata sem a harcokban való részvétel, hanem a stratégiai (parancsnoki) szintű tanácsadás, mentorálás. *Történelmi emlékként minden idősebb afgánban él a szovjet kivonulás emléke, ami után az akkori ellenállás jelentősen megerősödött, és a Nadzsibullah-rezsím összeomlott. Az afgán közvélemény ezúttal is hasonló forgatókönyvtől tart.*

Az ellenállás, elsősorban a Tálibán mozgalom (az elmúlt hónapokban már az Iszlám Állam is megjelent) valóban megélné, jelentős vidéki területeket tudott kivonni a kormány ellenőrzése alól, és több várost is fenyeget. A biztonsági erők sikerességének egyik fokmérője, hogy képesek-e megtartani a 34 tartományi „fővárost”, illetve a kb. 110 járási központot. Ebből a szempontból az ANSF sikeres, mivel csak egyetlen ilyen várost tudott ideiglenesen elfoglalni a Tálibán. Ennek ellenére a növekvő erőszak menekülésre adhat okot: *a civil áldozatok számának viszonylagos stagnálásával szemben a 340.000 főre becsült afgán*

biztonsági erők, ANSF (185 ezer katona 157 ezer rendőr) veszteségei minden korábbi értéket meghaladtak. 2015 első feléve a legerőszakosabb volt 2001 óta. Erősíti a bizonytalanság érzetét a lakosságban, hogy a NATO pénzügyi és katonai támogatása csak 2017-ig biztos, márpedig a nemzetközi katonai jelenlétet az afgán lakosság egyfajta biztosítéknak tekinti a tálibok visszatérése ellen.

2013 óta Afganisztán növekvő gazdasági problémákkal küzd. 2001 után az átlagos gazdasági növekedés évi 9 százalék volt. Ez a folyamatos növekedés egyrészt a nemzetközi erők növekvő jelenlétének (és költségének), másrészt a nemzetközi donorközösség által felajánlott forrásoknak, harmadrészt a kilátásokban bízó visszatérő diaszpóra közösség gazdasági aktivitásának volt köszönhető. A gazdasági növekedés azonban 2013-ban megtorpant, és ebben a NATO kivonulásának óriási szerepe volt. A katonai szervezet volt Afganisztán legnagyobb „megrendelője”: Kabul lakosságának 90 százaléka részesült valamilyen jövedelemben a fővárosban található 75 ISAF és ANSF bázis, létesítmény működése révén. Vidéken néhol az ISAF bázis volt az egyetlen olyan intézmény, amely nagy tételben vett igénybe szolgáltatásokat a helyi lakosság körében. 2012-ben még 850 katonai bázis volt az országban, ez 2015-ben alig néhány tucatra csökkent. A növekvő bizonytalanság miatt a korrupció mértéke megugrott. A korábban elfogadott 50-50 százalékos arány helyett (az állami bevételeknek csak a fele jut el kincstárba, a többit megtartják a tisztviselők) 2014-ben mintegy 80 százalékra ugrott fel a büdzsébe el nem jutó összegek aránya.

Az 1919 óta szinte folyamatos polgárháborús állapotok lerombolták még azokat a szerény fejlettségi eredményeket is, amelyeket addig elért az ország. Afganisztán az 1970-es években is a világ egyik legszegényebb, legelmaradottabb országa volt. A szovjet beavatkozás következményeként afgánok milliói hagyták el az országot, elsősorban Pakisztán és Irán felé (általában attól függően, hogy melyik afgán etnikumból származott a menekült). 2001 után a pozitív várakozások és a javuló biztonsági helyzet eredményeként az egykor négymilliós menekült-populáció száma folyamatosan csökkent a két szomszédos országban.

Ez a folyamat jelentősen lelassult, esetenként le is állt a romló biztonsági helyzet miatt. A UNCHR 2014 januári adatai szerint Pakisztánban 1,615,876, Iránban 840,158 afgán menekült él. A Danish Refugee Council által 2013-ban, a Pakisztánban élő menekültek egy része között készült felmérések szerint (önbevallás alapján) a megkérdezettek 46 százaléka volt írástudatlan, 57 százalékuk képzetlen (*unskilled*), a gyerekek 82 százaléka nem járt iskolába.

Becslések szerint a nem regisztrált elvándorlókkal együtt Iránban mintegy 2-3 millió afgán menekült él, fele regisztráltan, fele illegálisan tartózkodik az országban. Az Európa felé továbbutazásban két ösztönző faktort lehet azonosítani. Egyrészt Irán egyre inkább megnehezíti az afganisztáni menekültek maradását. *A menekültstátusz elismeréséhez szükséges igazolást évente kell megújítani 2003 óta, de a Human Rights Watch elemzése szerint 2007 óta nem adnak ki újat az iráni hatóságok.* Azok, akiknek nincsen a státuszukat igazoló kártyájuk, kiutasítással, akár erőszakos deportálással is szembenézhetnek. Az Európa felé tartó menekülés oka lehet az attól való félelem, hogy vissza kell térniük Afganisztánba.

Másrészt *Irán a Szíriában folytatott háborújához afgán síita hazara etnikumú katonákat toboroz*²².

A politikai rendszerek stabilitása kulcsszerepet játszik abban, hogy az adott ország lakossága elindul-e menekülteként a világ fejlettebb régiói irányába. Irán az 1979-es iszlám forradalom óta mindig képes volt valamilyen szintű belső stabilitást felmutatni. Még a 2009-es, talán túlzóan forradalomnak nevezett események sem indukáltak hatalmas menekülthullámot az országban. Az Iránról készült ENSZ-statisztikák azt mutatják, hogy az ország szinte minden fejlettségi mutatóban különbözik a tőle keletre és nyugatra fekvő országoktól. Gyakorlatilag bármilyen mutatót kereshetünk, azt látjuk, hogy az elmúlt évek szankciói és az országot körülvevő negatív nemzetközi közhangulat ellenére, Irán folyamatosan fejlődik és magasan kiemelkedik a régióból. Az ország most elsősorban nem mint a menekülteket kibocsátó ország jelenik meg a nemzetközi elemzésekben, hanem az agyelszívás (*brain drain*) által leginkább sújtott országgént, illetve tranzitországgént.

Pakisztán folyamatosan a demokratikus berendezkedés és a katonai puccsok váltógazdaságában él. Mivel az ország mesterségesen jött létre több etnikai közösség egy országban történő egyesítésével, a közös nemzeti öntudat gyenge. A világ második legnagyobb muszlim országa (kb. 200 millió fő) jellemzőiben leginkább egy fejlődő világbeli országra emlékeztet. Bár az ország szegény (az egy főre jutó GDP 1270 USD/fő, a lakosság 12 százaléka él a szegénységi küszöb alatt, a fekete és szürkegazdaság a GDP 30-50 százalékát adja, és a lakosság alig két százaléka adózik), de belpolitikailag stabil. Sem a katonai puccsok idején, sem az 1990-es évek vége óta tartó egyre intenzívebb tálib és más szélsőséges szervezetek okozta, az ország peremterületein aktív erőszak nem okozott nagyobb menekülthullámot 2014-ig.

Az elvándorlás azért addig is jelentős volt. Hivatalos pakisztáni kimutatások szerint Pakisztán lakosságának kb. 3,6 százaléka (kb. 7.2 millió fő) él külföldön, nagyrészt vendégmunkásként, elsősorban a gazdagabb arab országokban. A kisebb létszámú pakisztáni menekültek főleg vallási kisebbségek közül kerülnek ki, elsősorban a síita és az ahmadiyya közösség tagjaiból. *A többségében szunnita vallású Pakisztánban az elmúlt két évtizedben jelentősen megerősödött az intolerancia (nemcsak a vallási), amelynek következtében ennek a két vallási közösségnek a tagjait-vezetőit rendszeresen érik – halálos áldozattal is járó – támadások.* A Pakisztánban élő nagyszámú afgán menekült közül is nagy valószínűség szerint egyre többen indulnak el Európába.

²² Becslések 2000-3000 főre teszik azoknak az afgán „önkénteseknek” a számát, akiket pénzzel, jobb életkörülmények ígéretével, vagy egyszerűen fenyegetéssel, kényszerítéssel vett rá az iráni Forradalmi Gárda (a rezsim fő paramilitáris szervezete, amely az iraki és szíriai harcokban az iráni segítségnyújtás fő koordinátora és eszköze) arra, hogy Szíriában harcoljanak az Aszad-rezsim oldalán. Az „önkéntesek” tipikusan képzetlen, írástudatlan, Iránban illegálisan tartózkodó menekültek, akiket kiszolgáltatott helyzetük miatt könnyű manipulálni.

2.3.Nyugat-Balkán

A Nyugat-Balkán országaiból az elmúlt két és fél évtizedben időről-időre felerősödő kivándorlási hullámot lehetett megfigyelni. A legfontosabb, folyamatosan fennálló kivándorlásra ösztönző faktorok közül kiemelkednek a Nyugat-Balkán hosszú távú kedvezőtlen gazdasági folyamatai és adottságai (tőkehiány, munkanélküliség), az EU-tagság perspektívájának gyengesége, a demográfiai folyamatokhoz kötődő gazdasági problémák és erősödő politikai kockázatok, illetve a működésképtelen állami struktúrák (*failed states*) jelenléte a térségben (Bosznia-Hercegovina, Koszovó). A 2015-ben tapasztalt migrációs szintek az egyes nyugat-balkáni országokból a közeljövőben (3-5 éves távlatban) elkerülhetetlenül fennmaradnak, előre nem látható térségbeli politikai események bekövetkezése esetén jelentősen felerősödhetnek egy-egy ország esetében.

4. táblázat. Menedékkérők aránya származási ország szerint 2013/14/15 első félévében az EU-ban (az összes %-ában)

	2013. I-VI	2014. I-VI	2015. I-VI
Szíria	7	14	14
Afganisztán	6	6	11
Irak	5	7	10
Pakisztán	5	4	3
Szerbia/Koszovó	6	4	14
Szomália	4	3	2
Albánia	2	3	5

Forrás: Migration Policy Debates, No. 7. 2015. szeptember, OECD. p 7.

Az EU országaiba irányuló beáramlás lényegében az összes térségbeli országot érinti, de legdinamikusabb immár lényegében másfél évtizede Albániából és Koszovóból tapasztalható. Az adatok azt is jelzik, hogy a kivándorlási szándék erősödik a térségben, amelynek gazdasági helyzetét és társadalmi viszonyait talán a *kumulatív válság* kifejezés írja körül a legpontosabban. A válságok és háborúk gazdasági következményei összeadódtak az utóbbi évek reformjainak problémáival, és ezt tovább súlyosbította a nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság, amely részben piaci oldalról, de még inkább finanszírozási szempontból tovább rontotta a helyzetet.

A korábbi gazdaságátalakítási modell kifulladására után még nincsenek újszerű, alternatív javaslatok. A térség gazdasági alapjai nem teremődtek újjá. Részleges átalakulás a közvetlen tőkebefektetések hatására megvalósult, de ez sem volt képes ellensúlyozni a termelésben és a munkahelyek számában bekövetkezett veszteségeket, a legtöbb esetben a privatizáció sem járt új munkahelyek létesítésével, a valódi zöldmezős beruházások pedig korlátozottak maradtak.

A gazdaság dualitása (külföldi vállalatok, versus hazai cégek) a térség elmaradott államaiban sokkal erősebb, mint bármely közép-európai országban.

A kivándorlási szándék 2013-as átfogó nemzetközi közvélemény-kutatások alapján rendkívül magas. Albániában a lakosság 40%-a, Szerbiában pedig közel 25%-a szeretné elhagyni az országot. A Friedrich Ebert Alapítvány 2014-es és 2015-ös kutatása arra a következtetésre jutott, hogy *a 14-29 éves korosztály mintegy kétharmada kíván elköltözni Albániából, s ez az arány Koszovóban, illetve Macedóniában is meghaladja az 50 százalékot.*

2015-ben az első számú és mindent átható kivándorlási tényező a gazdasági kilátástalanság, a társadalmi mobilitás hiánya és a korrupció (ez utóbbi tényező is jelentősen hozzájárul sokak gazdasági kilátástalanságához), s egyre inkább a szegénység, különösen a roma lakosság körében. A problémák a térségben kormányzati ciklusokon átívelő jellegűek, sok esetben rövid- és középtávon a megoldás reménye nélkül. A következmények sokrétűek: a beruházások hiánya, a szociális jóléti-rendszer működési nehézségei, az oktatási rendszer széttöredezettsége, szervezett bűnözés, magas munkanélküliség, szegénység, frusztráltság, harag.

A gazdaság átalakulását, fejlődését tekintve alig változtak a 10-15 évvel ezelőtti alapkérdések: hogyan lehet biztosítani a felzárkózást, a munkahelyek teremtését elősegítő szerkezeti átalakulást, a jövedelmek növelését, a szegénység csökkentését és a beruházások finanszírozását, amely elemek nélkülözhetetlenek a távozásra ösztönző hatások mérsékléséhez. A helyzetet tovább súlyosbíthatják a demográfiai tendenciákhoz kapcsolódó etnikai változások (Macedónia esetében különösen), amely máris növekvő politikai kockázatok forrása.

A térségben az alábbi kulcskockázatokkal célszerű számolni a következő években, amelyek hirtelen migrációs hullámokat válthatnak ki (a folyamatos és viszonylag jelentős migráción túlmenően):

1. *Az albán (és a koszovói) lakosság életszínvonala rendkívül lassan növekszik, vagy éppen stagnál. A gazdaságban jelentős szerkezeti átalakuláshoz szükséges tőkeforrások hiányoznak. Mindez az albán népesség térségen belüli számarányának folyamatos bővülésével párosul. A munkanélküliség a gyenge gazdasági aktivitás és a bővülő népesség következtében még magasabb szintet érhet el. Mindez az albán lakosság további migrációjához vezet, de az albánok lakta térséggel közvetlenül szomszédos területekről is folyamatos kiáramlást generálhat.*
2. *Bosznia-Hercegovina államiságának problémái az elmúlt néhány évben (alapvetően 2006-tól kezdődően) egyre erősödő mértékben érzékelhetőek. Az ország esetleges darabokra hullásának valószínűsége számottevő például a 2005-ös kilátásokkal való összevetésben. A daytoni rendszer alapvető megreformálása nélkül, az Európai Unió jelenlegi rendkívül ellentmondásos nyugat-balkáni politikájának fényében, az ország minden szintjét átható korrupció mellett a migráció növekedése irányába ható tényezők vannak túlsúlyban. *Ha**

Bosznia-Hercegovina szétesik, a Nyugat-Balkánon belüli migrációs folyamatok felerősödnek, de nő az Európai Unió felé irányuló vándorlás is.

3. *Szerbia esetében a kockázatot az esetleges belpolitikai feszültségek növelhetik. Ezek, s a kapcsolódó bizonytalanság eddig is fenntartotta a relatíve jelentős migrációs hullámot, de további növekedés sem zárható ki negatív belpolitikai scenárió bekövetkezése esetén.*

2.4.Migráció Szubszaharai Afrikából Európába

Szubszaharai Afrikából évtizedek óta indulnak menekültek Európa felé a konfliktusok, elnyomó rezsimek és megélhetési nehézségek miatt, azonban 2011-ig (az Arab Tavasz kezdete) az észak-afrikai rezsimek többé-kevésbé képesek voltak útját állni a menekültáradatnak. Az Európa felé irányuló migrációban kulcsszerep jut Líbiának, amely a Nyugat-Afrikából és Afrika szarváról érkező bevándorlók gyűjtőhelye. A 2011-es forradalom óta Líbia több mint 1700 kilométeres tengerpartja gyakorlatilag ellenőrizetlen, ezért a líbiai kikötők (Tripoli, Bengázi) a Földközi-tengeren át Európába induló illegális bevándorlás fő kiindulópontjaivá váltak.

Líbiában 2011 elején becslések szerint két és fél millió vendégmunkás dolgozott, közöttük jelentős volt a szubszaharai Afrikából származók aránya. A fekete-afrikaiak számára a legfőbb ösztönző tényezőt Kaddáfi pánafricanizmus²³ jelentette, aki a kilencvenes évek közepétől többször is nyíltan biztatta a szubszaharai országok lakosait, akiket „testvérként” fogad majd, a munkavállalásra Líbiában. *A Kaddáfi-rezsim bukásával a líbiai fekete-ellenes rasszizmus megerősödött.* Egyrészt, mert a fekete bőrszín Észak-Afrika szerte a rabszolgassággal azonosítják, és alacsonyabb rendűnek tartják, másrészt mivel Kaddáfi nyíltan felemelte szavát a fekete-afrikaiak mellett és fekete zsoldosai is voltak, ezért a feketéket a rendszer támogatóinak tartották.

Bár Kaddáfi sokat tett a törzsi helyett a nemzeti identitás kialakításáért, a rezsim bukása után tribalizmus mentén gyakorlatilag újraszerveződött az egész líbiai társadalom. A törzsek milíciákat alapítottak, amelyek megerősödése és aktív fellépése sok esetben épít a helyi lakosság rasszizmusára. Erős központi hatalom hiányában a csempészhalózatok működése elől minden akadály elhárult a Földközi-tenger déli partján.

Külön problémát jelent, hogy a nagyrészt olajiparra épülő, a Kaddáfi-rezsim idején még dinamikus líbiai gazdaság és munkaerőpiac korábban sok Európába tartó fekete-afrikait „felszívott”, maradásra bírta a helyi munkalehetőségekkel. A kritikus biztonsági helyzet ellenére továbbra is folyamatosan érkeznek migránsok főleg Maliból, Csádból, Nigerből, Dél-Szudánból, Etiópiából és Eritreából szárazföldi úton, azonban a 2011 előtti időkkel szemben nem állnak meg Líbiában, végcéljuk Európa.

Az Afrikából érkezők motivációi a kontinens elhagyására a többi vizsgált országéhoz hasonlóak: *nincs lehetőség a tisztességes megélhetésre a származási országban, politikai*

²³ A pánafricanizmus célja az afrikai „nép” felemelése, az afrikai egység megteremtése

instabilitás (polgárháborúk, bukott államok, krónikus vészhelyzetek) vagy elnyomó rezsimek a kibocsátó országban, változó klíma, elsivatagosodás, természeti katasztrófák, rendkívül dinamikus növekvő fiatal (a lakosság egyharmada 20 és 24 év közötti) népesség. A Nemzetközi Valutaalap becslései szerint 2010 és 2035 között Afrikában 450 millió új szereplő lép(ne) be a munkaerőpiacra, tehát az afrikai kormányok legnagyobb kihívása a munkahelyteremtés.

2014-ig általánosságban is igaz volt a migrációval kapcsolatban, így a szubszaharai afrikai országokból származó migránsokra is, hogy *nem a szegény országok legszegényebbjei indultak útnak, ugyanis ők nem tudták megfizetni az embercsempészek által követelt díjakat.* Éppen ezért az Európába érkezők általában magasabban képzettek, mint a kibocsátó országokban az összlakosság. Franciaországban, ahol nagyobb számban élnek afrikai bevándorlók, önkéntes bevallás alapján készült 2010-ben egy felmérés 6000 bevándorló megkérdezésével: ennek alapján a szubszaharai Afrikából érkezők mintegy 10 %-a végzett felsőfokú tanulmányokat. A francia jelentések továbbá kiemelik, hogy a szubszaharai afrikai országokból inkább egyedülálló, fiatal férfiak érkeznek (ELIPA, 2011), gyakran akár 15 év alattiak.

A közeljövőben *nem várható a szubszaharai kibocsátó országok problémáinak megoldása,* különös tekintettel a kilátástalan jövővel szembenező fiatalokéra. Szubszaharai Afrika jelenlegi lakossága 900 millió, ENSZ-becslések szerint 2050-re várhatóan kétmilliárd, 2100-ra 3,8 milliárd fő lesz – ez hatalmas nyomást gyakorol a kibocsátó országokra (élelmezés, alapvető szolgáltatások, iskoláztatás, munkalehetőségek biztosítása). Valószínűleg növekvő mértékben folytatódik majd az elvándorlás, és a relatív földrajzi közelség miatt a fejlett régiók közül továbbra is Európa lesz a fő cél.

3. Munkaerőpiaci folyamatok és beilleszkedési lehetőségek Magyarországon²⁴

3.1. A bevándorlás hatása a befogadó országok munkaerő-piaci helyzetére Európában

Az elemzésünket bevezető szakirodalmi áttekintés fő kérdése az, hogy a bevándorlás a hazai munkavállalók bérének vagy foglalkoztatottságának csökkenéséhez vezet-e? Úgy találtuk, hogy ilyen negatív hatások csak rövidtávon, a hazai munkavállalók bizonyos csoportjainál mutathatók ki. Ezzel szemben középtávon (kb. 4-6 év múltán) a hazai munkavállalók számára előnyös a bevándorlás, mivel pozitívan hat a befogadó ország átlagos bérszínvonalára.

A gazdaságelmélet szerint a bevándorlás révén megnövekedett munkaerő-kínálat rövidtávon a bevándorlókhoz hasonló képzettségű – és ezért velük közvetlenül „versengő” – hazai munkavállalók bére (és esetleg foglalkoztatottsága) csökkenéséhez vezet. Az empirikus irodalom eredményei szerint azonban ez a negatív hatás igen kismértékű: ha egy térségben 1 százalékkal megnőtt a bevándorlók aránya, akkor a hasonló képzettségű hazai munkavállalók bére legfeljebb 0,3 százalékkal, foglalkoztatottságuk pedig legfeljebb 0,2 százalékkal csökkent.

A bevándorlás miért járt csak ilyen kismértékű negatív következményekkel Európában? Leginkább azért, mert még az azonos képzettségű hazai munkavállalók és bevándorlók sem ugyanolyan kompetenciákkal rendelkeznek, s így inkább kiegészítik, semmint helyettesítik egymást a munkahelyen. Ez a megállapítás különösen érvényes akkor, ha a bevándorlók többsége fejlődő országokból érkező menekültekből állt.

Az empirikus irodalom arról is tanúskodik, hogy a bevándorlás középtávon semleges vagy pozitív hatással van a hazai munkavállalók munkaerő-piaci helyzetére. Ez két folyamatnak tudható be:

1. a vállalatok dinamikusan alkalmazkodnak a bevándorlás következtében kialakuló munkakínálat-növekedéshez: az olcsóbbá váló képzetlen munkaerőt nagyobb mértékben felhasználó technológiákra váltanak.
2. a bevándorlók által végzett viszonylag egyszerűbb munkákkal *kiegészítő viszonyban* álló komplex/szemleli munkakörök relatív értéke megnövekszik, s a hazai munkavállalók ezekbe áramlanak.

²⁴ A 3.1-es alfejezet Bördös Katalin, Csillag Márton, Orosz Anna: *A bevándorlás hatása a hazai munkavállalók munkaerő-piaci helyzetére Európában: Összefoglaló az empirikus eredményekről* című háttér tanulmánya, a 3.2-3.6. alfejezetek Hárs Ágnes: *A magyarországi munkaerőpiac migránsokat felszívó képessége. Korábbi tapasztalatok és a menekültválság dilemmái* című háttér tanulmánya alapján készült.

Vagyis a bevándorlás hatékonyabb munkamegosztáshoz vezet, a hazai munkavállalók magasabb presztízst, bonyolultabb kompetenciákat igénylő beosztásokba lépnek át, s így keresetük nő. Ez utóbbi alkalmazkodási folyamat mértéke nagymértékben függ a befogadó országra jellemző intézményi környezettől, a munkaerő-piac rugalmasságától, s így az is, hogy milyen gyorsan bontakozik ki a bevándorlás pozitív hatása.

Egy összehasonlító példa: az alacsony iskolai végzettségű fiatal dán férfiak bére közel négy százalékkal nőtt öt éven belül annak hatására, hogy a bevándorlók aránya egy százalékkal nőtt, míg más intézményi feltételek között a velük összevethető francia fiataloknál nem volt tapasztalható hasonló változás.

3.2. Korábbi magyarországi tapasztalatok és várható hatások

A bevándorlás munkaerő-piaci szerepének sokáig halogatott vizsgálatát élesen veti fel a menekültválság. Magyarországon mindeddig lényegében a munkavállalás engedélyezése volt a külföldiek munkavállalásának az egyetlen valóban működő szabályozó, szűrő és visszatartó eszköze. A jelenlegi helyzetben szükség van egy aktív munkapiaci szemléletű bevándorlási politika költségeinek és várható hatásainak mérlegelésére. A kormány 2013-ban elfogadott migrációs stratégiája is kiáll amellett, hogy „A magasan képzett és szakképzett munkaerő; illetve a külföldi befektetők Magyarországra vonzása hozzájárul a hazai gazdaság fejlesztéséhez.”²⁵ A menekültválság még inkább sürgeti régóta megválaszolatlan kérdések megfogalmazását. Hol és milyen szakképzettséggel, milyen kompetenciákkal rendelkező munkaerőre lenne szükség a magyar munkapiacra? Miképpen segíthető a bevándorlók munkahelyi, társadalmi integrációja? Milyen költségei és milyen intézményi feltételei vannak a szükséges eszközöknek? A megkerülhetetlen humanitárius szempontok mellett elemeznünk kell, miként használhatjuk fel társadalmi és gazdasági célok érdekében a menekülthullám adta lehetőségeket. Nem kerülhetjük meg azt sem, hogy a menekülthullám miatt milyen társadalmi problémákkal kell szembenéznünk a közelebbi és távolabbi jövőben.

A tudománynak a szakpolitikát e területen is világos kérdésekkel és empirikus kutatásokra alapozott válaszokkal kell támogatnia. Szüksége van-e a gazdaságnak a növekedéséhez migrációra, vagy védeni kell a magyar munkaerőpiacot a külföldiek beáramlásától? Hol és miért van kereslet bevándorló munkavállalókra? A migráció teremt, vagy elvesz-e magyarországi munkahelyeket? Hol van munkaerőhiány és a bevándorlás hol tudja enyhíteni a kereslet és a kínálat közötti feszültségeket. A kérdések szorosan kapcsolódnak a munkapiaci egyensúly, a munkanélküliség, az oktatás kérdéseivel. A munkakínálat növelése és fiatal generációk arányának növelése az előregedés és a nyugdíjrendszer fenntartása szempontjából is fontos feladat.

A menekültválság a bevándorlással kapcsolatos dilemmákat sokféleképpen veti fel. Több szempont ütközik és ez jól érzékelhető a *szakpolitikai bizonytalanságban* is. Keverednek a

²⁵ Az 1698/2013. (X. 4.) Korm. határozattal elfogadott „Migrációs Stratégia és az azon alapuló, az Európai Unió által a 2014-2020. ciklusban létrehozásra kerülő Menekültügyi és Migrációs Alaphoz kapcsolódó hétéves stratégiai tervdokumentum” III. fejezet.

migrációval és a menekültek humanitárius jogaival és kötelezettségeivel kapcsolatos politikai, jogi és gazdasági érvek, ellenérvek és elhatárolások. A *migráció* a lakhelyváltotatást leíró fogalom, a gazdasági migráció – a jövőbeni várható gazdasági haszon – jobb jövedelmek, munkalehetőségek, perspektíva – reményében vállalt költözést jelent.²⁶ A *menekülteket* ezzel szemben fenyegetett helyzetük kényszeríti migrációra. Kiszolgáltatottságuk miatt vannak kivételes és védett a jogi helyzetben.²⁷ A jogi distinkciók következményei mellett gazdasági motivációk, a gazdasági racionalitás is befolyásolja döntéseiket.

Aki bevándorlóként érkezik az országba és tartózkodik ott, az előbb-utóbb szereplője lesz a munkapiacnak. *A munkapiaci kínálat és kereslet összehangolása szempontjából mindegy, hogy jogi vagy humanitárius szempontból mi volt a migráció motivációja.* Fontos viszont, hogy a bevándorló képzettsége, kvalifikáltsága alapján a hazai munkaerővel versengő vagy komplementer szerepet tölt-e be.²⁸

A menekültválság Magyarországon 2015 őszéig nem okozott munkapiaci kínálati nyomást – a korábbi migrációs politika szellemében az eljárás valójában követte a bevált gyakorlatot: „úgyis továbbmennek, nem akarnak itt maradni”. A menedékkérők nagy többsége valóban tovább ment,²⁹ ezért a regisztrált menedékkérők összességének jellemzői alapján megfogalmazott következtetések erősen félrevezetőek lehetnének. A tartósan itt maradtakra, illetve a potenciális visszatérőkre szűkített adatokra, vagy legalább becslésekre van szükség a migráció munkaerőpiaci hatásának a vizsgálatához.³⁰ Ha a maradók száma és összetétele nem ismert, csak feltételezésekkel élhetünk.

A rendelkezésre álló információk alapján a humanitárius feladatokat olyan aktív, befogadó politikával kell kiegészíteni, amely a menekültek/menedékkérők vonzását és integrálását tűzi feladatul. A feladat elvégzése során választ kell adni a következő kérdésekre:

- a) A befogadási eljárások eredményeképpen vannak-e, maradtak-e Magyarországon menekültek, és ez milyen hatást eredményezhet a munkapiacra?
- b) Egy elméleti menekültkvóta befogadásának a feltételezése, átvétele milyen szerkezetű lehet és milyen növekedést és munkapiaci hatást jelenthet?

²⁶ Lásd erről Hárs (2010) összegzését.

²⁷ A menekült státuszt kérelmező átmeneti védeltséget élvez, amennyiben a menekülésre kényszerítő védelem alapja hiányzik vagy megszűnik, elveszíti a védelmet és távoznia kell, esetleg migránsként maradhat a menedéket nyújtó országban, régióban. A menekült státuszt kérelmezők egy része a kérelemre válaszul menekültstátust kap és a hazai népességgel azonos jogokat élvez, vagy oltalmazottként a védelme felülbírálásig érvényes, ez 3-5 év lehet.

²⁸ A humanitárius okból tartózkodók ellátásra jogosultak, az ellátórendszer terhelhetősége azonban véges. A különböző jogcímen tartózkodók munkajogi helyzetének a pontosítása, felülvizsgálata is célszerű a munkaerő migrációs stratégia megfogalmazásával, ez a jelen elemzésnek nem része, de az anomáliák hangsúlyozása fontos. A menekültek esetében a tartózkodás és a pénzkereső tevékenység, munkavállalás lehetetlensége azonban mindenképpen felülvizsgálandó. Pl. tolmácsolás, szociális munka mellett lehetséges akár a tanoncképzés rendszerében is munkavégzés, tanulmányok befejezésének segítése – mindezek integrációs hatásával együtt.

²⁹ Hivatalos helyről származó szóbeli közlés alapján a 2015. augusztus 31-ig menedéket kérők 99 százaléka elhagyta az országot és ez az arány a következő hónapokban is jellemző marad. Kutatásunkban abból a kissé kevésbé szoros feltevésekből indulunk ki, hogy ez az arány biztosan magasabb 97 százaléknál.

³⁰ Ilyen szűrt adatokat a BÁH adatszolgáltatásától remélhetünk.

- c) Az azonosítható munkaerő-kereslet kielégítésére milyen lehetőségeket kínál a tudatos bevándorlási politika és a menekültek befogadása, szelekciója?

3.3. A vizsgálat feladata, adatforrás, módszer

A Magyarországon élő népesség mindössze 2,3%-a migráns, s alig 0,3 % a nem európai fejlődő országokból érkezők aránya. A lehetséges növekedésnek a feltételei és hatása ma az igazán fontos kérdés. A természetes felső korlát meghatározása, azaz a túlzott arányú „idegen kultúrájú” munkaerő és népesség megjelenése igen távoli a számok tükrében. A most elvégzett elemzés a korábbi vizsgálatokhoz hasonlóan azt igazolja, hogy *a mostani bevándorlási hullám szempontjából meghatározó, nem európai régiókból származó migránsok nagyságrendje marginális, munkapiaci teljesítménye és demográfiai hatása azonban jóval kedvezőbb a többiekénél.*

Adatforrás: A bevándorlás vizsgálatához kivételes lehetőséget ad a népszámlálás, amely a teljes populációra vonatkozó legbiztosabb adatforrás.³¹ A 2001. és a 2011. évi népszámlálásban állampolgárság és a születés országa alapján is azonosítható a migráns populáció. A külföldön születettek csoportja tágabb népességet fed le, a külföldi kötődést a külföldi állampolgárság azonban jobban közelíti, ezért *az elemzésben a külföldi állampolgárokat vizsgáljuk, mindazokat, akik kettős vagy külföldi állampolgársággal rendelkeznek. Ők alkotják a vizsgálatban a migráns népességet.* A statisztikai leíráshoz csoportokat képeztünk, és az elemzést néhány kiemelt országra külön is elvégeztük. A 2011-re vonatkozó adatok viszonylag közeli állapotot tükröznek, az időbeli változás becslésére a 2001-es és a 2011-es népszámlálás között eltelt időszak összehasonlítása ad lehetőséget.³²

Módszer: A jelenleg Magyarországon élő és dolgozó külföldieket tudjuk vizsgálni. Az önszelekciós hatások jelentős részben vezérlik a migrációra vonatkozó döntéseket, ezt vizsgálhatjuk a migráció szerkezetében, ennek alapján fogalmazhatunk meg állításokat munkapiaci helyükről, betöltött státusukról. Az új bevándorlók /menekültek összetételét nem ismerjük, ezért azzal a nyers feltevéssel élünk, hogy az új bevándorlókkal kapcsolatos várakozások és a korábban érkezettek jellemzői nem térnek el nagyon jelentősen.

A migránsok a fiatalabb, motiváltabb és vállalkozóbb rétegei a kibocsátó régió társadalmának. A migrációs kapcsolatok, hálók terelik és erősítik a folyamatot, az itt élők közössége inkább vonzza az újonnan érkezőket. Stark (1991) megfontolását követjük ebben az eljárásban, amikor hasonlóan tekintjük az újonnan érkezőkkel kapcsolatos várakozásokat a korábbi migránsok megfelelő csoportjainak jellemzőihez. E hipotézis szerint a várakozások egyeseket túl-, másokat alulértékelnek, de ez idővel kiegyenlítődik a munkaerőpiacon. Az áttekintést a

³¹ A bevándorlás szerény nagyságrendje korlátozza a bevándorlás gazdasági és társadalmi hatásának a vizsgálatát a hagyományosan létező adatforrásokon (a kis esetszám, a rejtőzködés és az elérhetőség bizonytalansága miatt).

³² Forrás: MTA KRTK Adatbank

leíró statisztikai elemzés eszközeivel végeztük.³³ A későbbiekben többváltozós elemzéssel elvégezhető a bevándorló munkapiac alaposabb vizsgálata.³⁴

3.4. A migráns népesség jellemzői a népszámlálás alapján

Nagysága, szerkezete: A bevándorló népesség nagysága a 2011-es népszámlálás szerint alig több, mint 230 ezer fő volt. A szerény létszám dinamikusan növekvő tendenciát mutatott (2001-ben 1,1%, 2011-ben 2,3%).³⁵ A magyarországi migráció fő forrását, mintegy felét – ismert módon – a szomszéd országok (zömében magyar ajkú) népessége jelenti, ám döntő szerepük ellenére arányuk csökkent a teljes migrációban. (2001: 59%, 2011: 51%).³⁶ Az összes vizsgálódásunk szempontjából releváns migráns, aki a délkelet-ázsiai, közel-keleti és észak-afrikai, vagy a poszt-szovjet közép-ázsiai országok állampolgára, mintegy 20 ezer fős populáció, a teljes népesség mindössze 0,3%-a (2011-ben). Létszámuk a 2001 és 2011 között több mint megduplázódott, részarányuk 13-ról 15%-ra nőtt a migránsok között.

Munkapiaci jelenlét és munkapiaci teljesítés: Nagyon kedvező kép rajzolódik ki a szerény lélekszámú, a dél kelet ázsiai, közel-keleti és észak-afrikai országokból származók munkapiaci helyzetéről. Őket az elemzésben feltörekvő migráns csoportként definiáltuk. Többségük a fővárosban él, kvalifikáltságuk, vállalkozási hajlandóságuk, munkapiaci aktivitásuk magasabb a magyarországi népesség átlagánál. A közel-keleti és észak-afrikai országokból érkezők között az aktívoknak mindössze ¼-e alapfokú vagy legfeljebb szakmunkás végzettségű (a határon túli szomszédos országokból érkező migránsok esetében ez az arány 37%, a magyarországi aktív népességben 43%). Az egyetemi végzettségűek aránya 28% (a határon túli szomszédos országokból származók körében 18%, a magyarországi aktív népességben 9%). A főbb munkapiaci mutatókat az alábbi táblázat összegzi.

³³ A részletes leíró elemzést a kutatási feladat keretében Hárs (2015) összegzi

³⁴ Lehetséges módszereket mutat be az európai tapasztalatokról a kutatás keretében készült háttér tanulmánya. Bördős-Csillag-Orosz (2015).

³⁵ Állampolgárság szerint, külföldi és kettős állampolgárok együtt.

³⁶ Szűrhető lenne a sokaság ún. első és másodgenerációs migránsok vizsgálatára is, a születési hely és az állampolgárság együttes vizsgálata alapján. A kicsi elemszám miatt ettől eltekintetünk, de elvégeztük a vizsgálatot. Eszerint a tengerentúli fejlett országokban és az EU 15 országaiban élők esetében jellemző, hogy Magyarországon születtek, de kettős állampolgárok, míg másodgenerációs, Magyarországon született migránsok a Dél-kelet Ázsia fejlődő csoportban vannak, kis arányban.

5. táblázat. Az aktív migráns népesség kiválasztott csoportjainak és a hazaiaknak a munkapiaci pozíciója

Bevándorló küldő régiója	dolgozó migránsok tevékenység szerint			munkanélküliségi ráta
	alkalmazottak	vállalkozók	együtt	
Külföldiek együtt	90%	10%	100%	7%
ebből				
Határon túli országok	93%	7%	100%	9%
Dél-kelet ázsiai fejlődő országok	75%	25%	100%	2%
Közel-keleti és észak-afrikai országok	84%	16%	100%	8%
Magyarország	92%	8%	100%	13%

Forrás: Népszámlálás 2011, állampolgárság szerint definiált országcsoportok

A kvalitatív vizsgálatokból hasonló munkapiaci mutatók mellett azt is tudjuk, hogy az ázsiai és a közel-keleti és észak-afrikai (migránsok inkább saját etnikai csoportjaik körében foglalkoztatottak, ennyiben a hazai munkapiaci integráltságuk részleges. (Örkény-Székelyi, 2010) Nagyon fontos lenne a további vizsgálatokban annak megértése: *a kedvező összetételt magyarázza-e, hogy kis létszámú, jól szűrt és szelektálódott migráns csoportról van-e szó, és vajon változik-e ez a helyzet a létszám növekedésével?*

Lényegesen kedvezőtlenebb a jelentős migráns népességet adó szomszéd országokból származók munkapiaci teljesítése. Mutatóik hasonlatosak a hazai népességéhez: jórészt alkalmazottként dolgozók, viszonylag magas a munkanélküliség ebben a csoportban, és vannak körükben az alacsonyabb kvalifikáltságot igénylő szegmensben dolgozók is. A legkedvezőtlenebbek az ukrán állampolgárok munkapiaci mutatói, esetükben alacsonyabb az aktivitás és magasabb a munkanélküliség.

3.5. Kísérlet a konfliktus-régiókból érkezők sajátosságainak a vizsgálatára

Számításokat végeztünk az ún. konfliktus-régiókba tartozó országból származó bevándorló csoport munkapiaci helyzetének vizsgálatára. A vizsgált országokból Magyarországon élő, letelepedett migráns csoportok között jelentősek a különbségek. Míg a 18 év felettieket vizsgálva a magyar népességben átlagosan 13%-os a munkanélküliség, az iraki, az iráni és a szíriai migráns csoport esetében is alacsony a munkanélküliség (3-5%), a fiatal, 19-29 éves aktív migráns csoportokban magasabb, míg az idősebbek esetében alacsony a munkanélküliség. Az aktivitást vizsgálva az összehasonlítás a 30-60 éves jó munkavállalási korúakra lehetséges, mert a fiatalabbak aktivitását befolyásolja, hogy egyes országokból jelentős a Magyarországon tanulók aránya.

A 30-60 évesek aktivitása Magyarországon magas, és hasonló az aránya az iraki, az iráni és a szíriai migránsok között is. A csoportok az egyszerű munkapiaci mutatók szerint rendezett, jó

státust tükröznek. Kedvezőtlenebb munkapiaci státus jellemzi a pakisztáni bevándorlókat, az aktivitás a jó munkavállalási korú 30-60 évesek között is alacsony. Nagyon kedvezőtlen képet mutat az afgán migránsok csoportja. Alacsony a 30-60 év közötti, jó munkavállalási korú afgánok körében a munkapiaci aktivitás (64%), és nagyon magas a munkanélküliség. A 19-29 éveseknél különösen, 47%, a 20-29 évesek között 23%, az idősebbeknél 19-15%. Hasonlóan kedvezőtlen a menekültstátusszal (hontalanként) élők munkapiaci helyzete.³⁷ A 30-60 évesek esetében is alacsony az aktivitás és magas a munkanélküliség. A 6. táblázat az egyes országokra és Magyarországra jellemző mutatókat foglalja össze.

Nem minden válságrégióból érkezőnek kedvezőtlenek a munkapiaci kilátásai. Jól látszik, hogy az afgánokra, pakisztániakra és a menekültstátusszal (hontalanként) élőkre jellemző nagyon kedvezőtlen helyzet más csoportok esetében nem mutatható ki. Az afgán migránsokról nem tudunk pontosabb információkat. Vélhetően jellemzőbb rájuk, hogy képzetlenek, valószínűleg nagyobb arányban kerülnek be a menedékkérők csoportjába.³⁸

A konfliktus-régiók között végül megvizsgáltuk Ukrajnát. Az adatok azt mutatják, hogy, amennyiben ebből a régióból esetleg várható menekülthullám befogadása támogatást élvezne a dél-ázsiai és észak-afrikai régióból érkezőkkel szemben, úgy kedvezőtlen helyzetű migráns népeiségre számíthatunk. A 30-60 éves jó munkavállalási korú ukrán állampolgárságú bevándorló népeiség aktivitása magas és magas a munkanélküliség is (és ez a fiatalabb korcsoportban is igaz!). Az alábbi táblázatban az ukrán állampolgárokra és összehasonlításképpen a magyarokra vonatkozó értékeket is megmutatjuk.

6. táblázat. A 30-60 év jó munkavállalási korú konfliktus-régióból érkezők és a magyar állampolgárok munkapiaci mutatói

állampolgárság	aktivitási arány	munkanélküliségi ráta
iráni	79%	2%
szíriai	80%	5%
iraki	78%	4%
pakisztáni	71%	0%
afgán	64%	20%
hontalan 2001	65%	16%
ukrán	77%	10%
magyar	78%	12%

Forrás: Népszámlálás 2011, állampolgárság szerint definiált országcsoporthoz; Hontalanok, népszámlálás 2001

³⁷ A népszámlálásban 2001-ben szerepelnek azonosíthatóan a hontalan személyek

³⁸ A menekültként élők létszáma alacsony Magyarországon, azonosításuk a népszámlálás alapján elképzelhető, kimenetele bizonytalan.

3.6. A munkapiaci elemzés tanulságai

Elkerülhetetlen kérdések és továbbgondolandó dilemmák

A menekültválság jelentős mértékű és a korábitól eltérő szerkezetű, Európán kívüli régiókból érkező külföldi populáció potenciális munkapiaci jelenlétének a lehetőségét vetíti előre. Bizonytalan és nagyon képlékeny a folyamat. A menekültválság sokkhatása néhány egyszerű és halaszthatatlan kérdést vet fel.

- A menekültválság rövidtávon (2015 őszéig) nem eredményezett pótlólagos munkapiaci kínálatot. Ezt a magyar munkapiac külföldieket vonzó képességének a gyengesége, a külföldi munkaerő beáramlását nem különösebben ösztönző kormányzati magatartás, valamint a menekültválság idején mutatott aktív távoltartási politika együttesen eredményezhette. Ha érkeznek újabb hullámban menedékkérők, akik kényszerűen Magyarországon maradnak, vagy akiket visszatérítenek, akkor a szakpolitikának erre konstruktívan kell felkészülnie.
- Amennyiben a munkaerő-piaci sokkhatás elmarad, akkor a magyar migrációs politikát nyugalmi helyzetben lehet felülvizsgálni, és a migráció gazdasági előnyeinek a hasznosítását célzó, vizsgálatokkal megalapozott alternatívákat lehet megfogalmazni. A 2015 előtt megfigyelt spontán folyamatok igazolják a migráció gazdasági előnyeinek a lehetőségét, ezt támasztja alá a nemzetközi kutatások tapasztalata is.
- A migráció kérdését nem csak a menekültválság potenciális hatása teszi a munkaerőpiac és a gazdaság számára fontossá. A 2015 előtti migráció alacsony nagyságrendje tartósan nem fenntartható, a demográfiai kilátások, a népesség csökkenés, a nyugdíjassza fenntarthatósága is szükségessé teszi a migrációt.
- Lehetséges-e végül a szakemberhiány szaporodó gondját migrációval enyhíteni? A sikeres válaszhoz kutatói tisztánlátás és erre alapozott szakpolitikai beavatkozás kell. Ezt követő kérdés, hogy milyen alkalmazkodás, felkészülés szükséges a migránsok munkaerő-piaci beilleszkedéséhez (szelekció, nyelvi és szakmai képzés, adaptációs szakmai gyakorlat, stb.)

A migráció szerkezetéből adódó következtetések

A népszámlálásból nyert adatok a teljes népességre vonatkozó áttekintést adtak. A most elkészült elemzés kiindulást jelent további feladatok megfogalmazására. A bemutatott egyszerű számításokat követően egyedi adatokon végzett empirikus vizsgálatok végezhetőek a népszámlálás adatain (a 2011. évre). Emellett rendszeresen adatbázisokkal (MEF)³⁹ és longitudinális vizsgálatokkal, így a társadalombiztosítási regisztráció alapján elérhető adminisztratív adatforrás vizsgálatával kellene nyomon követni a változó folyamatokat, felkészülni a várhatóan növekvő bevándorlás hatásának vizsgálatára.

³⁹ Az alacsony migráció mellett a MEF korlátozottan alkalmas a vizsgálódásra, az amúgy is szerény migráns népesség nem látszik az értékekben. 2014 második negyedévében ad hoc modul vizsgálta a migránsok helyzetét Magyarországon, a MEF számára azonban a mintába került nem európai országok nem voltak értékelhető nagyságrendűek. Az adatfelvétel során elkezdődött adatdúsítás a migránsok mintába kerülésének a növelésére.

A határon túli szomszédos országokból érkező hagyományos migráció utánpótlása bizonytalan. A bevándorlás korábbi forrása, mindenekelőtt a romániai bevándorlás lelassult, más célországok felé fordult. Még nem készült elemzés arról, hogy valós és kedvező-e a helyettesítésük ukrán, esetleg szerbiai migráns munkavállalókkal. Magas munkanélküliség és alacsony vállalkozási hajlandóság látszik az ilyen forrásból származó bevándorlásban. A szakirodalom alapján az ilyen munkaerő kiszorító hatása is erősebb lehet a hasonló helyzetű hazai népességre, nagyobb beáramlás mellett már érzékelhető mértékben.

Az Európán kívüli országokból, mindenekelőtt Dél-Kelet Ázsiából érkezők (zömében kínaiak, vietnamiak) viszonylag gyorsan növekvő és potenciálisan jelentős szerepet töltenek be. További forrást jelenthetnek a Közel-Keletről és Észak-Afrikából érkezők és letelepedők, arányuk 2011-ben a népszámlálás alapján még számottevően elmaradt az előbbiektől. Az elemzés alapján ezeknek a migráns csoportoknak az aránya még kicsi, a létszáma viszont gyorsan növekvő. Magas aktivitásuk, alacsony vagy legfeljebb közepes munkanélküliségi mutatóik és viszonylag magas vállalkozási hajlandóságuk alapján a későbbiekben figyelemreméltó hatással lehetnek a magyar munkaerőpiac kínálatára.

Menekültek versus migránsok és aktív migrációs politika

A magyar gazdaság és munkapiac számára fontos a migráció megértése és támogatása. A feltörekvő típusú, Európán kívüli országokból érkező migránsok jellemzően kisvállalkozók, önfoglalkoztatók, a szolgáltatásokban dolgoznak. Emellett nagyon magas a kvalifikált migráns munkavállalók jelenléte. Az elemzés a kínálati oldalt, a többé-kevésbé önszelekcióval alakult migráns népességet vizsgálta. Az aktív migrációs politika a korábban érkezett és sikeresen integrálódott bevándorlókhoz hasonló szerkezetű migrációt képes szelektálni, szűrni és kanalizálni.

A menekülthullám következtében (potenciálisan) megjelenő migrációs kínálat hatása a munkapiacra többféle lehet. A menekültek összetétele adott – és bizonytalan.⁴⁰ A tranzit migráció lényegében a munkapiacot érintetlenül hagyva hagyta és hagyja el az országot. A regisztrált (és távozott) menedékkérők főbb demográfiai adatait ismerjük, képzettségüket azonban nem. A nagyon kevés mutató alapján feltételezhető, hogy hasonlatosak lehetnek a korábbi migránsok összetételéhez, bár azt is megjegyezhetjük, hogy politikai válság vagy vészhelyzet esetén már nemcsak elsősorban a mozgékonyabb fiatal férfiak kelnek útra a küldő országokból, hanem teljes családok is.

Tételezzük fel, hogy a folyamatnak nincs vége, és megjelenhetnek nagy számban Magyarországon maradók, illetve visszatérők. Erre a helyzetre vonatkoznak a következő megállapítások:

⁴⁰ Figyelemreméltó, hogy még a menekültek aktív munkapiaci bevonására felkészült Németországban sem ismerik a szakértők a beérkezők szakmai összetételét. A feltételezések és a „lefölözésre” vonatkozó utalások és nem alátámasztott hivatkozások mellett a becslések bizonytalan széles sávban mozognak. <http://www.theglobalist.com/germany-immigration-refugees-economy/>

A számítások alapján nagyon jelentős a bevándorló csoportok közötti különbség. Nem tudhatjuk, hogy végül honnan érkeznek és milyen lehet a potenciálisan megjelenő menekült-sokaságon belül a kvalifikáltak, illetve kvalifikálatlanok aránya. Utóbbi csoport nagy volumenben komoly munkaerő-piaci problémát eredményezhet, a szakirodalomban leírtaknak megfelelően versenyző helyzetbe kerül a hazai kvalifikálatlan és kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzetűek csoportjával.

Az effektív menekültkínálathoz alkalmazkodó adaptációs és mentori programokkal lehet és kell a menekülteket a befogadás pillanatától integrálni. A kvalifikált és adaptív menekült esetében is szükséges ez az időszak. A menedékkérők demográfiai jellemzői alapján feltehető, hogy a Magyarországon keresztülment menedékkérők zömmel képzettek vagy jól képezhetőek. Ha valamilyen okból visszaérkeznek, vagy új hullám érkezik, ilyen népeségre lehet készülni.

Nem mindegy azonban, hogy az átlagosan várhatóan jó készségekkel rendelkezők közül kvalifikáltabb és motiváltabb, vagy kevésbé képzett és kevésbé motivált menedékkérőket fogadunk be. A korábban nem létező, vagy nem igazán hatékonyan működő integrációs programokon továbblépve az integráció elkerülhetetlen és költséges feladat, de potenciálisan megtérülő beruházás. Ehhez szakértői tudás, nemzetközi jó gyakorlatok sora is rendelkezésre áll. Itt nem vállalkozhattunk az átképző programokra vonatkozó javaslatok összegyűjtésére, ezek fontossága és minél hamarabbi elindítása azonban fontos feladat.

A növekvő magyarországi munkaerőhiány kielégítésére a migráció potenciális forrást jelenthet. Sikerességéhez azonban együttesen kell vizsgálni a hiányhelyzetek kialakulását, a hazai gazdaságban és munkapiacban rejlő okokat, a gyorsuló elvándorlás teremtette hiányhelyzeteket, valamint az ország migránsokat vonzó képességét, a migránsok komplementer versus helyettesítő hatását. Fontos lenne erre vonatkozó vizsgálatok elindítása. A menekültek nem jelenthetnek rövidtávú automatikus megoldást. A kvalifikált szakemberek hiányának enyhítése még a szakképzettek esetében is szükségessé teszi a hatékony szakmai szelekció és tréning rendszerének kiépítését.

A hiányszakmák mellett a gazdasági, demográfia szempontok, a növekedés és az elöregedés ellensúlyozása kényszerűen veti fel a migráció szükségességét. Fontos tehát a migráció pozitív hatásainak a megfontolása is. Mivel ma még a menekülthullám kimenetele, volumene és összetétele is bizonytalan, azt sem tudjuk prognosztizálni, hogy mennyiben lehet kihasználni a menekültek kínálatát a hazai munkaerőpiac igényeinek a céljára. Alternatívákat lehet megfogalmazni, nagyon széles sávban: a menekülthullámot kiváltó tényezők eredményezhetnek kvalifikáltabb munkaerő beáramlást, de a korábbi évtized európai tapasztalatai alapján akár igen kvalifikálatlant is.

4. Megjegyzések a folyamatok európai politikai háttéréről és tényezőiről⁴¹

4.1. A menekültügyi jogi szabályozása

4.1.1. A menekültügyi nemzetközi és európai uniós jogi szabályozása

4.1.1.1. A nemzetközi jogi szabályozási keret

A hazai és nemzetközi szabályozás több eltérő kategóriát tartalmaz, akik védelemre szorulhatnak. A menekültügyre vonatkozó nemzetközi jogi szabályozási keretet az 1951. évi genfi egyezmény és annak 1967. évi jegyzőkönyve fekteti le, amelyeket összesen 148 állam ratifikált.⁴² Az 1951. évi genfi menekültügyi egyezmény 1. cikk (2) értelmében mindenkinek joga van menekültstátusának elismerésére, aki „faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni; vagy aki állampolgársággal nem rendelkezve és korábbi szokásos tartózkodási helyén kívül tartózkodva ilyen események következtében nem tud, vagy az üldözéstől való félelmében nem akar oda visszatérni.” A 33. cikk előírja, hogy a menekültek kiutasítása tilos olyan országba, ahol életüket veszély fenyegetheti (*refoulement* tilalom), ugyanakkor a menedékkérők kötelesek az ország törvényeinek betartására (2. cikk).

A 31. cikk értelmében az államok az országba jogellenesen belépő, illetve ott tartózkodó menedékkérőt akár büntetéssel is sújthatják, kivéve, ha a jogsértés azért következett be, mert közvetlenül olyan területről érkeztek, ahol életük vagy szabadságuk veszélyeztetve volt, és haladéktalanul jelentkeznek a hatóságoknál és megindokolják a jogellenes határátlépést. Ennek a cikknek az értelmezése vitatott, mivel az egyezmény nem definiálja a „közvetlen” és a „haladéktalan jelentkezés” fogalmát, így a menekültügyi szakértők jelentős része kérdésesnek tartja, hogy visszaküldhető-e olyan országba valaki, ahol nem, vagy csak elenyészően kevés menekültstátuszt adnak ki, és a kérelmezőket őrizetbe veszik. Az eltérő nézetek ellenére kijelenthető, hogy a nemzetközi gyakorlatban az államok jellemzően nem szankcionálják a menekültek illegális belépését. Emellett viszont az egyezmény 32. cikke szerint állambiztonsági vagy közrendi okból nem csak a jogszerűtlen, de akár a jogszerűen az országban tartózkodó menedékkérőt is ki lehet utasítani, természetesen a *refoulement* tilalom megszegése nélkül. A fentiekből következően határzár létesítése nem feltétlenül ellentétes a genfi egyezmény rendelkezéseivel, kivéve, ha az megakadályozza a menedékkérőket abban, hogy az életüket közvetlenül veszélyeztető szituációban menedéket találjanak.

⁴¹ A 4.1. alfejezet Hoffmann Tamás, Ziegler Tamás Dezső: *A menekültügyi jogi szabályozása* című háttér tanulmánya, a 4.2. alfejezet Gyulai Attila, Bene Márton, Patkós Veronika: *Politika és migráció* című háttér tanulmánya alapján készült.

⁴² 1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről

A Genfi egyezmény mellett az EU tagállamokban különös jelentőséggel bír az Emberi Jogok Európai Egyezménye⁴³ és az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlata. Ennek alapján például a menedékkérők fogva tartásának szükségességét meg kell indokolni, a túlzott sietség a tisztességes eljárás és a joghoz való hozzáférés követelményébe, az ellátás alacsony színvonala, illetve a fogva tartás módja (például éheztetés) akár a kínzás tilalmába is ütközhet.

4.1.1.2. Az európai uniós jog alkotta keretek

Az uniós jog a nemzetközi jog által elismert menekültstátusz mellett kiegészítő védelmet is ad bizonyos személyeknek, ennek megfelelően a magyar jogi terminológiában létezik az oltalmazottak és a menedékesek kategóriája is. Oltalmazott az, aki nem felel meg a menekültkénti elismerés feltételeinek, de fennáll annak a veszélye, hogy származási országába történő visszatérése esetén őt súlyos sérelem érné, és nem tudja, vagy az e veszélytől való félelmében nem kívánja a származási országa védelmét igénybe venni.⁴⁴ Menedékes az a személy, akit (általában tömeges menekülés esetén) csupán ideiglenesen védelemben részesítenek, például mert hazájukból fegyveres konfliktus, polgárháború vagy etnikai összecsapás, illetve az emberi jogok általános, módszeres vagy durva megsértése - így különösen kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód - miatt menekülni kényszerültek (a menedékes kategóriát Magyarország nem nyitotta meg).⁴⁵

Az Unió normái közül kiemelkedő szerepe van a Dublin 3 rendeletnek.⁴⁶ A rendelet szerint azon államnak kell eljárnia a kérelmek esetén, amely államba a menekült beérkezik az Unióban. Másrészt egyéb államok is eljárhatnak, ha úgy ítélik meg, hogy ez szükséges. Fontos kiemelni, hogy a visszaküldöttek esetében a menekülteljárást Magyarországon lefolytatják, és amennyiben a kérelmezők nem felelnek meg a feltételeknek, elutasíthatják. A Menekültügyi Eljárásokról szóló Irányelv⁴⁷ szerint a menedékkérő biztonságos harmadik országba visszaküldhető. Ehhez négy feltételnek kell teljesülnie: a) az életét és a szabadságát nem fenyegeti veszély faji, vallási, nemzetiségi vagy valamely társadalmi csoporthoz tartozás vagy politikai meggyőződés miatt; b) tiszteletben tartják a visszaküldés tilalmának elvét; c) onnan nem utasítják ki olyan országba, ahol kínzásnak, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak lenne kitéve; és d) a menekültstátusz kérelmezésének lehetősége és megadása

⁴³ 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

⁴⁴ A Tanács 2004/83/EK irányelve (2004. április 29.) a harmadik országok állampolgárainak, illetve a hontalan személyeknek menekültként vagy a más okból nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésének feltételeiről és az e státuszok tartalmára vonatkozó minimumszabályokról. HL L 304., 2004.9.30., 12-23. o.

⁴⁵ A Tanács 2001/55/EK irányelve (2001. július 20.) a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetelményeiről, valamint a tagállamok e személyek befogadása és a befogadás következményeinek viselése tekintetében tett erőfeszítései közötti egyensúly előmozdítására irányuló intézkedésekről. HL L 212., 2001.8.7., 12—23.

⁴⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU rendelete (2013. június 26.) egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról. OJ L 180, 2013.06.29., p. 31-59. o.

⁴⁷ A Tanács 2005/85/EK irányelve (2005. december 1.) a menekültstátusz megadására és visszavonására vonatkozó tagállami eljárások minimumszabályairól. OJ L 326, 13.12.2005, p. 13–34.

biztosított. Az uniós jog nem határozza meg a biztonságos harmadik országok körét, egyes uniós tagállamok ezt törvényben szabályozzák (pl. Ausztria), máshol ezt az eljárás során döntenek el (pl. Finnország).

Az Unióban a belső határokon csak kivételes esetekben van határellenőrzés – például Ausztria és Németország átmenetileg visszaállította az ellenőrzést. A Schengeni térség államaiban harmadik országok állampolgárait az EU-ba érkezésükkor és onnan való távozásukkor alapos ellenőrzésnek kell alávetni, megfelelő iratok nélkül nem engedhetők be. *Ezzel szemben a külső határokon végzett ellenőrzések rendkívüli és előre nem látott körülmények esetén könnyíthetők.*

Hasonló helyzetnek tekinthetjük a jelenlegi helyzetet. A tagállamoknak az illegálisan itt tartózkodókra kötelessége kiutasító határozatot hozni, ugyanakkor bármikor dönthetnek úgy, könyörületeségből, humanitárius vagy egyéb okból ettől eltekintenek. A kiutasítás nem jelent automatikus őrizetbe vételt – bizonyos határidőt kap az illető az önkéntes távozásra, őrizetbe vétel csak ezt követően lehetséges. Az önkéntes távozásra vonatkozó időszakokra a szökés kockázatának elkerülését célzó kötelezettségeket lehet kiszabni. Bizonyos esetekben (például szökésveszély, közrendi, közbiztonsági vagy nemzetbiztonsági veszély esetén), a tagállamok eltekinthetnek az önkéntes távozásra vonatkozó határidő megállapításától.

Végül, a Dublin 3 rendelet alapján a tagállamok csak akkor tarthatnak őrizetben menekültet, ha komoly veszély áll fenn a szökésre, és kizárólag akkor, ha az őrizet arányos, továbbá ha kevésbé kényszerítő jellegű intézkedések alkalmazása nem lenne hatékony.

4.1.2. Más országok menekültügyi szabályozása

Németország 2015. szeptemberi becslések alapján már 1.000.000 migránst vár a 2015-ös év végéig, szeptember elejéig 450.000 ember érkezett hozzájuk (104.460 csak augusztusban). Júliusban elfogadtak, és augusztus 1-től életbe léptettek egy új törvényt, majd szeptemberben szintén kidolgozásra került egy jogszabálysomag. A német szabályozás részleteiből jól látható: egyrészt a menekültek integrációját próbálják elősegíteni (az infrastrukturális háttér megteremtésével és az anyagi források előteremtésével), másrészt az illegálisan érkezők illetve a menekültstátusz-kérelmekkel visszaélni szándékozókkal szemben próbálnak határozottabban fellépni (ld. a büntetőjogi szankciórendszer módosítását, a rendőrség állományának megerősítését).

Görögország szerepe és helyzete nagyban hasonlít a magyarországi szituációhoz: hozzávetőleg 290.000 migráns érkezett hozzájuk és haladt át a területükön 2015. szeptember közepéig. Az új (2014-es) bevándorlási törvény fenntartja az illegálisan érkezők kriminalizációját, ám kikényszerítés hiányában a szabálynak visszatartó ereje nincsen. Emellett büntetni rendelik az illegálisan érkezők és tartózkodók segítségét (akár szállás adását, vagy orvosi ellátás nyújtását is). A közelmúltban feloldották a szállításukra vonatkozó szabályokat, hogy a helyi lakosságot mentesítsék a felelősségre vonás alól. A korábbi

migránsok gyermekei állampolgárságot kaptak. Még korábban az év folyamán eltörölték a határozatlan ideig tartó őrizetet.

Ausztriában a helyzet normalizálására egy ötponos programcsomagot javasoltak. A legfőbb gondot az okozza, hogy a menekültkérdés szabályozása nem szövetségi, hanem tartományi hatáskör. Ezért a kormányzat célja az alkotmányos helyzet megváltoztatása abból a célból, hogy maga is létesíthessen menekülttáborokat. Ráadásul köteleznék a tartományokat a menekültek ujjlenyomatainak a felvételére. Településenként kvótát vezetnének be a menekültek elhelyezésére: utóbbi átlagosan 1,5 % lenne. A kísérő nélküli kiskorúaknak szánt pénzösszeget megemelnék, és erőteljesebb fellépés várható az embercsempészekkel szemben is. Kormányzati akció-bizottságot hoztak létre, mely hetente ülészik, augusztus végén ült össze először, tagjai független civil szervezetek és a kormányzat szakértői. Ausztria ezek mellett el szeretné érni, hogy ne Európában, hanem a krízis-államokban (elsősorban Szíriában) próbálják meg kezelni a válságot.

Az Egyesült Királyság menedékjogi szabályozását az 2006. évi Immigration, Asylum and Nationality Act tartalmazza. A szabályozás célja, hogy a legtöbb menedékkérelmet elbírálják a benyújtást követő 6 hónapon belül. A törvény minimális ellátás biztosítását írja elő a menedékkérőknek, emellett kriminalizálja az illegális határátlépést, amit 2000 fontig terjedő szabálysértési bírság kiszabásával rendel büntetni. Az illegális migránsok munkaadói ugyancsak 2000 font értékű bírsággal sújthatók. Az európai kontinenssel fennálló egyetlen szárazföldi összeköttetést, a Csatorna-alagutat (Csalagút) Calais-nál kerítés védi az illegális határátlépőktől.

Svédországban már évtizedek óta rendkívül nagy számban fogad be menekülteket és más országokhoz viszonyítva kiemelkedően bőkezű támogatást nyújt nekik. A menedékkérők szállás és ételmezés mellett állandó pénzbeli támogatást kapnak, amely elegendő a ruházkodásra és szórakozásra is (jelenleg egyedülálló felnőtteknek napi 720 korona⁴⁸), emellett nyelvtanfolyamokon és integrációs kurzusokon vehetnek részt. 2013 óta Svédország a szíriai menekülteknek automatikusan állandó tartózkodási engedélyt biztosít. A fentieknek köszönhetően a jelenlegi migrációs hullám Németország utáni második számú célpontja Svédország, ahova 2015. augusztus végéig 48774 menedékkérő érkezett.

4.2. Politika és migráció

Az alábbi részben a növekvő migrációs nyomás hatásait elemezzük. Először migrációs nyomásnak a politikai rendszerekre gyakorolt hatásáról, másodsor a nyilvánosság és a közvélemény reakciójáról, harmadszor a politikai pártok reagálásáról és a problémának a pártrendszerre gyakorolt hatásáról, végül az Európai Unió és a tagállami szuverenitás viszonyára gyakorolt hatásról lesz szó.

⁴⁸ Körülbelül 24 ezer HUF (2015. okt. 3-i árfolyamon).

4.2.1. Migráció és politikai rendszer

A növekvő migrációs nyomás kihívást jelent a liberális demokráciák alapvető szerkezetére nézve. A kisebbségi vélemény védelme, az emberi jogok feltétlen elismerése a migrációs nyomás erősödésével potenciálisan konfliktusba kerülhet egyes politikai közösségek demokratikusan megnyilvánuló akaratával.

A politikai rendszerben a feszültség már jelen van, de ebből nem következik szükségszerűen politikai válság. A migrációs nyomás adaptációra készítheti a kormányokat, pártokat, illetve egyes események radikálisan – bármely irányban – változtathatják is a közvéleményt. Az adaptáció elsősorban a máris látható intenzívebb határellenőrzéseket jelenti, középtávon a menekülteknek adható juttatások szűkítését, a menekültügyi eljárás hatékonyabbá tételét, hosszabb távon pedig új integrációs politikák bevezetését, amelyek szigorúbb elvárásokat támasztanak a leteleplőkkel szemben. Ugyancsak a politikai rendszerrel kapcsolatos kihívást jelent, hogy már az integrációs probléma felmerülése előtt a menekültek ellátása kiélezheti az elosztási preferenciákkal kapcsolatos konfliktusokat (a korlátozott források vajon a menekültekhez kerüljenek, vagy az adott ország korábban is rászorultnak tekintett, vagy magukat annak tartó polgáraihoz).

További, rendszerszintű problémát jelent az egyes országokban a központi kormányzati akarat és a helyi politikai döntéshozatal ellentéte. Miközben a kormányzatok uniós, biztonságpolitikai, taktikai szempontokból például dönthetnek menekültek befogadásáról és letelepítéséről, a helyi politika szintjén ez gyakran ellenállást vált ki. Ezzel is kapcsolatos, hogy míg az országos politikában európai szinten nem beszélhetünk a szélsőséges pártok áttöréséről, helyi, önkormányzati vagy tartományi szinten a folyamat mégis megfigyelhető. A migrációs válság eddigi kezelése nem csak a kormányok hatékony fellépésébe vetett bizalmat gyengítette, de ez a negatív hatás megjelent a nyilvánosság intézményeivel, a médiával kapcsolatban is.

4.2.2. Nyilvánosság és közvélemény

Az elérhető kutatások szerint a közvélemény két, egymással párhuzamos szinten reagál a migrációs helyzetre.

Összességében 2013 közepe óta tartó trend, hogy a migráció egyre fontosabb téma, egyre gyakrabban, egyre több országban előzi meg még a gazdasági jellegű ügyeket is, másrészt a fontossággal együtt erősödik a migráció negatív megítélése.

Rövidtávon ugyanakkor ellentétes hatások is megfigyelhetők: Az Alan Kurdi szíriai kurd kisfiúról készült sajtófotó érdemi módon erősítette a befogadás-párti álláspontot olyan nyugat-európai országokban is, ahol a migrációt korábban egyértelműen negatív megítélés övezte és/vagy erősek voltak a bevándorlás-ellenes pártok.

A nyugat-európai országok megosztottak: számos helyen jelentős méretű tömbök alakultak ki a közvéleményben a saját kormányok tevékenységének megítélésével, a túl keménynek vagy túl puhának tartott intézkedésekkel, vagy éppen a magyar kormány intézkedéseinek megítélésével kapcsolatban. Az EU keleti tagállamai egységesebben elutasítóak mind a kormányzati politika megítélésének szintjén, mind a bevándorlással kapcsolatban. A német határvonal jól azonosíthatóan Németország nyugati és keleti részei között, azaz a két világrendszer korábbi határán húzódik.

Az európai országok közvéleménye ellentmondásos:⁴⁹

Eurobarometer: Az európai közvéleményben az elmúlt évben elsősorban a migráció kérdésének érzékelt súlya változott meg. A 2015 májusi Eurobarometer-felmérés⁵⁰ alapján az európaiak szerint ez a legfontosabb téma, miközben 2014-ben még csak a negyedik volt gazdasági ügyek mögött. Egy évvel korábban csupán négy tagállam megkérdezettjei tartották a legfontosabb témának a migrációt, idén már húsz államban került az élre. A migráció megítélése nem változott ilyen radikálisan, az EU-n kívüli migrációhoz az európaiak 56%-a negatívan viszonyul, 34% pedig pozitívan. Továbbra is jelentős többséget élvez a megkérdezettek körében, hogy legyen közös, uniós migrációs politika.

Németország: Egy 2015. szeptember 3-i kutatás⁵¹ szerint a megkérdezettek több mint fele (56%) úgy gondolja, hogy a migránsok inkább jól integrálhatóak a német társadalomba, míg 31% ennek az ellenkezőjét válaszolta. Kétharmadnyian arra számítanak, hogy a bevándorlás megterheli a német szociális rendszert, és ugyanennyien számítanak arra, hogy a konfliktusok erősödhetnek, növekedhetnek is a németek és a bevándorlók között. A bevándorlás elé a megkérdezettek határozott feltételeket állítanak: 97% szerint elvárható a német nyelv ismerete, 96% szerint elvárható az német alaptörvény elismerése, 87% szerint a bevándorlók dolgozzanak és fizessenek adót, valamint 84% gondolja úgy, hogy el kell kerülni párhuzamos társadalmak kialakulását. Egy 2015. szeptember 19-i kutatás⁵² szerint Merkel kancellár nem tesz eleget az ügyben: míg 56% elégedetlen tevékenységével, 37% elégedett, Németország keleti felében pedig az elégedetlenek aránya majdnem kétszer nagyobb, mint Nyugaton. Egy 2015. szeptember 23-án publikált kutatás szerint⁵³ majdnem minden második német elégedetlen azzal, ahogyan a kormány a menekültkérdést kezeli, miközben 41% elégedett vele.

Svédország: Az egyik legnyitottabb ország volt a menekültek felé a Kurdi-fotó megjelenése előtt is, azután viszont ezrek tüntettek a menekültek mellett, és igen nagy mennyiségű

⁴⁹ A külön nem jelölt kutatások esetében az adatok forrása: <http://www.firenzepost.it/2015/09/19/immigrazione-anche-lopinione-pubblica-in-europa-si-spacca-sullaccoglienza/>

⁵⁰ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_first_en.pdf

⁵¹ <http://www.n24.de/n24/Nachrichten/Politik/d/7244268/deutsche-stellen-klare-forderungen-an-fluechtlinge.html>

⁵² http://www.focus.de/magazin/kurzfassungen/focus-39-2015-umfrage-fluechtlingskrise-engagement-der-kanzlerin-reicht-nicht_id_4958635.html

⁵³ http://www.focus.de/politik/deutschland/umfrage-fuer-focus-online-zeigt-fluechtlingspolitik-merkel-hat-die-mehrheit-der-deutschen-gegen-sich_id_4966591.html

adomány gyűlt össze a meghirdetett gyűjtések során. A bevándorló-ellenes párt (Svéd Demokraták) támogatottsága is növekszik, jelenleg mintegy 20%-on áll, a bal- és jobboldali koalíciók kiegyensúlyozott, kb. 39-39%-os támogatottságával szemben.

Olaszország: A befogadástól teljesen elzárkózók aránya a júniusban mért 43%-ról három hónap alatt 26%-ra csökkent. Ugyanennyien gondolják azt, hogy minden érkezőt be kellene fogadni (26%). 46% szerint nem lehet válogatás nélkül befogadni a menekülteket. Ez a köztes álláspontról nagyon népszerű a fiatalok körében, a 24 év alattiak abszolút többsége így gondolkodik (56%) és a diákok 60%-a. A legmegengedőbbek a diplomával rendelkezők (33%-uk a teljes befogadás híve) a legelutasítóbbak a munkanélküliek, a háztartásbeliek és az állást keresők.

Nagy-Britannia: Az országban jelentős változás állt be 2015 júniusa és szeptembere között. A későbbi időpontban már 14 százalékponttal többen gondolták, hogy az EU-nak kvótarendszert kellene elfogadnia. 17% szerint a kormány jól kezelte a helyzetet, míg 38% szerint a német kormány stratégiája a helyes.

Ausztria: Egy kutatás⁵⁴ szerint a megkérdezettek 90%-át aggasztja a menekülthullám, és 72% úgy gondolja, hogy a menekültek átalakítják az országot, miközben 76% nem elégedett a kormánnyal, 67% pedig a médiával sem az ügyben.

Magyarország: Az Eurobarometer 2015 májusában publikált adatai⁵⁵ szerint a magyarok az Európai Unió előtt álló legfontosabb problémaként a bevándorlást jelölték meg, míg a gazdasági helyzet került a második, a terrorizmus pedig a harmadik helyre. Ugyanekkor viszont a Magyarországot érintő elsődleges problémának a munkanélküliséget nevezték a megkérdezettek, míg a bevándorlás nem szerepelt az első három probléma között. Egy júliusi Századvég-felmérés szerint a magukat jobboldalra sorolók 86%-a egyetért a magyar-szerb határra épített kerítéssel, míg a baloldaliak 32%-a, a magukat középre sorolók 53%-a értett egyet az intézkedéssel.⁵⁶

Egy 2015. szeptember végi, és már a horvát határra tervezett kerítésre is rákérdező kutatás szerint⁵⁷ a megkérdezettek 66%-a támogatja az intézkedést, a jobboldaliak esetében ez az arány 86%, a baloldaliaknál 39%, a középen állóknál pedig 63%. A Nézőpont Intézet szeptember 24-i kutatása⁵⁸ szerint a megkérdezettek 87%-a ellenzi az illegális bevándorlást, 55% támogatja a határzárakat, míg az EU-s kvótarendszert 28% támogatta. Az illegális bevándorlás ellenzésének a felmérés szerint elsősorban gazdasági okai vannak (32%), a terrorizmus veszélyét 29%, a kulturális és vallási különbségeket pedig 16% említette magyarázatként. A válaszadók 33%-a szerint a migránsok elsősorban gazdasági bevándorlók,

⁵⁴ <http://www.vienna.at/umfrage-zu-fluechtlingen-mehrheit-der-oesterreicher-will-grenzkontrollen/4451814>

⁵⁵ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_first_en.pdf

⁵⁶ <http://szazadveg.hu/foundation/kutatas/piac-es-kozvelemeney-kutatas/a-magyarok-tobbsege-tamogatja-a-magyar-szerb-hatarra-tervezett-biztonsagi-hatarzarat>

⁵⁷ <http://888.hu/article-most-akkor-kell-az-a-kerites-vagy-nem>

⁵⁸ <http://nezopontintezet.hu/analysis/nemzeti-egyseg-kormany-mogott-bevandorlas-ugyben/>

de lehetnek közöttük háború elől menekülők is, 26% szerint ez éppen fordítva van, míg 18% szerint elsősorban gazdasági bevándorlókról kell beszélni.

A Republikon Intézet/Ipsos kutatása⁵⁹ szerint 2015. június-július és szeptember között kismértékben erősödött az az álláspont, hogy a menekültek veszélyt jelentenek Magyarországra, ezért nem szabad beengedni őket (64% - 67%). A teljes népesség 53%-a szerint a migráció hátterében a háború áll, míg 28% gondolja úgy, hogy inkább gazdasági, megélhetési okokról van szó, utóbbi álláspont pedig egyedül a Jobbik szavazótáborában van többségben. A „Magyarországnak kötelessége a menekültek befogadása” álláspont leginkább az MSZP és a DK szavazói körében élvezett támogatást. Az előbbi párt esetében 2015 szeptemberére egyértelmű növekedés, utóbbi pártnál kismértékű csökkenés történt a nyári adatokhoz képest ebben a kérdésben. A Fidesz szavazói között kismértékben visszaszorult az az álláspont, hogy a menekültek veszélyt jelentenek, ezért nem szabad beengedni őket (79% - 77%), míg a Jobbik szavazói körében erősödés történt szeptemberre (71% - 83%), így ősze ők lettek a legelutasítóbbak a migrációval kapcsolatban.

A magyar intézkedések megítélése: Egy 2015. júniusi olaszországi felmérés a Magyarország déli határára épített kerítés megítélésével kapcsolatban a megkérdezettek többségének elutasító álláspontját mutatta ki. A válaszadók 57%-a szerint a lépés helytelen, 17% szerint helyes, 7% nem tudta megítélni, 19% pedig nem hallott róla. Azok között, akik hallottak róla 70% tartotta helytelennek, 21% pedig helyes lépésnek. Ugyanez a kutatás azt mutatta ki, hogy az olaszok túlnyomó többsége negatívan ítéli meg az olasz politikát a bevándorlással kapcsolatban. Egy szeptember 23-án publikált német felmérés⁶⁰ szerint 49% indokolatlannak tartotta a magyar kormányfő politikáját, 33% szerint ugyanakkor az indokolt volt. Németország keleti tartományaiban a magyar kormány politikájának támogatottsága többségben van.

4.2.3. Pártverseny és pártrendszer

A migrációs hullám hatása a pártrendszerre nagyban függ attól, hogy a megelőző időszakban a téma mekkora szerepet kapott abban, ahogyan az egyes pártok magukat meghatározták. Az európai, ezen belül kivált a nyugat-európai folyamatok elemzése itt alkalmat adhat néhány érdekes következtetésre.

Válsághelyzetekben a hivatalban lévő politikai vezetők általában stabilizálják vagy erősítik pozíciójukat, a migránshullám – kevés kivételtől eltekintve – nem járt ilyen hatással. Ennek oka az, hogy tagállami szinten nem születtek látványos, egyúttal fenntartható eredményességű megoldások. A kormányok vezetői ezzel párhuzamosan hónapokon tartó csatákba bocsátkoztak más uniós tagállamokkal, vagyis sok esetben éppen a hivatalban lévő politikai vezetők előnye, a határozott cselekvés lehetősége veszett el.

⁵⁹ <http://republikon.hu/elemezések,-kutatások/150922-menekultek.aspx>

⁶⁰ http://www.focus.de/politik/deutschland/umfrage-fuer-focus-online-zeigt-fluechtlingspolitik-merkel-hat-die-mehrheit-der-deutschen-gegen-sich_id_4966591.html

Nem egyértelmű – különösen 2015 szeptemberének első napjait követően –, hogy a jobboldali pártok erősödjenek azon az alapon, hogy a választók számára érvényesebb választ adnának, mint a leginkább humanitárius retorikával reagáló baloldali pártok. *A nyári migrációs hullámhoz kapcsolódóan egyelőre illetve általános, európai szinten nem beszélhetünk szélsőjobboldali áttörésről* (az egyes országokban tapasztalható figyelmeztető jelek ellenére sem). Ennek oka lehet a közvélemény enyhülő, de legalábbis a migránsok befogadásával kapcsolatban radikálisan nem változó attitűdje, vagy a jobbközép pártok törekvése a téma szélsőséges értelmezésének blokkolására. Meghatározó ugyanakkor az a tényező is, hogy a szélsőjobboldali, populista és a bevándorlás-ellenes pártokat ott erősítheti érdemben a migrációs tematika, ahol ezek a pártok már korábban is viszonylag erősek voltak.

A jelentősebb átalakulást mutató országok:

Ausztria: Ausztriában a helyi választásokon az FPÖ (Szabadságpárt) érdemi előretörésére lehet számítani. A nagykoalícióban kormányzó szociáldemokraták nagyobb, a néppárt mérsékeltebb visszaesésre számíthatnak. A jobbközép pártok számára kihívást jelentő radikális jobboldal – az itt említett országok közül, nem kitérve Svédországra vagy Dániára⁶¹ – Ausztriában áll a legközelebb ahhoz, hogy a menekültválság hatásait politikai eredménnyé is konvertálja. A szeptember 27-i választáson Felső-Ausztriában az FPÖ 2009-es eredményét megduplázva a szavazatok 31,4%-át szerezte meg, miközben a néppárt támogatottsága 10%-kal, az SPÖ támogatottsága pedig 6,5%-kal csökkent. Az FPÖ erősödése október közepén, a bécsi helyhatósági választáson válhat látványossá: a párt elnöke, Heinz-Christian Strache polgármester-jelöltként a felmérések szerint már beérte a hivatalban lévő szociáldemokrata polgármester támogatottságát.

Németország: Pártpolitikai értelemben a konfliktus nem annyira az egyes pártok között élesedett fel, mint inkább a CDU-CSU pártszövetségen belül. A bajor tartományi kormányt irányító CSU keményebb álláspontja egyre inkább szembekerül Merkel kancellár döntéseivel, és a keresztényszocialistákat egyre többen támogatják a CDU-n belül is – ráerősítve ezzel a közvélemény Merkellel kapcsolatos kritikájára. A helyzet vesztese az SPD, amely két közelgő tartományi választáson is elveszítheti pozícióit: Baden-Württemberg és Rajna-Pfalz is leválthatja a kormányzó szociáldemokrata-zöld koalíciót, miközben a CDU-CSU-tól jobbra álló AfD (*Alternative für Deutschland*) akár be is kerülhet a tartományi parlamentekbe. Szászországban, ahol a bevándorlás-ellenes Pegida mozgalom is elindult, ugyanakkor az AfD az SPD-t is beérte a legutóbbi felmérések szerint, és 5%-ot elérő támogatottságával a szélsőjobboldali NPD is a bekerülési küszöbre ért.

Olaszország: Szeptemberben a kormányzó baloldali PD (Partito Democratico) erősödött, a bevándorlás-ellenes Lega Nord pedig kissé veszített népszerűségéből, a kormányfő pedig több pontot javított a választók szemében választói bizalom terén, ami azonban leginkább az elmúlt

⁶¹ A Svéd Demokraták augusztus végére 25%-ra erősödtek a Yougov felmérése szerint, a Dán Néppárt szeptember közepén 21%-on állt, miközben mindkét országban erősödött a befogadás-párti álláspont is.

hónapok veszteségéhez képest jelent változást. A közvélemény menekültügyben bekövetkezett változása (a gazdasági adatok mellett) a legerősebb befolyásoló ezen a téren.⁶²

Nagy-Britannia: A konzervatív kormány nyár elejéig a kemény fellépés híveként lépett fel, de a közvélemény átalakulásával több ponton is változás következett be (befogadott menekültek növekvő száma, több támogatás az Európán kívüli táboroknak, könnyített áttelepítési szabályok, korlátozott katonai szerepvállalás az embercsempészekkel szemben). A Munkáspárt a 2015-ös választáson inkább menekültellenes álláspontot foglalt el, ennek korrekciója az új pártvezetés megválasztásával megkezdődött. A leginkább menekültellenes UKIP fenntartja korábbi pozícióját, és törekszik a témát összekapcsolni az EU-ról szóló várható népszavazással.

Magyarország: A magyar belpolitika szintjén, ritka európai példaként a kormány egyértelműen stabilizálta pozícióját. A pártverseny szempontjából a kérdés az volt, hogy a Fidesz képes-e szűkíteni az erősödő Jobbik mozgásterét, amiben a kormánypárt sikert ért el, és miközben a napirendet túlnyomó részben a migráció kérdése határozza meg, a Jobbiknak nincs markáns, megkülönböztető mondanivalója. A baloldali ellenzék ugyanakkor még kevésbé látható az ügyben, aminek részben a már amúgy is meglévő szervezeti és stratégiai problémák jelentik a gyökerét, részben az, hogy a migráció ügyében úgy bírálta a kormány intézkedéseit, hogy közben nem tudott egyértelmű bevándorláspárti álláspontot láthatóvá tenni. Ezzel azokhoz a – felmérések szerint kisebbségben lévő – szavazókhoz szólhatott volna, akik nem az országot fenyegető veszélyként, hanem humanitárius problémaként értelmezik a migrációs hullámot.

4.2.4. Európai Unió és tagállami szuverenitás

A migrációs hullám elméletileg növelhetné az Unió stratégia-meghatározó szerepét a tagállamok felett, azonban a helyzet nem megfelelő kezelése az EU-ellenes álláspontokat is erősítheti. Komoly lépés előre az, hogy az Európai Unió – előbb az Európai Parlament, majd a belügyminiszterek tanácsa – döntést tudott hozni a kvótarendszer bevezetése mellett, ezzel pedig végre eldöntötte a vitát arról, hogy tagállami vagy uniós szinten kell-e kezelni a menekültválságot.

Ezzel együtt a döntés rövidtávon nem enyhíti a feszültséget sem a menekültügy kezelésében, sem a tagállamokat megosztó pontokat tekintve. Az Európai Bizottság a fentiekben jelzett dilemmák között a humanitárius szempontokat részesíti előnyben, valamint a krízis közös, egységes uniós kezelését. Ebben legfőbb támogatói a front- és a célországok, különösen Olaszország és Németország. A tagállamok többsége azonban még mindig elsősorban tagállami válaszokban gondolkodik.

⁶² http://www.huffingtonpost.it/2015/09/19/sondaggi-renzi-salvini_n_8162138.html

5. Összefoglaló és javaslatok

Az Európai Unió országaiba irányuló migrációs folyamat csak 2015-ben került a magyarországi közfigyelem homlokterébe. Akkor, amikor a Görögországon, Macedónián és Szerbián átvonuló menekülthullám tömegessé vált, és az emberáradat létszámát tekintve megközelítette, majd elérte az olasz partokra már évek óta áthajózó észak-afrikai menekültekét. Magyarországot meglepetésként érte, hogy a napi legfölbjebb néhány százzal néhány hét alatt több ezerre nőtt a Dél felől érkező illegális határátlépők száma, és világossá vált, hogy a határellenőrzésnek a schengeni rendszer által előírt, egyben lehetővé tett eszközei csak kisebb létszámú csoportok ügyeinek a kezelésére alkalmasak. Azt is látni kellett, hogy a menekülési útvonalon délebbre fekvő európai országok képtelenek a tömeges regisztrációs és befogadási teendők elvégzésére, és terheik nagy részét Magyarországnak kell átvennie.

Ebben a helyzetben a politika a feladatok két nagy csoportjával találta szemben magát. Az első egyaránt stratégiai és taktikai jellegű volt: a határ védelme, a menekültek be- és átvonulásának minél hatékonyabb ellenőrzése és közbiztonsági korlátok között tartása, de ezzel itt nem foglalkoztunk. Egyelőre nem tekintettük feladatunknak a közegészségügyi kérdések elemzését sem.

Figyelmünk középpontjában sokkal inkább a másik, már kifejezetten stratégiai jellegű feladat állott. Mégpedig, hogy miként lehetne a tömegessé vált bevándorlás gazdasági és társadalmi kárait a minimálisra csökkenteni, egyúttal pedig megkeresni azokat a pontjait, amelyeken a migráció egyre súlyosabb magyar társadalmi és gazdasági gondok megoldását segítheti⁶³. Ezek között kiemelt fontosságú a munkaerő-, különösen pedig a szakemberhiány. Tehát: hogyan fordíthatnánk az ország hasznára azt a folyamatot, amely az ország egyes területein komoly fennakadásokkal, infrastrukturális működési zavarokkal jár, próbára teszi sok ezer ember tűrőképességét, miközben vannak bizonyos nemzetközi politikai kockázatai is.

Eredeti célunk a migránsok magyarországi beilleszkedésének vizsgálata volt. Ez az elemzési feladat két részre vált szét, amikor kutatásunk kimutatta a következőket. A 2010-2014 közötti migrációval Magyarországra került néhány ezer közel-keleti és délkelet-ázsiai bevándorló tartósan itt maradt kisebb részének a beilleszkedése sikeres volt. A náluk akkor még sokkal több magyar anyanyelvű áttelepülő magyarországi vállalkozási hajlandósága nem bizonyult a várt mértékben erősnek, a többi – elsősorban balkáni származású – migráns pedig nem tudta érdemben javítani a magyar gazdaság szellemítőke-állományát.

⁶³ Ezen a ponton fel kell idéznünk az amerikai Kongresszusi Költségvetési Hivatal (CBO) nagy nemzetközi visszhangot kiváltó 2013-as tanulmányát (CBO, 2013) az amerikai illegális bevándorlás gazdasági hatásairól. Ez a folyamat elsősorban mexikóiak bevándorlását jelenti. A tanulmány az illegális bevándorlók beilleszkedését segítő törvény várható gazdasági hatásait vizsgálja. Következtetése szerint a törvény elfogadása 10 év alatt várhatóan a GDP 3.3 százalékos többletét eredményezi (CBO, 2013. p. 3.). Ez a következtetés nem a számszerű eredmény miatt fontos magyar szempontból, hanem a beilleszkedés/beillesztés makrogazdasági teljesítményt javító közgazdasági mechanizmusai miatt. Az Egyesült Államokba bevándorló mexikóiak átlagos szakképzettségi szintje a közel-keleti bevándorlók közül talán elsősorban a szíriaiakéhoz hasonlítható, Európában pedig a koszovóiakéhoz, de valószínűleg elmarad az ukránokétól.

A 2015-ben tömegessé váló bevándorlás azonban nemcsak jócskán más struktúrájú volt, hanem kiderült róla az is, hogy itt sokkal inkább át-, nem pedig bevándorlásról beszélhetünk, amelynek esetében a beilleszkedés lehetősége valójában csak *töredéknyi mértékű*. S az is megmutatkozott az év első nyolc hónapjának regisztrációs számaiból, hogy egyelőre nem állnak rendelkezésre szakképzettségi adatok, sőt a küldő országok szerinti megoszlás mutatói sem tekinthetők teljesen megbízhatónak.

A 2015-ös év beilleszkedési problémáival tehát nem volt érdemes foglalkoznunk. Ehelyett megkíséreltük az új migrációs hullám eredetének és szerkezetének alapos vizsgálatát, a munkapiaci hatások feltárását, illetve a jogi és politikai keretfeltételek elemzését. Az itt kapott eredmények rövid áttekintése alapján fogalmazzuk meg szakpolitikai javaslatainkat.

A 2015-ös bevándorlás szerkezete az év első nyolc hónapjában keletkezett regisztrációs adatok alapján a szíriai eredetű migránsok számának és arányának hirtelen emelkedését mutatja. Relatív súlyuk 2015 nyarától indult gyors növekedésnek, mindenekelőtt a másik nagy bevándorló népcsoport, az afgánok visszaszorulása mellett. Az arányváltás tényezői között – bizonyítékok hiányában – csak sejtésként említhetjük, hogy az arab nyelvű bevándorlók egy része esetleg szíriai menekültként regisztráltathatta magát. Ebben talán közrejátszhatott a szíriaiak kedvezményezett kezelését megvillantó német politikai kommunikáció, s akár az a megfontolás is, hogy a szíriaiakat több európai országban könnyebben beilleszkedőnek tekintik, mint a több évtizeden át szétdőlt országból érkező, nem ritkán komolyabb iskoláztatási lehetőségek nélkül felcseperedő afgánokat.

A vizsgált, több mint 132 ezer fős bevándorló sokaságban nagy többségben vannak a férfiak, mégpedig elsősorban a fiatal férfiak. Ez a tény munkaerő-piaci szempontból (de továbbvándorlásuk miatt nem is elsősorban a magyar munkaerőpiacra gondolva!) két, nagyjából ellentétes feltevést alapozhat meg. „A Közel-Keletről érkező fiatal férfiak” fogalmához ugyanis egyaránt kapcsolódhatnak negatív és pozitív jelentéstartalmak.

Az egyik esetben feltételezhetjük, hogy e fiatal férfiak többsége nemcsak a háború, hanem a munkanélküliség miatt is, sőt akár csak „szerencsét próbálni” menekült Európába. Valószínűsíthető, hogy otthon sem volt elfogadható és tartós munkahelye (s korszerű szakképzettsége sem). Ez önmagában nem teszi kérdéssé ezen csoport gyors és sikeres nyugat-európai beilleszkedését, de a jelenség akár komoly hosszabb távú integrációs problémákat is okozhat.

A másik esetben viszont abból indulhatunk ki, hogy ezek a fiatal férfiak már dolgoztak igényesebb munkahelyeken, tehát „társadalmi készségeiket” (*social skills*) nem kell külön felépíteni, szakképzettségük is van – ha nem is feltétlenül európai színvonalon – s valóban tettekészek és dolgozni akarnak. E második feltételezhető esetben a munkaerő-beáramlás valóban enyhítheti a nyugat-európai „mag-országok” munkaerő-kínálati problémáit komolyabb biztonsági, politikai és fiskális kockázatok nélkül.

A minta alapján azonban nem tudjuk megbecsülni e két feltételezhető csoport egymáshoz viszonyított arányát. **Szakpolitikai (policy) javaslatunk** tehát az lehet, hogy a kormány hozza létre azt az intézmény- és támogatási rendszert, amely képes a Magyarországon maradni akaró menekültek nagyobb csoportjainak fogadására. Mégpedig azzal, hogy a nyelvoktatás és szakképzés rendszerét ésszerű mértékű megélhetési támogatásokkal egészíti ki azok számára, akiktől *megalapozottan várható a sikeres beilleszkedés*. Ugyanakkor ismert számunkra a kormányzat igen óvatos álláspontja az ázsiai vagy afrikai országokból érkező bevándorlók magyar társadalom általi fogadtatásával és munkaerő-piaci beilleszkedésével kapcsolatban. Ez az álláspont részben a kulturális különbségek beilleszkedést gátló hatását hangsúlyozza, részben a magyar szakképzési rendszer átalakításától és a határon túli szakképzett magyarok nagyobb foglalkoztatásától várja a munkaerő-hiány enyhítését.

Itt be kell látni, hogy bizonyos *letelepedési ösztönzőkre* is szükség lehet, mert a magyarországi munkavállalás egyelőre sokkal kevésbé vonzó lehetőség a nem-európai bevándorlók nagy része számára, mint a németországi vagy az ausztriai. Arra is felhívnánk a figyelmet, hogy *a határon túli magyar értelmiség magyarországi letelepedésének folytatódása egy-két évtizeden belül akár életképtelenné is teheti például az erdélyi, kárpátaljai vagy vajdasági magyar közösségeket*⁶⁴. Ez utóbbi érvünk is a nem-európai eredetű bevándorlás stratégiai szerepének átgondolása mellett szól. Egyetértünk viszont azzal, hogy a nem-európai eredetű bevándorlás esetleges növekedésének magyar társadalmi hatásait, köztük a kulturális és a vallási tényezők szerepét alaposan át kell gondolni. Erre vállalkozunk is a kutatás következő fázisában, megfelelő igény esetén a szakképzési reformok és a határon túli magyarok munkaerő-piaci bevonásának növelésétől várható foglalkoztatási hatások elemzésével együtt.

A fent javasoltak költségvetési hatásaira becslést adhatunk a kutatás további szakaszaiban, de jelezni kell, hogy itt nemigen látszik más stratégiai alternatíva. 2015-ös ismereteink szerint a munkaerő-piaci szemléletű befogadás kínálkozik a legjobb „proaktív” megoldásként a magyar gazdaságot egyre jobban fenyegető strukturális munkaerőhiány enyhítésére.

Minderre azért is szükség lenne, mert földrajzi és világgazdasági elemzésünk megmutatta, hogy *a menekültek beáramlása várhatóan nem áll le, sőt talán nem is mérséklődik a 2010-es évtized második felében*. A szíriai, iraki és afgán (sőt már növekvő mértékben pakisztáni és fekete-afrikai) menekülttömeg egyfajta „puffer” forrása a törökországi és libanoni menekülttáborok több milliós populációja, amelynek a mozgása nem látható előre. Onnan bármikor megindulhatnak újabb százezrek akár akkor is, ha a politikai helyzet esetleg stabilizálódik Szíriában, Irakban vagy Afganisztánban. Nemcsak a már közismert politikai okok, hanem *a klímaváltozás súlyos közel-keleti hatásai* miatt is elképzelhető ilyen újabb mozgás.

⁶⁴ A Felvidéken más, és stratégiai szempontból nem feltétlenül jobb a helyzet. Ott ugyanis nincs gazdasági oka a Magyarországra való áttelepülésnek: a társadalom és a gazdaság szervezettsége és működőképessége a magyarok integrációjának egyfajta rejtett ösztönzője.

A bevándorlási útvonalak elemzése ugyancsak azt mutatja, hogy a bevándorlás volumene várhatóan nem fog csökkenni. Látható egyrészt, hogy a „küldő” országok csoportja nyugat felé bővül. Az etiópai, eritreai és szómáliai eredetű bevándorlás már korábban növekedésnek indult, újabban pedig a szubszaharai Afrika nyugati része (a volt Francia-Szudán területe) is megjelent a „küldő” régiók között. A Maghreb országainál azért nem látjuk ezt, mert ott hagyományosan Franciaország a kiemelt célország (és újabban Spanyolország is, mert Marokkó északi részén korábban nemcsak a két középkori eredetű enklávét, Ceuta és Melilla volt spanyol nyelvű terület). Van bővülés Kelet felé is – a súlyosan túlnépesedett Bangladesből, illetve az elszegényedett Burmából ugyancsak megindult a kiáramlás Európa felé.

Másrészt rövidtávon aligha várhatjuk a balkáni bevándorlási útvonal „eldugulását”. Ennek nyilván vannak politikai okai is⁶⁵. A macedón és a szerb gazdaság ereje azonban még jelentős uniós segítség mellett is csekély ahhoz, hogy rövid időn belül hatékony határellenőrzési, regisztrációs és menekülttámogató rendszereket építsenek ki lényegében a semmiből. Nem érdekünk az sem, hogy határainkon kívül, de azok közelében menekülttáborok létesüljenek (akár az Európai Unió pénzügyi támogatásával), mert ezek az ott élő magyarság kultúráját és integritását veszélyeztetnék.

A bevándorlással kapcsolatos európai jogalkotás áttekintése megmutatta, hogy a kialakult helyzetben nem álltak rendelkezésre külföldi minták az általánosan elfogadott európai politikai normáknak mindenben megfelelő jogi megoldásokra. Az EU és a legtöbb nyugat-európai kormány ugyanakkor nem szánta el magát az új helyzetet tükröző jogi korrekciókra, és ezzel valószínűleg növelhette is a magyar kormányzat lépéskényszerét. Valószínűnek tartjuk, hogy még nincs itt az idő az új magyar törvények alapos elemzésére, mint ahogy ezek a törvények sem feltétlenül teljesen kiforrottak. A jogi elemzés helyett inkább bizonyos politikai tényezőket mérlegelhetünk.

Még nem tudjuk, milyen lesz az új magyar törvények szakmai fogadtatása Brüsszelben, mert eddig csak a sajtó- és egyes politikai reakciók ismertek. Ezek a reakciók jelentősebb részben elutasítóak, de egyelőre az sem látható, milyen mértékben van politikai háttérük.

Annyi bizonyos – s ezt alátámasztja nyugat-európai politikai elemzésünk is – hogy a hirtelen felfutó bevándorlás nyugat-európai nagypolitikai és társadalmi megítélése előbb volt etikai és emberieségi, mint gyakorlati politikai alapú. Megfigyelhető a nyugat-európai – kiemelten a német és az osztrák – közvélemény folyamatos átalakulása ebben az ügyben azzal párhuzamosan, ahogy a fő végső célországok lakossága egyre szélesebb felületen találkozott személyesen is a menekültekkel. A nagypolitika kénytelen volt felismerni, hogy támogatottságát kockáztatja (és a radikális/populista erőknél kedvez), ha a rövidtávú gazdasági és társadalmi szempontokat háttérbe szorítva próbálja *csak* erkölcsi és szolidaritási ügyvé tenni a menekültkérdést.

⁶⁵ Az elképzelhető görög magatartási alternatívák értékelésére itt semmiképpen sem vállalkoznánk.

Éppen 2015. szeptember vége – október eleje olyan időszak, amikor még nem látható tisztán, hogy közelednek, közeledhetnek-e a nyugat-európai és a magyar politikai álláspontok ebben az ügyben. A magyar politikai vezetésnek azonban mindenképpen azt ajánlhatjuk, hogy adjon nagyobb hangsúlyt az egyelőre feltartóztathatlannak látszó bevándorlási folyamat *szakpolitikai*, ezen belül mindenekelőtt munkaerő-piaci politikai kezelésének. Természetesen fontosnak tartjuk – többek között – a makrogazdasági, geostratégiai, vízügyi, közegészségügyi, kulturális és vallási szempontok alapján történő szakpolitikai felkészülést is.

Ehhez továbbra is felajánljuk a Magyar Tudományos Akadémia (illetve Migrációs Munkacsoportja) szakmai közreműködését és segítségét.

6. Irodalomjegyzék

- Akgündüz, Y. E., van der Berg M., Hassink, W. (2015): “The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey.” IZA Discussion Paper 8841. Institute for the Study of Labor (IZA). <https://ideas.repec.org/p/iza/izadps/dp8841.html>.
- Amnesty International (2012): Libya – Foreign nationals face abuse and exploitation, Press Release, <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2012/11/libya-foreign-nationals-face-abuse-and-exploitation/> Letöltés ideje: 2015. szeptember 24.
- BÁH (2012): A menekültek és oltalmazottak körében végzett felmérés eredményei
- Bonin, H. (2005): “Wage and Employment Effects of Immigration to Germany: Evidence from a Skill Group Approach.” SSRN Scholarly Paper ID 870272. Rochester, NY: Social Science Research Network. <http://papers.ssrn.com/abstract=870272>.
- Borjas, G. J. (2003): “The Labor Demand Curve Is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market.” *The Quarterly Journal of Economics* 118 (4): 1335–74. doi:10.1162/003355303322552810.
- Borjas, G. J. (2014): *Immigration Economics*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bördös, K. – Csillag, M. – Orosz, A. (2015): A bevándorlás hatása a hazai munkavállalók munkaerő-piaci helyzetére Európában: Összefoglaló az empirikus eredményekről. Háttér tanulmány az „Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai” című MTA kutatáshoz.
- Bratsberg, B., Oddbjørn Raaum, Marianne Røed, Pål al Schøne, and others. (2010): “Immigration Wage Impacts by Origin.” Centre for Research and Analysis of Migration (CReAM), Department of Economics, University College London. http://www.norfacewww.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_02_10.pdf.
- Brubaker, R. (1998): Migration and Ethnic Unmixing in the 'New Europe' *International Migration Review* 32(4) : 1047-1065
- Carrasco, Raquel, Juan F. Jimeno, and A. Carolina Ortega. (2008): “The Effect of Immigration on the Labor Market Performance of Native-Born Workers: Some Evidence for Spain.” *Journal of Population Economics* 21 (3): 627–48.
- Cattaneo, Cristina, Carlo V. Fiorio, and Giovanni Peri (2013): “What Happens to the Careers of European Workers When Immigrants ‘Take Their Jobs’?” IZA Discussion Paper 7282. Institute for the Study of Labor (IZA). <https://ideas.repec.org/p/iza/izadps/dp7282.html>.
- Ceritoglu, Evren, H. Burcu Gurcihan Yunculer, Huzeyfe Torun, and Semih Tumen (2015): “The Impact of Syrian Refugees on Natives’ Labor Market Outcomes in Turkey:

- Evidence from a Quasi-Experimental Design.” MPRA Paper 61503. University Library of Munich, Germany. <https://ideas.repec.org/p/pramprapa/61503.html>.
- Cohen-Goldner, Sarit, and M. Daniele Paserman (2006): “Mass Migration to Israel and Natives’ Employment Transitions.” *Industrial & Labor Relations Review* 59 (4): 630–52.
- Congress of the United States Congressional Budget Office (2013): The Economic Impact of S. 744, the Border Security, Economic Opportunity, and Immigration Modernization Act. <https://www.cbo.gov/publication/44346>. Letöltés ideje: 2015. október 1.
- Congress of the United States Congressional Budget Office (2015): How Changes in Immigration Policy Might Affect the Federal Budget. <https://www.cbo.gov/publication/49868>. Letöltés ideje: 2015. október 1.
- D’Amuri, Francesco, and Giovanni Peri (2014): “Immigration, Jobs, and Employment Protection: Evidence from Europe before and during the Great Recession.” *Journal of the European Economic Association* 12 (2): 432–64.
- Dustmann, C., T. Frattini, and I. P. Preston (2013): “The Effect of Immigration along the Distribution of Wages.” *The Review of Economic Studies* 80 (1): 145–73. doi:10.1093/restud/rds019.
- ELIPA, Étude Longitudinale sur l’Intégration des Primo-Arrivants (2011): Infos migration, 2011 janvier, http://www.immigration.interieur.gouv.fr/content/download/38847/296207/file/IM_19_ELIPA_2.pdf. Letöltés ideje: 2015. szeptember 24.
- European Parliament (2012): European Parliament Resolution on the situation of migrants in Libya, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2012-0518&language=EN>. Letöltés ideje: 2015. szeptember 24.
- Ferruccio, P. (2007): Libya’s entry into the migration great game: Recent Developments and critical issues, Centro Studi di Politica Internazionale, <http://www.cespi.it/PDF/Pastore-Libia-great%20game.pdf>. Letöltés ideje: 2015. szeptember 21.
- Foged, Mette, and Giovanni Peri (2013): “Immigrants’ and Native Workers: New Analysis on Longitudinal Data.” Working Paper 19315. National Bureau of Economic Research. <http://www.nber.org/papers/w19315>.
- Fox, J. (2007): From National Inclusion to Economic Exclusion, Ethnic Hungarian Labour Migration to Hungary. *Nations and Nationalism* 13 (1) 77-96.
- Friedberg, Rachel M (2001): “The Impact of Mass Migration on the Israeli Labor Market.” *The Quarterly Journal of Economics* 116 (4): 1373–1408. doi:10.1162/003355301753265606.
- FRONTEX (2015): Central Mediterranean Route, <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/central-mediterranean-route/>. Letöltés ideje: 2015. szeptember 24.

- Glitz, Albrecht (2012): “The Labor Market Impact of Immigration: A Quasi-Experiment Exploiting Immigrant Location Rules in Germany.” *Journal of Labor Economics* 30 (1): 175–213.
- González, Libertad, and Francesc Ortega (2014): “How Do Open Economies Adjust to Large Immigration Flows? Sectoral Specialization, Household Services, and Other Mechanisms.” *DICE Report* 12 (2): 3.
- Gödri, I. (2010): Bevándorlás és etnicitás, In: Hárs-Tóth (szerk.) Változó migráció – változó környezet, MTA TK, Kisebbségkutató Intézet, Budapest:87-123
- Grossman, Jean Baldwin (1982): “The Substitutability of Natives and Immigrants in Production.” *The Review of Economics and Statistics* 64 (4): 596–603. doi:10.2307/1923944.
- Hárs Á. (2015): A magyarországi munkaerőpiac migránsokat felszívó képessége, Korábbi tapasztalatok és a menekültválság dilemmái. Háttér tanulmány az „Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai” című MTA kutatáshoz.
- Hárs, Á. (2010): Földrajzi mobilitás, In: Fazekas Károly, Scharle Ágota (szerk.): Nyugdíj, segély, közmunka. A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede, 1990-2010, http://www.budapestinstitute.eu/uploads/foglpol20_5_1mobilitas.pdf
- Hárs, Á. (2010): Migráció és munkaerőpiac Magyarországon, In: Hárs-Tóth (szerk.) Változó migráció – változó környezet, MTA TK, Kisebbségkutató Intézet, Budapest: 15-53.
- Hárs, Á. (2013a): Harmadik országbeli migránsok munkaerő-piaci helyzete, In: Kováts A. (szerk.) Bevándorlás és integráció, MTA TK, Kisebbségkutató Intézet, Budapest: 42-69.
- Hárs, Á. (2013b): Túlképzés és integráció a harmadik országbeli migránsok körében, In: Kováts, A. (szerk.) Bevándorlás és integráció, MTA TK, Kisebbségkutató Intézet, Budapest: 77-88.
- Hong, G. – McLaren, J. (2015): Are Immigrants a Shot in the Arm for the Local Economy?, NBER Working Paper No. 21123
- HRW (2006): Stemming the Flow: Abuses Against Migrants, Asylum Seekers and Refugees, Volume 18., No.5 (E) <http://www.hrw.org/reports/2006/libya0906/libya0906webwcover.pdf> Letöltés ideje: 2015. szeptember 21.
- IMF (2015): How Can Sub-Saharan Africa Harness the Demographic Dividend?, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2015/afr/eng/pdf/chap2.pdf> (Letöltve: 2015. szeptember 24.)
- IMF (2015): World Economic Outlook Database, Washington DC, April.
- IOM (2011): Libyan Crisis, One Month into IOM’s response, <http://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/media/docs/reports/MENA-One-Month-Report.pdf> Letöltés ideje: 2015. szeptember 21.

- IOM (2015): Mediterranean Migrant Arrivals, Deaths at Sea Soar, <https://www.iom.int/news/mediterranean-migrant-arrivals-deaths-sea-soar> Letöltés ideje: 2015. szeptember 24.
- IRIN Humanitarian News and Analysis (2011): Libya – Sub-Saharan migrants keep their heads down, <http://www.irinnews.org/report/93763/libya-sub-saharan-migrants-keep-their-heads-down> Letöltés ideje: 2015. szeptember 24.
- Joffé, G. (2014): Minorities in the new Libya in Ennaji, Moha Ennaji (ed.): Multiculturalism and Democracy in North Africa: Aftermath of the Arab Spring, Routledge Publishers
- Kanchev, G. (2015): Oil Price Forecast to Stay Below \$60 Through Next Year. The Wall Street Journal, szeptember 23. <http://www.wsj.com/articles/oil-price-forecast-to-stay-below-60-through-next-year-1442937035>. Letöltés ideje: 2015. szeptember 23.
- Kisebbségkutató (2015): A Magyarországon regisztráltak fő jellemzői. Háttér tanulmány az „Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai” című MTA kutatáshoz.
- Kováts, A. (szerk.) (2010): Bevándorlás és integráció, MTA TK, Kisebbségkutató Intézet, Budapest
- KPMG (2014): Investing in Libya, <https://www.kpmg.com/LY/en/IssuesAndInsights/Research/Documents/Investing-in-Libya.pdf>. Letöltés ideje: 2015. szeptember 25.
- Labanca, Claudio (2014): “The Effects of a Temporary Migration Shock. The Case of the Arab Spring Migration toward Italy.” *eScholarship*, August. <http://escholarship.org/uc/item/8m49f3qb>.
- Longhi, Simonetta, Peter Nijkamp, and Jacques Poot (2010): “Meta-Analyses of Labour-Market Impacts of Immigration: Key Conclusions and Policy Implications.” *Environment and Planning C: Government and Policy* 28 (5): 819–33. doi:10.1068/c09151r.
- Manacorda, Marco, Alan Manning, and Jonathan Wadsworth (2012): “THE IMPACT OF IMMIGRATION ON THE STRUCTURE OF WAGES: THEORY AND EVIDENCE FROM BRITAIN.” *Journal of the European Economic Association* 10 (1): 120–51. doi:10.1111/j.1542-4774.2011.01049.x.
- Marsai, V. (2014): A líbiai válság elmúlt két és fél éve európai szemszögből, *Nemzet és Biztonság*, 2014/3. szám
- Marsai, V. (2015): Líbiai menekültek – európai válaszok, <http://www.afrikablog.hu/mi-allhat-az-egyre-nagyobb-mereteket-olto-europaba-iranyulo-menekultaradat-hattereben-libiai-menekultek-europai-valaszok/> Letöltés ideje: 2015. szeptember 23.
- Marton, B. (2015): Emberkereskedők zúdítanak menekültáradatot Európára, Interjú Marton Béla tripoli magyar nagykövettel, *Népszabadság*, 2015. április 24.
- Migration Policy Centre (2013): Libya, The Demographic-Economic Framework of Migration, The Legal Framework of Migration, The Socio-Political Framework of

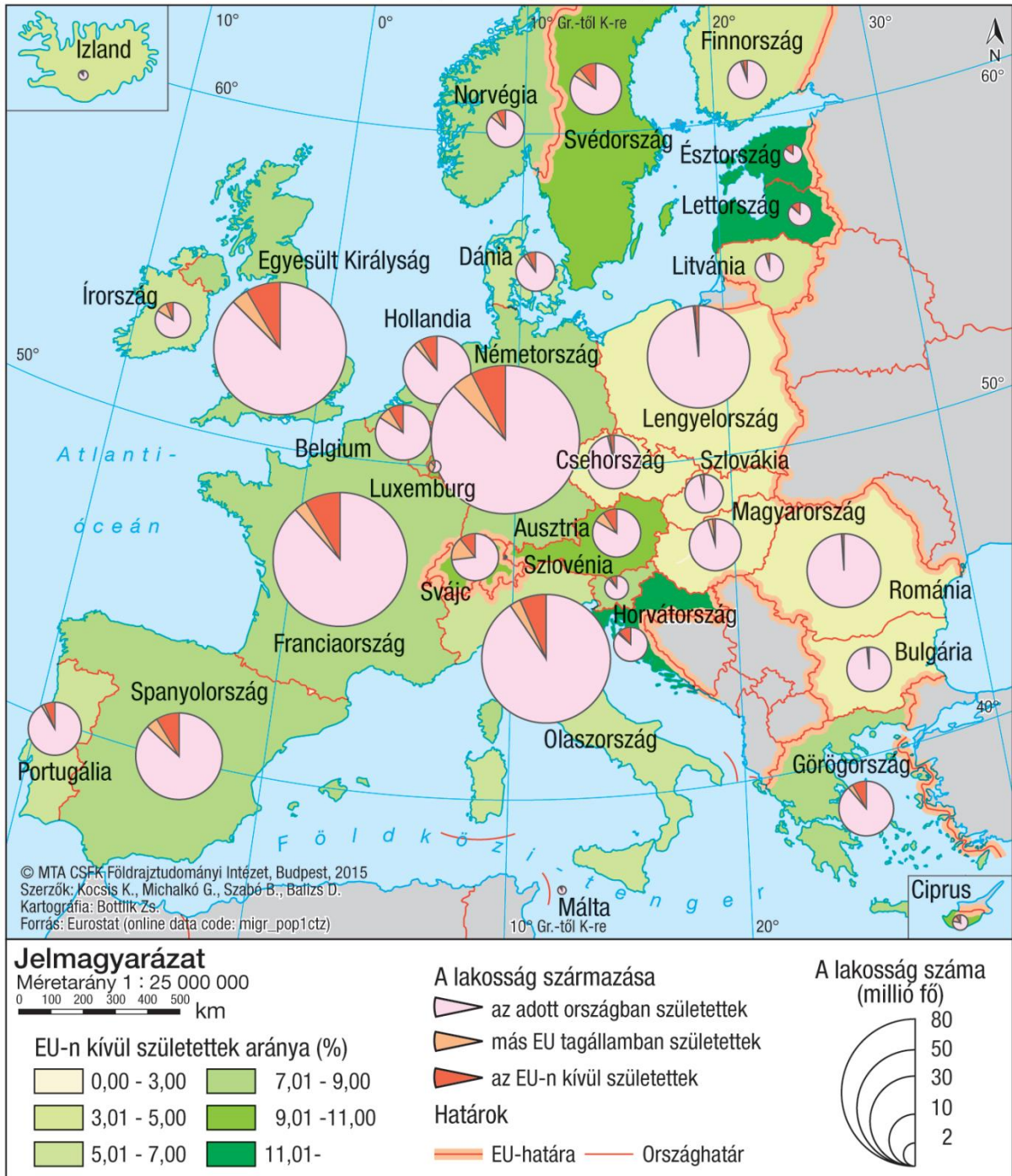
- Migration, http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Libya.pdf
Letöltés ideje: 2015. szeptember 21.
- OECD (2015): Is this refugee crisis different?, OECD Migration Policy Debates, <http://www.oecd.org/migration/Is-this-refugee-crisis-different.pdf>. Letöltés ideje: 2015. szeptember 23.
- Olson, J. S. (1996): *The Peoples of Africa: An Ethnohistorical Dictionary*, Greenwood Publishing, Westport.
- Ortega, J., Verdugo, G. (2014): “The Impact of Immigration on the French Labor Market: Why so Different?” *Labour Economics* 29 (C): 14–27.
- Ortega, J., Verdugo, G. (2015): “The Impact of Immigration on the Local Labor Market Outcomes of Blue Collar Workers: Panel Data Evidence.” <http://eprints.lse.ac.uk/61073/>.
- Örkény, A. – Székelyi, M. (2010): Hat migráns csoport összehasonlító elemzése, In: Örkény-Székelyi (szerk.) *Az Idegen Magyarország*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest: 49-96.
- Ruist, Joakim (2013): “The Labor Market Impact of Refugee Immigration in Sweden 1999–2007.” Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies-SULCIS. http://www.su.se/polopoly_fs/1.123856.1360740401!/menu/standard/file/SULCIS%20WP%2020131.pdf.
- Seymour, R. (2011): Libya's spectacular revolution has been disgraced by racism, *The Guardian*, 30 August 2011, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/aug/30/libya-spectacular-revolution-disgraced-racism> Letöltés ideje: 2015. szeptember 23.
- Stark, O. (1991) Why Do Migrants Fare as They Do? In Stark, O *The Migration of Labor*, Basic Blackwell: 371-380.
- UN Refugee Agency: Syria Regional Refugee Response, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>. Letöltés ideje: 2015. szeptember 23.
- UNFPA (2012): Status Report – Adolescents and Young People in Sub-Saharan Africa – Opportunities and Challenges, <http://www.prb.org/pdf12/status-report-youth-subsaharan-africa.pdf> Letöltés ideje: 2015. szeptember 24.
- UNHCR (2011): Update on the humanitarian situation in Libya and the neighbouring countries, <http://www.unhcr.org/4d7788729.html> Letöltés ideje: 2015. szeptember 21.
- United Nations (2015): *World Population Progress*, New York. http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf Letöltés ideje: 2015. szeptember 22.
- Várhalmi, Z. (2010): A budapesti kínai és vietnami gazdasági klaszterek néhány jellegzetessége, In: Hárs-Tóth (szerk.) *Változó migráció – változó környezet*, MTA TK, Kisebbségkutató Intézet, Budapest: 173-189.
- Wagner, Mathis Christoph, Del Carpio, and Ximena Vanessa (2015): “The Impact of Syrians Refugees on the Turkish Labor Market.” WPS7402. The World Bank.

<http://documents.worldbank.org/curated/en/2015/08/24946337/impact-syrians-refugees-turkish-labor-market>.

Wright, J. (2007): *The Trans-Saharan Slave Trade*, Routledge Publishers.

7. Függelék

Külföldön született népesség az Európai Gazdasági Térség országaiban
(2014. január 1.)

Az Európai Gazdasági Térségben 2014. január 1. és 2015. augusztus 31. között menedékkérelmet benyújtottak megoszlása származási ország szerint

Regisztrált illegális határátlépések a Kárpát-Balkán térség határvidékein (2014 első felében)

Jelmagyarázat

Méretarány 1 : 10 000 000
0 50 100 150 200 250 km

Határok

- EU-határa
- Országhatár
- Egyéb ország

Az illegális határátlépések száma (1 000 fő)*

*Határszakaszonként csak az 1000 főnél több illegális határátlépést ábrázoltuk

A migránsok legfőbb útvonalai

- szárazföldön
- tengeren

Az EU területe

- Schengeni ország
- Nem Schengeni ország

Regisztrált illegális határátlépések a Kárpát-Balkán térség határvidékein (2015. első felében)

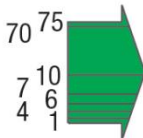
© MTA CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest, 2015
 Szerzők: Kocsis K., Michalkó G., Szabó B., Balizs D.
 Kartográfia: Bottlik Zs. Forrás: FRONTEX adatai alapján
 (http://frontex.europa.eu), részben saját számítás

Jelmagyarázat

Méretarány 1 : 10 000 000
 0 50 100 150 200 250 km

- Határok**
- EU-határa
 - Országhatár
 - Egyéb ország

Az illegális határátlépések száma (1 000 fő)*

*Határszakaszonként csak az 1000 főnél több illegális határátlépést ábrázoltuk

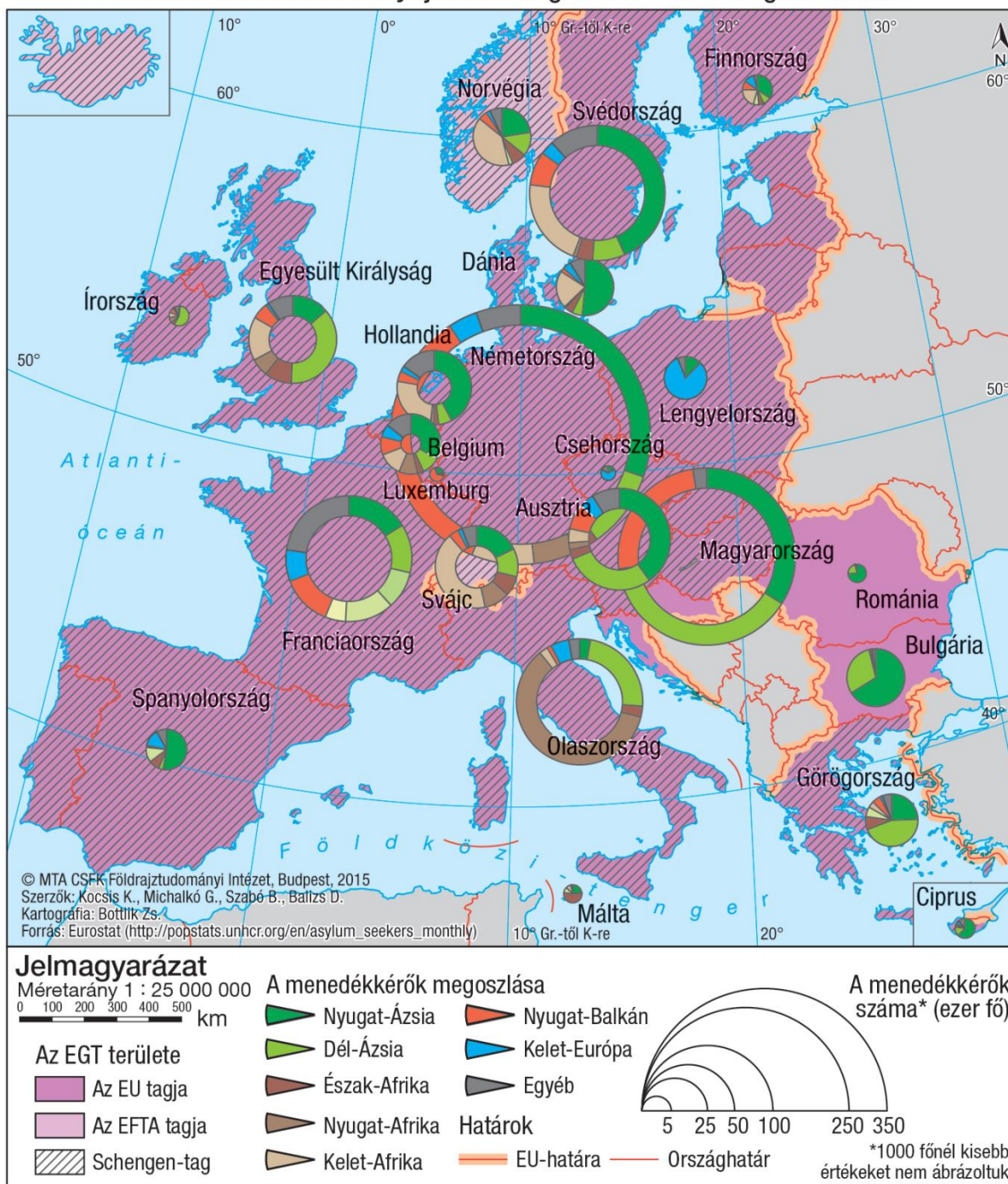
A migránsok legfőbb útvonalai

- szárazföldön
- tengeren

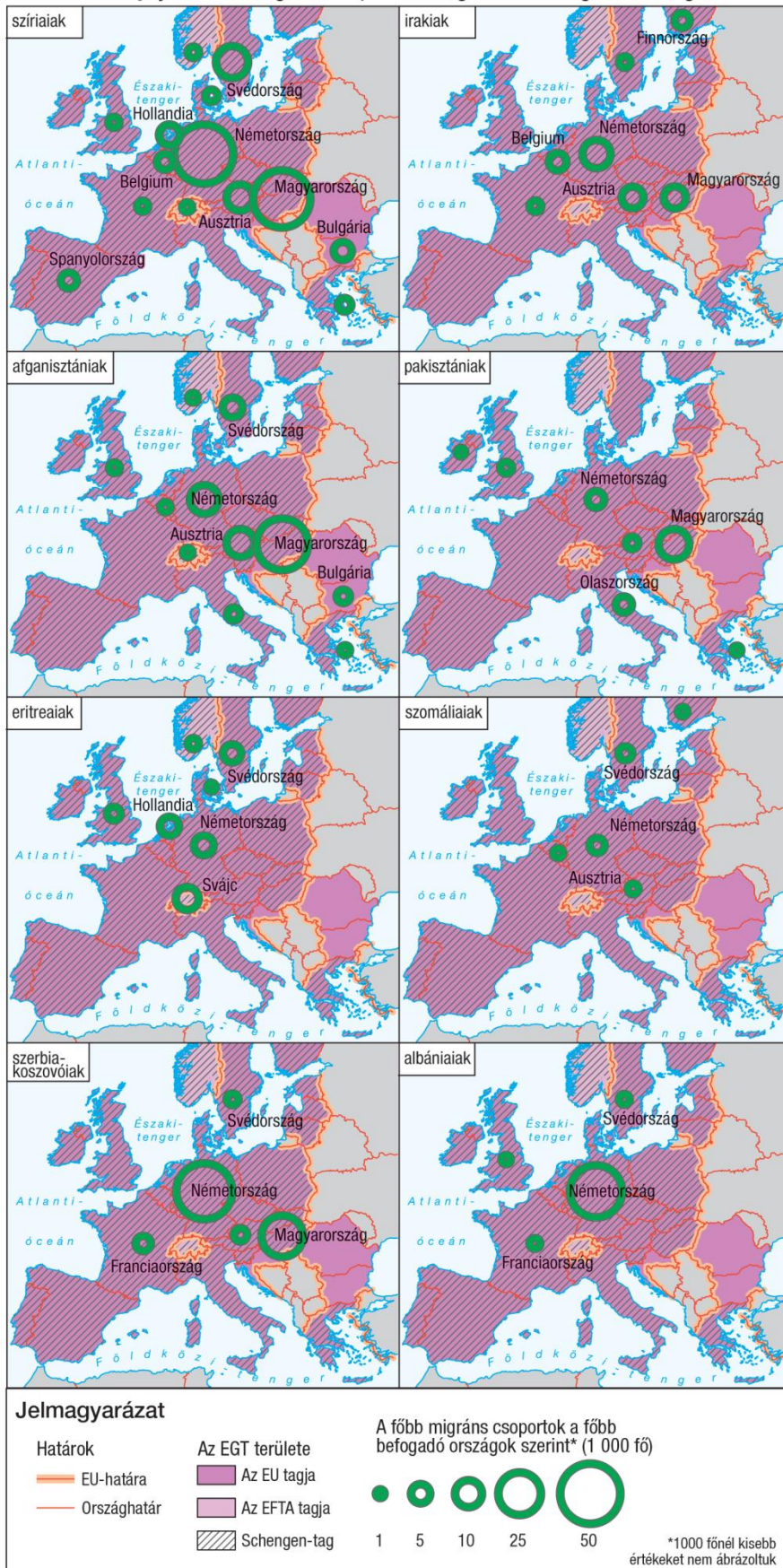
Az EU területe

- Schengeni ország
- Nem Schengeni ország

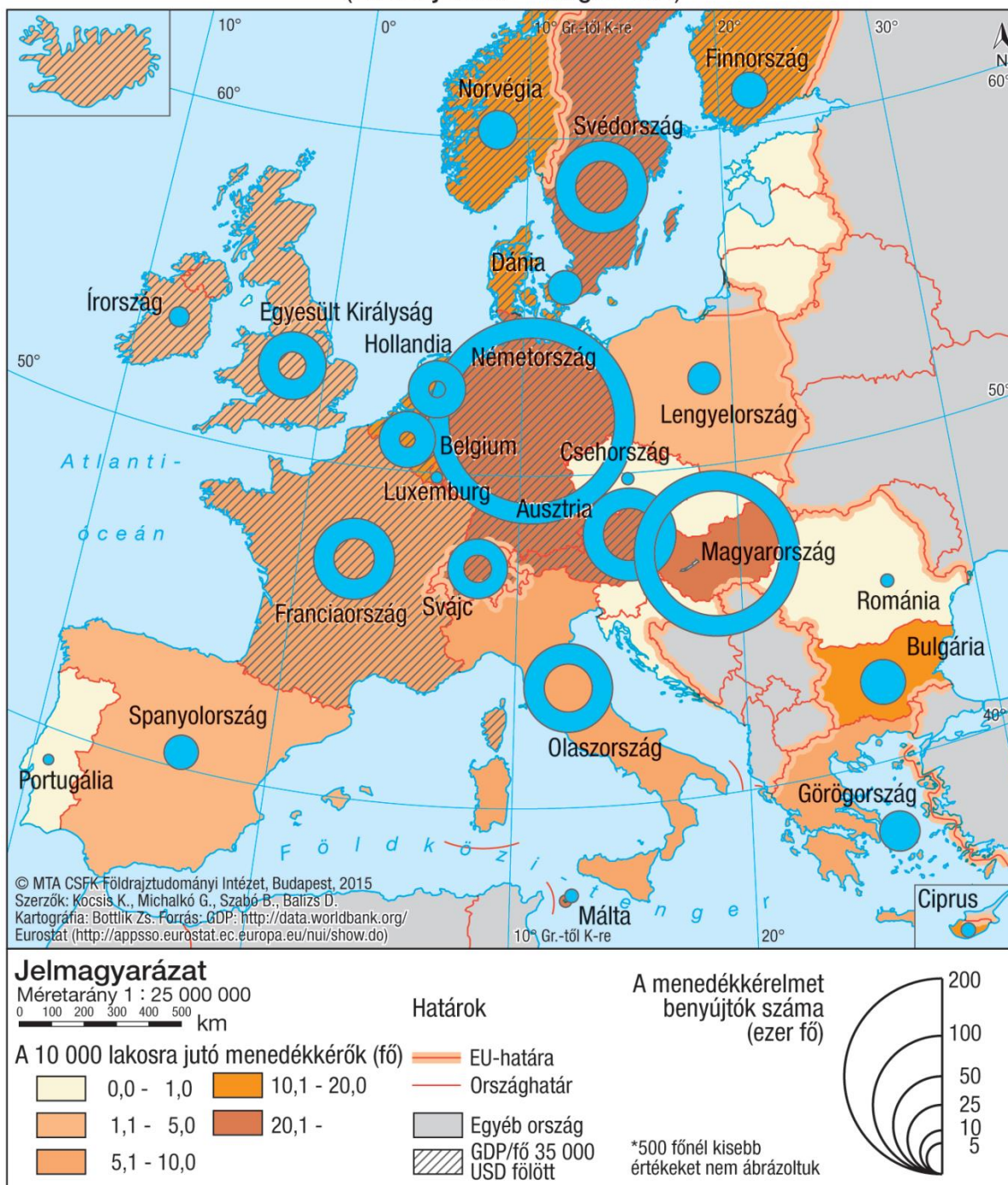
Az Európai Gazdasági Térségben 2014. január 1. és 2015. augusztus 31. között menedékkérelmet benyújtottak megoszlása makrorégiók szerint

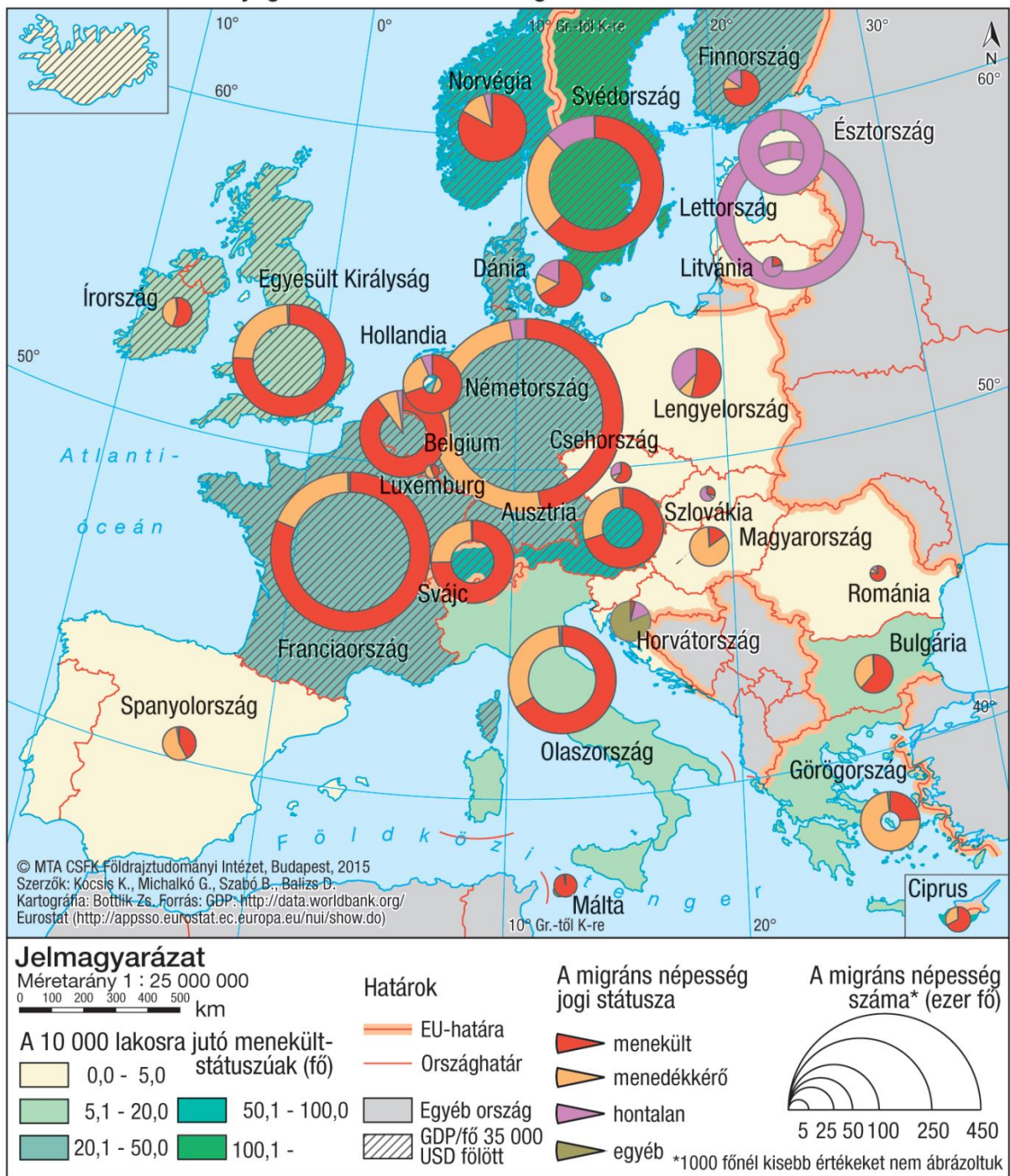
2015 január 1. és augusztus 31. között az Európai Gazdasági Térségben menedékkérelmet benyújtott főbb migráncsoportok megoszlása a fogadó országok szerint

Az Európai Gazdasági Térség országaiban menedékkérelmet benyújtottak (2015. január – augusztus)

Az Európai Gazdasági Térség országaiban élő migráns népesség jogi státusz szerinti megoszlása 2014-ben

8. Mellékletek

Biedermann Zsuzsanna: Migráció Szubszaharai Afrikából Magyarországra és Európába

Bördös Katalin – Csillag Márton – Orosz Anna: A bevándorlás hatása a hazai munkavállalók munkaerő-piaci helyzetére Európában: Összefoglaló az empirikus eredményekről.

Gyulai Attila – Bene Márton – Patkós Veronika: Politika és migráció

Hárs Ágnes: A magyarországi munkaerőpiac migránsokat felszívó képessége

Hoffmann Tamás – Ziegler Tamás Dezső: A menekültügy jogi szabályozása

Kocsis Károly – Michalkó Gábor – Szabó Balázs – Balizs Dániel: Az EGT-t érintő nemzetközi migráció térbeli sajátosságainak vizsgálata

Novák Tamás: Migrációs kockázatok, várható folyamatok – Nyugat-Balkán

Papp Z. Attila – Kováts András – Morauszki András: Menedékkérők Magyarországon 2015-ben

Szigetvári Tamás: Migrációt befolyásoló tényezők a Közel-Keleten

Wagner Péter: Afganisztán, Pakisztán és Irán migrációs kockázatai